

SÉD 46.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

IX. évfolyam, 2023. 5. szám

Tartalom

- 30 M. Tóth Antal
Zongorás triók Auer Lipót szellemében
A IX. Auer Fesztivál záró hangversenye. Megyeháza, Szent István-terem. 2023. augusztus 6.
- 31 Rostetterné Nagy Rita
Virtuozitás és mélységek
Valeriy Sokolov és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál. Hangvilla, 2023. augusztus 5.
- 32 Mórocz Anikó
A jobbító Messiás
Georg Friedrich Händel: Messiás – oratórium. Előadták a müncheni Bach kórus énekesei, az Orlando Énekegyüttes és a Budapest Bach Consort, szólisták: Nagy Anna Sára, Balogh Eszter, Megyesi Zoltán és Najbauer Lóránt, karmester Felix Mayer. A koncert rendezője a Bakonybéli Szent Mauríciusz Alapítvány. Nyilvános főpróba a vászolyi Szent Jakab-templomban 2023. augusztus 19-én, előadás a bakonybéli Szent Mauríciusz-monostorban 2023. augusztus 20-án. A koncert teljes felvétele elérhető a Szent Mauríciusz-monostor YouTube-csatornáján.
- 33 Tevesz Mária
„Szívügyem a kisplasztika”
Kertészfi Ágnes üveglasztikai a Laczkó Dezső Múzeumban.
- 35 Praznovszky Mihály
Félidőben a költővel
Minden napra egy Petőfi
Veszprémi Petőfi Színház, 2023. január 1-től.
- 35 Szelle Dávid
Anyasebek, Elektraumák
Anyasebek – Elektraumák. Lovassy színpadi napok 2023. Rendezte: Fűrj Katalin.
- 36 Katanics Sándor
Oppenheimer
Oppenheimer. Amerikai–angol játékfilm. 180 perc. 2023. Rendező: Christopher Nolan.
- 36 Éltető Erzsébet
Sok kicsi szívroham 1.
Vár Ucca Műhely. XXIV. évfolyam, 81. szám, 2023/3.
- 37 Molnár Erzsébet
Sok kicsi szívroham 2.
A Vár Ucca Műhely folyóirat 81. lapszámának bemutatója. Művészetek Háza Veszprém. 2023. augusztus 7.
- 37 Kilián László
Az Archivárius breviáriuma
Somfai Balázs: *Számadás* – köszöntő kötet Somfai Balázs hetvenedik születésnapjára. Kiadta dr. Tölgyesi József, Veszprém és Somfai Balázs barátai és tisztelői. Veszprém, 2021.
- 38 Ispánovics Csapó Julianna
Máig ható történet
Ladányi István: *Megújuló befejezetlenség. Az Új Symposion folyóirat arculata, szerkesztési gyakorlatai és műfajai.* Budapest, Gondolat, 2023.
- 39 Bence Erika
A hiányérzet mint a Symposion-hagyományhoz kötődés jele
Ladányi István: *Megújuló befejezetlenség. Az Új Symposion folyóirat arculata, szerkesztési gyakorlatai és műfajai.* Budapest, Gondolat, 2023.
- 40 Bodó Gergely/GeriPoppers
Ha viszket a tollad, vakard meg a papírt!
Új helyszínen, a Foton Audiovizuális Centrumban rendezték meg a nyárbúcsúztató slam poetry-estet augusztus 18-án. A Full Kon-
táknak továbbra is a Terem ad otthont, a szezonnyitó esemény koncerttel egybekötve szeptember 9-én este esedékes.
- 40 Ircsik Vilmos
Halljátok a dolgokat dalolni!
Korényi Dalma, Somogyi Győző és Raffay Dávid a *Műzsák kertje*-sorozatban. Dubniczay-palota, 2023. augusztus 11.
- 41 Őrsi Ágnes
Műzsák kertje – tizenegyedjére!
Műzsák kertje. 11. találkozó. Kulcsár Ágnes, Varga Edina és Fekti Vera bemutatkozása. Szervezők: Veszprémi Művész Céh, Művészetek Háza Veszprém. Dubniczay-palota, 2023. augusztus 18.
- 42 Nyakas Krisztián
Visszataps, duplán
Best of Geszti. Gyárkert, 2023. augusztus 18.
- 43 Hancz Karolina
Riszájkling matador
Best of Geszti. Gyárkert, 2023. augusztus 18.
- 44 Bán András
Kézműves átalakítások és kisajátítások
Erik Kessels és Thomas Mailaender: *Europe Archive.* Balaton Eye. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 22. – augusztus 27.
Oszttrák és magyar művészeti hallgatók kiállítása (Jamilé Azadfal-
lah, Oskar Ott, Isabella Andrea Pacher, Ophelia Pauline Reuter,
Sama Saadatfard, Ezra Šimek, Balázs Gáspár, Gajewszky Anna,
Gara Ádám, Grinberg Daniella, Kiss Richárd, Kondricz Ákos Le-
vente). *Propeller III.* Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria.
2023. augusztus 5. – augusztus 31.
Dafna Talmor: *Sea of Stones.* Balaton Eye. Művészetek Háza
Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 29. – augusztus 27.
Noémie Goudal: *Inhale/Exhale.* Balaton Eye. Művészetek Háza
Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 29. – augusztus 27.
- 46 Tillmann J. A.
Folyékony föld
Néma Júlia: *Folyékony föld.* Művészetek Háza Veszprém,
Dubniczay-palota. 2023. augusztus 5. – szeptember 10.
- 51 Huber Lilla Mária
A Föld passiója
Néma Júlia: *Folyékony föld.* Művészetek Háza Veszprém,
Dubniczay-palota. 2023. augusztus 5. – szeptember 10.
- 52 Hegyeshalmi László
Bojtor 90
Bojtor Károly festőművész kiállítása. Művészetek Háza Veszprém,
Várgaléria. 2023. szeptember 6. – október 15.
- 53 Wehner Tibor
A törvényszerűségek és az esetlegességek
A nyolcvanestendős Ézsiás István szobrászművész veszprémi
kiállítása. *Ézsiás 80.* Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-
palota Magtára. 2023. szeptember 13. – október 29.
- 54 Pintér Viktória
Ami élő, változik
Balkan: Most világzenei fesztivál.
Foton, Óváros tér, Szentháromság tér, 2023. szeptember 7–9.
- 57 Slemmer Bence Manó
Következő megálló: Remény – Manu Chao
és az idealizmus időtlen illúziója
Manu Chao Acoustic. Balkan: Most fesztivál. Szentháromság tér,
2023. szeptember 9.
- 58 Dallos Zsuzsa
A csillagokkal révülő
Veszprém felett az ég. Ladányi Tamás asztrofotográfus kiállítása az
Agórában. 2023. augusztus 22. – szeptember 6.

(folytatás a hátsó belső borítón)

Ceylan
94/0

Egy életmű-kiállítás kihívásai

Egry József – Párizs, Brugge, Budapest, Badacsony. Művészetek Háza Veszprém, Várgaléria. 2023. június 24. – augusztus 27.; Egry 140 – Balaton, Szicília, Nervi. Laczkó Dezső Múzeum, 2023. június 24. – október 29.

Engem a fény

Éve született a Balaton festője

Engyven évvel ezelőtt, 1883. március 15-én született a Balaton festője. A fiatal festő életműve a 20. század egyik legjelentősebb életművéé. A művész életműve a 20. század egyik legjelentősebb életművéé. A művész életműve a 20. század egyik legjelentősebb életművéé.

Séd, 2023. 2. sz., 56. old.

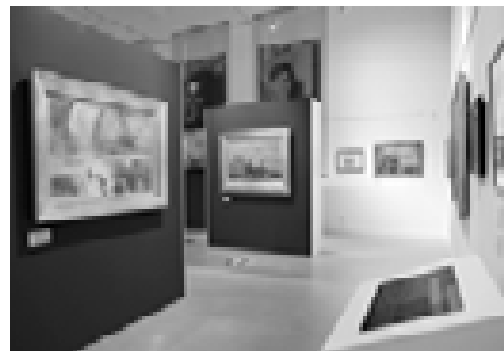
2023 nyarán két jelentős kiállítás valósult meg Veszprémben az idén 140 éves Egry József művészetéről. Az Egry korai műveit, pályakezdését megmutató kisebb tárlat a Dubniczay-palotában

található Várgalériában, míg a 140 művét felvonultató, a művész későbbi korszakát bemutató kiállítás a frissen felújított Laczkó Dezső Múzeum második emeletén kapott helyet. Így az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programsorozat keretében a régió legjelentősebb 20. századi képzőművészéről méltó módon sikerült megemlékezni.

Egry József pályájának kezdetét a Művészetek Háza igazgatónöje, Grászli Bernadett által rendezett *Párizs, Brugge, Budapest, Badacsony* című kiállítás három terme mutatja be, és arra helyezi a hangsúlyt, hogy Egry József munkásságát, indulását milyen helyszínek és milyen inspirációs források befolyásolták. Csak ebben a három teremben Egry több alkotói korszakának kísérletező munkáiba kaphatunk betekintést. A kiállított művek így a fővárosi tanulóéveiből, franciaországi és belgiumi tanulmányútjairól, illetve a budapesti Művészház művészeti egyesület körében felbukkanó ifjú, útkereső festőről tanúskodnak. Egry született tehetség volt, akinek közel két évtizedre volt szüksége ahhoz, hogy megtalálja az általa később preferált festői nyelvet, amelyet érett, balatoni korszakában bontakoztatott ki az 1920-as évek közepétől. A kiállítás anyaga főként a Laczkó Dezső Múzeum és a salgótarjáni Dornyay Béla Múzeum gyűjteményére alapozva mutatja be az életmű korai lépcsőfokait. Míg a veszprémi múzeum gyűjteményét elsősorban Éri István régész kezdeményezésére az 1960-as évek végétől több forrásból szerzeményezték, addig a nógrádi megyeszékhely múzeuma Mihályfi Ernő újságíró, műgyűjtő gyűjteményéből kapott meg figyelemre méltó alkotásokat. Az Egry József munkásságát már a két világháború között lelkes hangvételű cikkekkel támogató Mihályfi azon „jó szemű” gyűjtők közé tartozott, aki később is az Egry-életmű pártfogója maradt. Ilyen támogatókat Egry már a korai években is szerzett, az ő alakjuk egyes műveken vagy kiállított dokumentumokon is megjelenik. Korcsek József, Fellegi Emil vagy Lyka Károly támogatása nélkül

a nélkülözések közepette élő Egry nehezen jutott volna hozzá a pályája fejlődését szolgáló első megbízásokhoz, ösztöndíjakhoz, megrendelésekhez. A pályakezdő tehetség viszont jól meg szolgálta a belefektetett bizalmat, hiszen hosszú évek szívszívó munkájával jelentős életművet sikerült létrehoznia. A kiállítás második terme a párizsi és a bruges-i (flamandul bruggei) tartózkodása idején készült képeit vonultatja fel. Jó példákat szolgáltatnak arra, hogy egy fiatal művészre milyen felszabadítóan hat a külföldi tartózkodás: új formai, tematikai repertoárral kísérletezett. Ezekből az évekből szerepel egy vastag ecsetvonásokkal festett klasszikus párizsi utcakép, de megjelennek a később sokszor megfestett kikötői dokkmunkások, hajórakodók is. A jövőbeni kutatások feladata lehet ezen képtípus belgiumi párhuzamainak, előképeinek alaposabb feltárása és stilisztikai összefüggések kimutatása. A harmadik teremben Egry korai arcképeiből kap válogatást a kiállításlátogató. Egry számára az arckép fontos műfaj volt, és szinte minden periódusában megtalálhatóak munkásságában. Érdeemes lenne őket alaposabban is elemezni, hogy mely korszakában milyen megoldásokat választ egy-egy élethelyzet kifejezésére. Egy festő számára modellként mindig ott van önmaga – csak egy tükör kell hozzá –, de nem minden művész számára egyértelmű, hogy ilyen kitartóan, sokszor és magas minőségű darabon kell megjeleníteniük saját portréjukat. A kiállításon bemutatott Egry-önarcképek közül kiemelkedik egy korai, álló alakos olajkép, amely galléros, fehér ingben ábrázolja a fiatal, de öntudatos művészt. A széles ecsetvonásokkal, nagy lendülettel megfestett 1912-es kép egyike azoknak az alkotásoknak, amelyek világosan mutatják Egry ezen időszakának kimerült festői stílusát.

Ez a széles, pasztózus ecsetvonásokkal dolgozó, lendületes festésmód mutatkozik meg a második veszprémi kiállítás legkorábbi, 1916-os darabján, amelyen a művész későbbi otthonaként szolgáló Badacsony hegy jelenik meg a Balatonnal az előtérben. A katonai kórházban töltött időszak alatt készült festmény méltán lehet az életmű második, magyar és olasz tájélményeket fókuszba helyező kiállításának egyik legfontosabb darabja. Az *Egry 140 – Balaton, Szicília, Nervi* című tárlat két kurátora, Sipos Anna és Tevesz Mária törekedett arra, hogy az érett Egry minden új festészeti iránya helyet kapjon a

140 művet felvonultató kiállításon. Egy sok műve már életében múzeumi gyűjteménybe vagy jeles magántulajdonosok kollekcijába került, így a kiállítás rendezői olyan, időközben múzeumokba került anyagokból is válogathattak, amelyek elsőrangú Egry-műveket őriznek. Ilyen például Radnai Béla egykori gyorsíróiskola-alapító Egry-gyűjteménye, amely jelenleg a győri Rómer Flóris Múzeumban tekinthető meg. De megtalálható a veszprémi kiállításon több olyan darab is, amely ugyancsak Egry egykori lelkes támogatói (Cseh-Szombathy László, Fruchter Lajos) gyűjteményéből kerültek ki, akár köz-, akár magángyűjteményben vannak ma.

A kiállítás végigvezeti a látogatót Egry jellegzetes motívumvilágán, amely a keszthelyi, majd badacsonyi letelepedést követően a festő életművének legjellegzetesebb témájává lett a Balaton körül. Először Lyka Károly egy Tamás Galériában rendezett egyéni kiállítása után nevezte őt a „Balaton festőjének”, de tudjuk, hogy ennél sokkal több volt, hiszen a fény, a térélmény, a felületi tükröződések ábrázolása, megjelenítési lehetősége érdekelté mindvégig. A kiállítási installáció – amely a pengefalak miatt sok kis térrészre vágja a három nagy termet – kiegészül a művész hagyatékából származó kinagyított képeslapokkal, amelyek jellegzetes, ám fotografikus részletezése és egynemű színvilága erős ellentétet képez Egry látomásszerű művészetével.

A kiállítás másik fő törekvése az volt, hogy bizonyítsa: Egry fontos műveket ké-

szített Itáliában, ahol – főként gyógykezelési céllal – többször megfordult. Egry tájélménye és az erről levezethető reflexiók megmaradnak a balatoni képek színeinek és hangulatainak újraélesztésénél, még akkor is, amikor a helyszín Olaszország. A lazán, de egyszerre virtuózan és gesztuszerűen felvitt foltok, ecsetvonások hálójából bontakoznak ki olyan képek, mint a Laczkó Dezső Múzeum *Nervit* ábrázoló papírképe, vagy az utóbbi évtizedben létrejött ResoArt Gyűjtemény *Fények a víz felett (Aranyöböl Nerviben)* című, ugyancsak 1938-as alkotása. Mindkét mű jó példa arra, hogy az 1930-as évek végén az itáliai élmény, a mediterrán színek milyen elementárisan hatottak akkor és ott a művészre. A liguriai Nervi és Genova mellett több Egry-alkotás készült Szicíliában, amelyek közül az *Isola bella* vagy a *Taorminai hegyek között* számmal baktató alakja tartoznak a művész ismertebb alkotásai közé. Elgondolgható, hogy Egryt dél-itáliai útja során, a kultúrák találkozási pontjaként emlegetett mediterrán szigeten nem a klasszikus európai utazók pittoreszk témái (Palermo hegyei, az Etna vagy a taorminai görög színház) ragadták meg, hanem a kisebb léptékű, személyesebb élmények benyomását tükrözik kompozíciói.

A művész születésének 140. évfordulója alkalmából kiállított anyagból nem hiányozhat néhány Egry-főmű sem. A *Baltoni halászsok*, a *Baltoni fények*, a *Szi-várvány* vagy a *Szent Kristóf a Balatonnál* mind olyan kiemelkedő értékei a 20. század első fele magyar festészetének, ame-

lyek előtt megállva elgondolkozhatunk azon, hogy milyen képi kifejezőerőt tudott adni Egry egy-egy választott motívumnak. Nemcsak erre hívják fel a figyelmet, hanem arra is, Egry hogyan tudott művészetével olyan konszenzust teremteni, hogy az elnyerje már saját korában mind a konzervatívabb ízlésű, mind a modernista szemléletű műkritikusok, művészettörténészek szimpátiáját, támogatását. Végző soron pedig ez az egyhangúan pozitív kritikai fogadtatás is szükséges ahhoz, hogy az Egry-életmű újra és újra megragadja és inspirálja az azt megismerőket. Bárhol is gondolkodunk Egryről, bármilyen összefüggésben vizsgáljuk, elemezzük: az életmű egy-egy csúcsteljesítménye, kiemelkedő darabja esszenciálisan összefoglalja az egész életművet. Csak játszunk el azzal a gondolattal, hogy mi történne, ha pár műre kellene szűkíteni az életművet, és nem látnánk azt a maga teljességében: úgy tűnhetne, hogy pár alkotásból akkor is vissza lehetne következtetni az érett korszakának motívum- és színvilágára, illetve festői ábrázolásmódjára, ecsetkezelési megoldásaira.

A kiállítás – miközben átfogó képet is ad – bemutat sok olyan részletet az életműből, amelyet közel sem tarthatunk ilyen esszenciális fő műnek. Például a grafikai előképek a Balatoni Múzeumba került hagyatéki anyagból, a kedves, de szobrászati teljesítményként értékelhetetlen faragványok mind ilyen kitérők az Egry-életműben, és csak kis lábjegyzetként járulnak hozzá az Egry-jelenség megismeréséhez.

Tudjuk, nem ezek miatt lett Egry elismert művész. Vannak képek, amelyeket alaposan megvizsgálva furcsának tűnhet azok ábrázolásmódja, térviszonyai, képi logikája, de a gyors – esetenként dühvel teli – ecsetjárást, a jellegzetes színeket, a lendületes szignót figyelembe véve fel sem merülhet, hogy nem ugyanannak az alkotónak a művei előtt állunk.

Egy ilyen komplex és átfogó életmű-kiállítás újra felhívja arra a figyelmet, hogy milyen fontos egy-egy jelentős magyar képzőművész életművének kutatása, alapos feltárása. Sajnos a magyar művészettörténeti kutatás nagy adóssága, hogy az Egry Józsefhez hasonló, a legjobb 20. századi magyar képzőművészek közé sorolható alkotók esetében sem rendelkezünk olyan teljes, átfogó életmű-katalógussal, amely a szakmai közeg

konszenzusát tudná közvetíteni a nagyközönség számára. Mindez egy olyan életmű esetében, mint amilyen az Egry Józsefé, még feltűnőbb, hiszen az életműnek van egy jelentős, életében már könyvekben, katalógusokban reprodukált együttese, számos olyan magángyűjteménybe került műve, amelyeknél a proveniencia a művésztől való vásárlásig visszakövethető. Bár két világháború is megakasztotta Egry művészpályáját, életműve sokkal egységesebben fennmaradt és szerencsére jobban bemutatható, mint számos más kortársáé. Bízunk benne, hogy a közeljövőben, esetleg születésének következő, 150 éves jubileumára már egy ilyen Egry József-életműkatalógust is magáénak tudhat majd a munkái iránt érdeklődő közeg.

Tóth Károly

Mély levegővétel

Július 23–29. között alig akadt Veszprémnek olyan része, ahol ne botlottunk volna valamibe, ami a Kosuth-díjas íróval, Bereményi Gézával kapcsolatos. Legyen ez egy óriásplakát, egy szórólap; vagy éppen a baráta, kollégái és természetesen művei. Talán nem vagyok elfogult, ha azt mondom – bár a 2023-as esztendő csodás, nagyszerű kulturális programokkal látja el a várost, mégis –, a fesztiválok, a zenei nagy események mellé kiválóan illeszkedett a csendesebb, elmélyülést ígérő Bereményi-hét. Jómagam kérdező-moderátoraként lehettem részese a programnak. Mint mély lélegzetvétel, úgy kellett a Bereményi-hét, amely az Európa Kulturális Fővárosa program, valamint a város önkormányzatának támogatásával valósult meg.

Talán nem túlzás azt állítani, minden kultúrákedvelő számára sokatmondó a Bereményi név – a kínálat rendkívül széles körű. Nem csupán azért nagy a merítés, mert egy olyan alkotóról beszélünk, aki már a hetvenes évek óta aktív, hanem azért, mert négy műfajban is jelen van. A Bereményi-hét a sokszínű életmű előtt tisztelgett, érintve azokat az irányzatokat, amelyekben az író alkotott.

Az első nap ennek fényében a filmvetítésről szólt. A Fotón adott helyszínt az eseménynek, s – bár sokan hangoztatják, hogy a kultúrára nincsen igény – az abszurd helyzet állt elő, hogy a meghívott alkotók már csak pótszékekkel fértek be a terembe. Ígéretes kezdés – konstatálták a szervezők, és valóban így volt.

A műsorra tűzött mozgóképp a Gauder Áron rendezte *Kojot négy lelke* című animációs film volt, utána Temple Réka, az alkotás producere mesélt a *Kojot* keletkezési körülményeiről, a Bereményivel való közös munkáról, a film eddig mért hatásáról. Azért a „hatás” szócska, mert a téma – amelynek a fő irányvonala az univerzum teremtésének mítosza – erős figyelmeztetés arra, hogy ideje összhangot találni a természettel. A film igazi bölcsje az indián nép, tagjai mélyen látó módon értik, mivel jár a Föld kihasználása, felélése. Temple Réka a vetítés után elsősorban arra hívta fel a figyelmet, még nem késő, hogy a kisebbeket is megszólítsa megértessük magunkkal, egymással: a természet köszöni, nagyon jól van nélkülünk, fordítva viszont mind-

ez nem mondható el. Az est egyik érdekessége volt, hogy a beszélgetés során Máté P. Gábor veszprémi színművész olyan indián történeteket olvasott fel, amelyekkel egykor Cseh Tamás is foglalkozott.

A Bereményi-hét következő programeleme az irodalomról szólt. Szegő János, Bereményi könyveinek szerkesztője, valamint Cserna-Szabó András író, Bereményi barátja beszélgettek a Kunsztban, miközben Máté P. Gábor olvasott fel Bereményi írásából. A *Magyar Copperfield* című, 2020-ban megjelent önéletrajzi regénye az író életét és munkásságát egyaránt felidézi: felsejlik az *Eldorádó* című film világa, melyet Bereményi rendezett 1988-ban. A regény olvasása közben a film képkockái is felrémlenek. Ugyanígy cikázhatnak bennünk a *Legendárium* című regényének mozaikjai, a szétszóródó család története. És legalább ennyire dúdolható a *Magyar Copperfield* olvasása közben valamennyi Cseh Tamás-dal, melyek szövegei ugyancsak Bereményi világát idézik. Azaz aligha beszélhetünk csak „Bereményi-irodalomról” vagy csak „Bereményi-filmről”, és sorolhatnám, hiszen kifejezőereje nem kizárólag egy műfajra koncentrál. Ez a „bereményiség” maga, ami pontosan az átfogó jellege miatt nem kategorizálható.

A harmadik nap nagy eseménye volt talán a legjobban várt est. A híres szerzőhármas (Bereményi Géza–Cseh Tamás–Másik János) zenésze, Másik János vendégeskedett a Kunsztban. Az ő szögéből ismerhettük meg a kultikussá

vált dalok mögött álló hármast, méghozzá személyes történeteken, élményeken, dalamokon keresztül. Egyedülálló élmény, amikor az elmesélő és a mese egyik hőse ugyanazon személy.

Másik János már elismert jazz-zenész volt, amikor megismerkedett elsőként Cseh Tamással, majd nem sokkal később Bereményi Gézával. Utólag kiderült, Tamás és Géza tudatosan kerestek maguk mellé egy harmadik társat, Bereményi pedig hamar eldöntötte: Tamással együtt énekeljen János is. Ahogy Másik vissza-

emlékezett, miután Cseh Tamás meghalott, hogyan játszik a hangszerén, csupán ennyit mondott: „Én most már mindig veled szeretnék zenélni”. Így is történt – mindig, ameddig csak lehetett. Másik János arról is mesélt, valójában soha nem azért zenéltek, hogy híresek legyenek. Akármilyen volt a cél, aligha akad ma olyan ember hazánkban, aki ne ismerné a *Budapest* című dalt,

vagy éppen a *Hatvanas éveket*. Felejthetetlen látvány volt, amint a máskor munkahelyükre siető ismerős arcok most révedt, elmerengő tekintettel, átadva magukat az estnek dúdolták az ismerős dallamokat, másfél órára megállítva az időt.

A Bereményi-hét koronájaként is emlegetett esemény az *Apacsok* című színházi előadás volt, méghozzá az Agorá-

ban. A szervezők lehetőséget nyújtottak a pénteki főpróba megtekintésére, mielőtt a szombati premierre sor került volna. A két előadásra hamar elfogytak a helyek, a regisztrációk. A Bereményi Géza és Kovács Krisztina által írt *Apacsok*at Bagó Bertalan rendezte, és olyan színészek főszereplésével került színpadra, mint Egri Márta, Gáspár Sándor, Lábodi Ádám. A bemutatót megelőző csütörtökön az alkotókkal, valamint a színészekkel egy kerekasztalnál beszélgethettem a *Kunstsztbn*-ben. A darab a hatvanas évek ügynökvilágát mutatja be, sajátos szemüvegen keresztül. A besúgók korszaka transzgenerációs traumaként a ma emberét is érinti, illetve jócskán vannak még olyanok, akikben személyesen él az időszak. A mű nem elítélő, csupán lehetőséget nyújt a közönségnek a megértésre, rávilágít arra, hogy egy történet mélyére hatolva közel sem lehet fekete vagy fehér az egykori besúgók megítélése. A darab szerkezetének izgalmas megoldása az idő spirálszerű vezetése. Elindulva egy bizonyos ponton visszatérünk az időben, majd megint el, s ismét vissza – újabb és újabb értelmet nyerve a már egyszer elhangzott mondatok. Az előadás katartikus volt, nagy sikert aratott. Nem kérdés, a nyár közepére úgy kellett városunkba ez a színházi előadás, mint egy mély lélegzetvétel.

Szabó B. Eszter

Kabóciádé, 2023

Kabóciádé Családi Fesztivál. Kolostorok és kertek völgye. 2023. július 28–30.

Mint minden évben, a Kabóca Bábszínház az idén is megrendezte a nagy bábfesztivált a Veszprém-völgyben. A vendégek mellett a bábszínház saját produkciókkal is képviseltette magát.

Világok
Kabóciádé Fesztivál Kabóca Bábszínház a Kolostorok és Kertek-völgyében. 2022. július 29–31.
Szabó B. Eszter számoltatón Cseh Tamással. Zivatar kapitány kővel felhőkkel képviselte magát a 29. Kabóciádé megnyitóján, amit az idén a víz szerepének tisztaságának dedikálták. Ezért vonult fel az óriás sárló, tiszavirág, szivárványos hál – a Kultúrális Fesztivál közreműködésének hála – a remek sárlókkal és sámpaddal gazdagon festett mezején.

Séd, 2022. 4. sz., 48. old.

A műfaj sajátossága ez, de olyan kihívás is egyben, amit bábelőadás nem kerülhet el. Egyszerre kell – és maximálisan – kiszolgálni a gyerekeket, ugyanakkor – lehetőség szerint – a nézőtér felnőtt felét. Ha van téma, ami képes erre, akkor az a cirkusz. Aki gyerek nem volt cirkuszban, nem is volt gyerek, és az élményt, az állatokat, a trapézot lengő akrobatát, a zsonglort és a bohócot akkor is elédélgeti magában egy életen át, ha felnőttként aztán már cirkuszba be sem teszi a lábát. A cirkusz tehát bárkit – ahogyan mondani szokták: 3-tól 99 éves korig – képes elvarázsolni, ugyanakkor bárkinek képes csalódást okozni, ha nem elég színes, nem elég harsány, nem elég varázslatos.

A Kabóca *Maxicirkuládé*ja Boráros Milada remek rendezésében, Lehócz Zsu-

zsanna virtuóz mozgásvilágával mindent tud, amit tudnia kell: színes is, harsány is, varázslatos is. Mindenből éppen elég. A téma természeténél fogva nem összefüggő történetet mesél, hanem állatos jelenetek zárt számaint hozza: elefántot, Pepe madarat, kék nyulat, két párducot és önmagukat felülmúlva Párizsig szárnyaló tyúkokat. És egy mély értelmű kivételt, a világ legveszedelmesebb vadállatát, aki nem oroszlán, nem párduc, nem kobra, hanem a dühös ember. Összefüggő történet híján itt nem a mese logikája, szereplőinek hitelessége a kérdés, hanem az, hogy a pergő jelenetek sora képes-e az ámulatnak azt a fokát felidézni, amit a kicsi ember és apa és anya a maga százféle szempontja szerint elvár.

Képes. Nagyon is. Az előadás titkainak talán legfontosabbika a bábok meseteri megformálása. Bár az árnyjátéktól a marionetten át a hullámzó szalagokig találhatunk látnivalót, a porondot mégis a nagy testű állatok uralják. Tökéletesen megfelelnek legalább két szempontnak: beazonosíthatóan párducok, gázlómadarak és tyúkok, ugyanakkor már megjelenésük pontosan azokat a vonásokat emeli ki, amire jelenetük épül. A

megnövelt méret miatt a bábok kiválóan láthatók, ami azt jelenti, hogy kellőképpen részletgazdagnak kell lenniük, hiszen a lépték csábít a szemlélődésre. A tervező, Boráros Szilárd maradandót alkotott ezzel az előadással. A siker nemcsak a tervező képzeletének sokrétűségén áll, hanem a kivitelezésen is. Ezeket a papíron nyilván inspirálóan izgalmas jelenségeket valahol, valakiknek le kellett gyártani, és az, amit most egyszerűen csak gyártásnak nevezek, valójában iparművészeti, kézművészeti remekelés, amiért a Kabóca – közönség számára láthatatlan – műhelyét nagy köszönet illeti.

Cirkusz nincs zene nélkül, és a *Maxicirkuládé* valóban bővelkedik kiváló zenés pillanatokban. A társulat nemcsak hangszerekkel egészíti ki a zenei alapot, de ezúttal nagyon szépen csengő, homogén, pezsdítő vokáljával keretezi az előadást, hiszen – árnyalataiban a felnőttekre is kicacsintó – dalukkal kezdődik és ér véget az előadás. Köszönet Takács Dánielnek az előadáshoz tökéletesen illeszkedő zenei világréért.

A cirkusz nem bír sok munkát a szövegre; a *Maxicirkuládé* sem. Tüzes dialó-

gok, méla monológok helyett itt inkább a produkció temperamentumból fakadó szavak, kiáltások asszisztálnak nagy alázattal az egyébként pompásan kitalált jelenetek – nyilván szintén írói részvételt igénylő – kívánalmihoz. Boráros Milada, aki a szöveget jegyzi, nagy alázattal alkalmazkodott ehhez.

A *Maxicirkuládé* a Kabóca társulától legjobb tudását, és ami egy cirkuszban mindennél fontosabb, a csapatmunka egyéni teljesítményeket sokszorozó erejét hozza elő. Itt nincsenek fő- és mellékszerepek, itt mindenki, az első hangütéstől az utolsó meghajlásig maximális intenzitással dolgozik. Különösen a porondot már méreteikkel uraló hatalmas állatok teszik próbára az összhangot, bár a féktelenül randalírozó tyúkok vagy a bűvös kalap, azaz *Maxicirkuládé* történetét elmondó árnyjáték életre keltése is közös finommechanikai feladat. Nevüket nem meglőnböztethetetlen jelentőségük, hanem a szoros betűrend szabályai szerint másolom ide: Benkő Zsuzsanna, Gidófalvi Imola, Inoka Péter, Mészáros Ágoston Jakab, Sebestény Jakab, Szívós Réka, Valkó Bence mv.

Bár a premier este nyolckor kezdődött, kissé túl az esti mese ideális határán, az előadás olyan elemi, olyan cirkuszhoz illően zajos ovációra ragadtatja a publikumot, ami száz százalékig igazolja azt, amit a Kabóca a színlapon vállalt. Előadást 4 éves kortól 99+1 éves korig.

Aki látta már mesélni Kodzsugukila boszorkányról, nem könnyen felejt el, kicsoda Danny Bain. Zenész. Mesemondó. Bábos. Énekes. Minden. Is.

A *Szaszuma és a szél* olyan, mintha a *Kodzsugukila*, a *boszorkány* kis testvére lenne. Van mese, afrikai, van hangszer, nem sok, csak egy balafon, és van Danny

Bain, aki ötezer év mesemondóinak nyomába lépve elevenné teszi a lehetetlent.

Maga a mese nem tér el sokban attól, amit a magyar népmesék hagyományából jól ismerünk. A szegény ember három lánya közül a legidősebb gyönyörű, a legkisebb éles eszű, a középsőnek nem jut más, csak a bátorság és a jóakarát. Hárompúpú puputevéjén elindul, hogy barátokat szerezzen a világban, és megküzdjön a Roszszal, akiről kiderül, hogy nem is Roszsz, hanem csak egy szerencsétlen óriás. A végén minden a legjobbra fordul, a gyerekközönség kiörvendezi magát a hárompúpú puputevén, majd dalol még egyet Dannyvel, aki csillagszemével végigsimogatja az elégedett buksikat.

A mese tehát, mint a népmesék, szinte minden esetben azt a nagy álmodást mondja el, hogy a kicsi, az esélytelen, ha derék, ha van ereje kiállni a próbákat, győzedelmeskedhet a világot győtrő erők fölött, létrehozhat egy új, mai szóval élve: fenntartható harmóniát. Bár a történetben vannak afrikai elemek, sivatag, hárompúpú puputeve, mindent egybevetve éppen arról tanúskodik, hogy amiképpen a nyomor, a szenvedés is kortalan és globális, úgy a megküzdés, a boldogulás makacs reménye is az. És a mesemondó szerepe is, aki kicsiny közösségével körülvéve nemcsak a világ megjobbíthatóságának illúzióját teszi hihetővé, de meséi anyagába beleszővi a befogadó közösséget. Mítoszt teremt, kortalant és globálist, a mítosz pedig felszívódik és éltető erővé válik, olyanná, mint az élők számára a csontozat.

Ha – mint Szaszuma meséje esetén Danny Bain – a mesélő lemond a tárgyak, eszközök sokaságáról, ha elvállalja a halhatlan kihívást, hogy csupán hangjának, testének, jelenlétének erejével színes kis párnáikhoz szögez sok tucat kicsi embert,

akkor a megjelenítő erő kevesek számára megadatott intenzitásával kell rendelkeznie. Danny Baint a jóisten erre teremtette: erős, mégis barátságos hangja, mackós termete, de mindenekelőtt egész arcát meghatározó szeme olyan derűt áraszt, olyan (gyerek)szereget, amiről még az illúzióit már jórészt elvesztő felnőtt sem tudja elképzelni, hogy mímelt.

A gyerekek pedig – akik között szemlátomást számosan voltak régi Dannyfanok – boldogan állnak partnernek a kiváló mókához. A feladat nem felsőfokú, csupán a mese bizonyos pontjain el kell harsogni a számtalanszor visszatérő varázsszót: hárompúpú puputeve. Bevallom, én már sokalltam a huszadik harsogást, a gyerekek azonban huszadszor is töretlen odaadással működtek együtt, ami nem lehetett volna így, ha nem nyeri meg őket szinte első pillantásra a mesélő egész lényének varázslatos kisugárzása.

A beharangozó húsz perc mesét ígér, aztán húsz perc játékot. A játék főként a balafonra irányul, erre a mi xilofonunkra emlékeztető, bár nagyon nem Bach szerint hangolt afrikai hangszerszámra lopótökkel, zizegő papírokkal (ami Afrikában pókháló) és antilopbőrrel. A nyilván rosszszalkodásban is jeles gyereksereg olyan fegyelmézetten áll sorba, hogy a balafonon pár hangot maga is megszólaltasson, amit tanítói szigor nem, csak a kis színpad fölött még ott szitáló bűvölet lehet képes elérni. Danny végül néhány – nyilván személyéhez köthető – könyvet és CD-t ajánl szíves megvásárlásra, de olyan szemérmes húzódozással, olyan boci módra, hogy csodálnám, ha pompás előadásai végén üzletet is pompásat csinálna. Hiába: nagy mesemondóban ritka a jó vigéc.

Asztalos István

Kiemelkedni a zajból

X. Veszprémi Régizenei Napok. Veszprémvölgyi jezsuita romtemplom, 2023. július 18–29.

Tízéves jubileumához érkezett a Veszprémi Régizenei Napok, melyet immár három helyszínen 12 estén keresztül hallhatott a közönség: a veszprémvölgyi jezsuita romtemplomban tartott nyolc koncert mellett a Tihanyi Bencés Apátságban három és Balatoncsicsón, a Szent Ágoston-templomban egy este volt koncert.

Séd, 2022. 4. sz., 35. old.

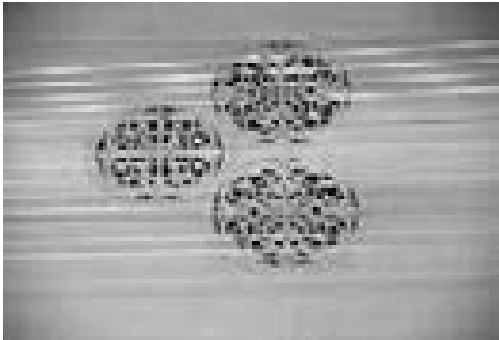
A fesztivál főszerzője, az Orlando Énekegyüttes koncertjével indult a sorozat. A kezdés előtt Vikman Pál, az együttes karnagya szólt pár szót az eltelt 10 évről, kiemelte, hogy Nagy Csaba lantművész kezdeményezése nyomán indult el ez a sorozat, mely nem csak kiváló előadókat hoz össze, több estén keresztül hallgathatunk olyan műveket, amelyeket esetleg már több előadásban hallhattunk, de most más megközelítésben, a megírás korának megfelelő előadási eszközökkel, hangsze-

rekkel, stílusban. Ez nemcsak előadóművészet, hanem kutatás, korabeli források tanulmányozása, hangszerek rekonstrukciója, hogy minél hitelesebben tudjanak az adott kor zenei, kulturális adottságairól képet alkotni, ezt a közönség felé tolmácsolni. Segítenek ezek a koncertek kiemelkedni a zajból, rohanásból, elmerülni a csodálatos dallamok és harmóniák világában.

A nyitó koncert címe: *Mely igen szépek és mely kedvesek a gyönyörűségek közt!* Válogatást hallottunk a középkortól a késő barokkig terjedő időszak kórusirodalmából. A válogatás válogatásának válogatása csakis az előadók pillanatnyi ízléséről, tet-

széséről tanúskodott. Éppen ezért hangzott teljesen hitelesnek. Az együttes hol kétkórusos, hol hétszólamú, hol a hagyományos 4-5 szólamú felosztásban énekelt. A műsor az olasz, németalföldi, német és angol szerzők műveiből főleg latin nyelven, csak az utolsó két mű, Purcell műve angolul és J. S. Bach műve németül hangzott el. Ezeket a barokk műveket kísérettel adták elő, az együttes kis orgonáján Dankos Attila játszott hiteles, korhű díszítésket alkalmazva.

Az előadás a maga esetlegességével, hibáival együtt felemelő volt. Gyönyörű pillanatok, hömpölygő imitációk, izgalmas megoldások a kétkórusos műveknél, ám

leginkább ezt az egyedi összeállítást köszönhetjük az előadóknak. Ezeket a műveket egy este hallani, velük együtt lélegezni izgalmas indítása volt a fesztiválnak.

A második este a *Veszprémi Régizenei Napok* megálmodójának, Nagy Csabának lantműsorát hallhattuk. Egyetlen szerző – Giovanni Girolamo Kapsberger – kora barokk, Itáliából származó műveit hallhattuk teorbán. A teorba igazából continuo-hangszer a barokk korban, megerősített basszussal. Már látványa is lenyűgöző, és a hangoló akkordokkal megtapasztalhattuk lágy, zengő rezonanciáját. Kapsberger művei nagy szerepet

játszottak a teorba szólóhangszerré válásában. Elbűvölő hangulat, változatos művek, hol ritmikai játékoság, hol csodálatos meditatív jelleg, hol izgalmas imitációkkal varázsolt el. A koncert végén Nagy Csaba bemutatta a hangszert, beszélt a szerkezetéről, hangolásáról. Közéről is megnézhattuk.

A harmadik este a Tasto Solo zenei társulat *Aragóniai Beatrix, Magyarország reneszánsz királynéja* című összeállítását hallgattuk Beatrix, Mátyás király felesége életében született művekből. A legtöbb mű Johannes Tinctoris – Beatrix zenei nevelője, a kor híres zenésze, zeneszerzője, zene-teoretikusa – tollából hangzott el, illetve anonim szerzők művei. Az együttes változatos hangszer-összeállításban játszott: reneszánsz lant, két fidula (reneszánsz hegedűfajta), organetto – izgalmas kézi orgona, melyen intonálni is lehet a hangokat –, clavisimbalum – kis asztali billentyűs hangszer –, illetve két énekes: szoprán és bariton. Az izgalmas művek kifinomult, virtuóz és kreatív előadásban hangzottak el az együttes alapítója és vezetője, Guillermo Pérez irányításával. Ebben a hangszer-összeállításban ezek a művek sok improvizatív elem bevetésére adnak alkalmat, ami feltételezi a maximális együttműködést, a szereplők közötti sokszori összekacsintást. Pazar este volt.

A következő esten sajnos a kedvezőtlen, esős időjárás miatt nem tudtam jelen lenni, ezért csak a műsort jegyzem: a *Capella Savaria – Magyarország talán legrégebbi, korhű hangszereken játszó zenekara – Barokk concertók Itáliából* című műsorában Corelli, Vivaldi és Geminiani művei hangzottak el.

Az ötödik este a Les Basses Réunies együttes *J. S. Bach – A lélek ellenpontjai* című összeállítását hallhattuk. A műsorban J. S. Bach befejezetlen művének, *A fűga művészetének* néhány ellenpontja, felváltva egyéb Bach vonós kamaraművekkel hangzott el. Az együttes Charles Riché hangszerkészítő mester barokk kópia hangszerein játszott. A kontrapunktok szigorúan imitativ művek, az eredeti téma különböző fordításokban és ritmikai változatokban szólal meg. Az együttes előadása kicsit romantikus, a ritmikája a különböző belépő szólamoknál nem pontosan egyforma, ezért egy kicsit ingatag. Egy idő után megszoktam ezt a furcsa ingadozást, és a kivételesen homogén hangzás feledtette kezdeti ellenérzésemet. A koncert végén az utolsó kontrapunkt úgy fejeződött be, ahogy Bach abbahagyta a kompozíciót – megrendítő volt.

A hatodik este az Armonia Concertada műsorát hallottuk Josquin des Prez műveinek spanyol feldolgozásaiból. A háromtagú együttesben két énekest – María Cristina Kiehr szoprán és Jonatan Alvarado tenor – kísért *vihuela de manón* Ariel Abramovich. Nem lehet elég felsőfokú dicsérő jelzőt találni az est műsoráról. A két énekes kivételes színű és szépségű hangja, Abramovich virtuóz és alkalmazkodó ritmuskezelése, páratlan közös együtt muzsikálásuk tette feledhetlenné az est műsorát.

A hetedik este a korábban már hallott Les Basses Réunies együttes alapítója és vezetője, Bruno Cocset *A cselló születése* című műsorát hallottuk. Négy különböző hangszeren játszott, amelyek a ma használatos cselló közvetlen előzményei lehettek. Különböző méretű hangszerek, különböző húrozással, bélhúrokkal felszerelve. A fogólap hosszúsága is fontos különbség: mivel kezdetben még nem játszottak túl sok fekvésváltást, nem volt szükség hosszú fogólapra. Cocset egymaga lekötötte a hallgatók figyelmét, manírmentes játéka és személyisége lenyűgözte a közönséget. Műsorában a korai barokk művek mellett egy-egy reneszánsz és preklasszikus darab is szerepelt. A koncert után láthattuk, hogyan készül a hangszer. Nagyon érdekes bemutatót tartott Koós Viktor hangszerész a hangszer születéséről, egy félkész hangszeren mutatva a készítés fázisait. Kérdésekre válaszolt a hangszer lelkéről, a fogólap hosszáról, a hangszertest és a nyak kapcsolatáról.

A nyolcadik este Kallai Nóra szoprán és basszus viola da gambán és Rostetter Szilveszter orgonán játszották Bruhns, Reincken és Buxtehude orgonaműveit gambás átíratban. Az előadók leírását idézem: „Ha megvizsgáljuk a 17-18. század orgonairódalmát, sok helyen találkozunk olyan skálamenetekkel, futamokkal, amelyek kifejezetten a vonós hangszerek sajátosságainak megfelelő hangszerveződést tartalmaznak. A ma este felcsendülő darabok talán ebben a formában soha nem szólaltak meg, de a kor szellemétől mégsem idegen ez a fajta kamaraátírat, annál is inkább, mivel nemegyszer ugyanazt a darabot más és más hangszer-összeállításban is közreadta maga a szerző. Johann Adam Reincken (1623 vagy 1643–1722), Nicolaus Bruhns (1665–1697) és Dietrich Buxtehude (1637–1707) ma megszólaló művei kifejezetten orgonadarabok, melyek alapján kísérletképpen megpróbálunk rekonstruálni egy olyan előadási formát, amely akár pontosan így is megszólalhatott volna.”

A veszprémi koncerteken kívül – mint fentebb jeleztem – Tihanyban és Balatoncsicsón is voltak estek. Köszönjük a szervezőknek, hogy évről évre kiváló előadókat hoznak el Veszprémbe, hogy a régi zene helyi kedvelői kiváltságos helyzetben érezhetik magukat, helyben olyan hangversenyeket kapnak, amelyekért többen messziről utaznak városunkba. A helyszín is inspiráló és hiteles ezekhez az estekhez. Az idei „esős évszak” azonban megmutatta, hogy a templombelső ilyen időben átnedvesedik, enyhe doh- és penészszag érződött. A hangszerek nem igazán bírták a párás levegőt, többször kellett őket újrhangolni. A szervező Orlando Egyesület tagjai mindent megtettek, hogy a közönség méltó, tiszta és kedves (gondolok itt a takarításra, rendrakásra, a gyertyák, mécsek minden esti meggyújtására) környezetben élvezhesse a programokat, de talán megérné a hely fenntartójának egy keveset áldozni a fent jelzett problémák csökkentésére.

Rostetterné Nagy Rita

Egy restaurálás árnyékában

Erdey Dezső: *Szent Imre herceg szobra* (1940). Szent György-kápolna.

A neves 18. századi barokk építész, Fellner Jakab (1722–1780) kézjegyét viselő veszprémi várnegyed egyedi történelmi karakterisztikáját középkori és újkori építményei formálják. A napjainkban zajló grandiózus felújítási munkálatok, a vár egyházi épületeinek és műemlékeinek átalakítása azonban sajátos ambivalenciát hordoz. Az értékmentő, tezauráló szemléletmód szép példáiként említenénk a ferences templomot, mely barokk falfreskóinak restaurálásával, didaktikus bemutatásával hiteles architektúrális egységet alkot a kanonoki házakkal, a *Szentháromság-szoborral* és a *piarista helyőrségi templommal*.

Ezen örvendetes jelenséggel szemben azonban sajnos a történelmi periódusokat megtörő építészeti megoldásokkal is találkozhatunk. Nevezetesen az évszázadok harmonikus egységébe forrt barokk, klasszicista, historizáló és eklektikus architektúrák szövetét drasztikusan ellenpontoszó avantgárd építészeti stílussal, a *beton brut* építészetével, annak is megkésett változatával.

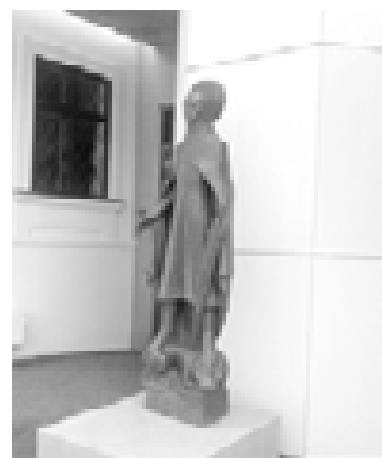
A Szent Mihály-bazilika északi oldala és a nagyszeminárium által keretelt történelmi emlékhely, a Szent György-kápolna új védőépületének tervezése nem kínált oly geotechnikai, mérnöki, műépítészeti kihívást, mint a világörökség részét képező budai Várnegyed urbanisztikai szövetében jelentkező feladat. Ott a 13. századi dominikánus kolostor 15. századi kerengője, valamint a 17. század végén épült jezsuita kollégium épülettöredékeinek restaurálása, legújabb kori területrendezése apropóján 1976-ra készült el a Hotel Hilton szállodakomplexum, installálva a középkori városszövetbe. A dominikánus udvar 21. századi restaurátiori tökéletesítése 2015-16-ban valósult meg; a természeti adottságok, sziklaformációk szoliditása, a véletlenek pozitív együtthatása és a kitűnő mérnöki tudás példaértékű remekművet megteremtve.

Itt, Veszprémben mondhatni szerény, mégis különös tapintatot igénylő tervezői feladat lett volna a Szent György-kápolna fragmentumainak méltó konzerválása, új védőépületének kialakítása.

Az *Építészfórum Kompozit* című rovatában ismertetett látványtervből kiinduló és megvalósult tervvariáció azonban drasztikusan átalakította a Szent György-kápolna képét és jelenét. Egykor egységes műemlék, az Árpád-kor szellemiségével harmonikusan rezgő természeti és építészeti milió volt. Most a vadgesztenyefák indokolatlan kivágásával, az utolsó, véletlenszerűen megmaradt gesztenyefa megcsonkításával, az ökoszisztéma megbolygatásával, a korábbi védőépület elbontásával és Erdey Dezső *Szent Imre herceg*-bronzszobrának elmozdításával, áthelyezésével, valamint az anyagába történt beavatkozással erodált, lepusztított idegen képződmény lett. A Szent György-kápolna középkori fragmentumai fölé emelt védőépület súlyos, nyersbeton födémeket kapott, frontrészen kirakatszerű, keskeny üvegfalal. Előtte ugyancsak súlyos, széles nyersbeton övpárkány húzódik két betonpillérrel. E pseudo *beton brut*-tagozatok funkcióval nem rendelkeznek, halmazati megjelenésük beszűkíti és összeroppantja a teret.

A *beton brut*, a nyersbeton építő- és boltozóanyagként való intenzív használata Le Corbusier (1887–1965) magas lakóépület-egységeivel indult építészeti irányzat. Hazánkban a '60-as évek egyik gyakran alkalmazott építészeti stílusa volt. A veszprémi várnegyedben azonban környezetidegen módon és megkésett formában jelentkezik.

Az építészek és műemléki tervezőmérnökök körében nyilván jól ismert Németország Ludwig Mies van der Rohe (1886–1969) eredeti tervei alapján újjáépített kiállítási pavilonja Barcelonában. Tisztán áramló tereiben nemes anyaghasználat uralkodik: keskeny paravánfalak, krómozott acéloszlopok, márvány-, onyx- és üvegfalal. Térszervező koncepciója a funkcionális rugalmasság, a természethez fűződő – de attól artistikusan eltérő – lágy kapcsolat, az épület membránszerű üvegfüggönye. Kubisztikus formáit

kifinomult, racionális esztétika hatja át. A patio terében elhelyezett fekete üvegmedencében Georg Kolbe (1877–1947) *Hajnal* című allegorikus bronzszobra erősíti a vizuális művészetek harmonikus kapcsolatát. Mies van der Rohe pavilonja – a Bauhaus építészeti tradíciójához kapcsolódó – esztétikájában kitűnően alkalmas arra, hogy különböző építészeti stílusok környezetében átbridálja a sajátos inhomogenitást. Talán szerencsés lett volna ezt az építészeti utat városunkban a Szent György-kápolna rekonstrukciójában követni és megvalósítani.

Megdöbbenő Erdey Dezső *Szent Imre herceg*-szobrának jelenlegi helyzete: szürke kavicsfal felszört területen, betonalapzatra helyezve csak árnyéka, kísértete egykori önmagának.

A bronzszobor anyagába történt beavatkozás, patinájának eltávolítása, anyagidegen szürkés kemikáliával történt bevonása a szobrot megfosztotta finoman gótizáló karakterétől, Szent Imre herceg misztikus történelmi emlékezetétől.

Mint hosszú évekig a Szépművészeti Múzeum restaurátorát, Erdey Dezsőt (1902–1957) különösen fájdalmasan érintené saját *Szent Imre herceg*-szobrának sorsa.

Erdey Dezső szobrász, éremművész tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán Szentgyörgyi István és Radnai Béla osztályában folytatta, majd Párizsban (1925) tett tanulmányutat. Ösztöndíjas növendékként 1929-ben Rómába érkezett, a Gerevich Tibor művészettörténész által vezetett Collegium Hungaricum fénykorába, a prominens Falconieri-palotába. Róma időtlen miliójében érlelte sajátos szobrászati stílusát, mely korai periódusában rokonítható a reneszánsz klasszikus elveit a modernitás *repertoire*-jába emelő Római Iskola alkotói elveivel.

Hazatérve, Erdey szobrászati habitusát a köztéri szobrok, emlékművek, valamint a portrészobrászat műfajában vélte megvalósítani. 1940-ben, mielőtt bronzban megmintázta, a művész Szent Imre herceg személyiségének mindkét fő jellemvonását elmélyülten vizsgálta vázlattevéiben. Egyéniségének egyik aspektusa a Szent György-kápolnában *virginitas*-fogadalmat tett, az *imitatio Christi* misztikus útját választó királyi herceg. Individuumának másik aspektusa a tehetséges hadvezér, a korai templomos lovag erényeivel ékes herceg. A művész a szobor elhelyezését is gondosan mérlegelte, mint szabadon álló emlékmű szobor természeti környezetben, a kápolna kertjében, vagy a bazilika északi oldalán magasan épített pillérszoborként installálva. A szobrász a karizmatikus lovag szabadon álló, kis ligetben elhelyezett, gótizáló stílisztikával történő megformálását választotta.

Huber Lilla Mária

Irodalom:

Bonta János: *Modern építészet 1911–2000*. Budapest, Terc, 2002.

Építészfórum: <https://epiteszforum.hu/uj-lehetosegek-a-veszpremi-szent-gyorgy-kapolna-megujitasa-soran>; <https://epiteszforum.hu/a-varfalon-tul-a-hilton-budapest-eszaki-szarnyanak-bejarata> – 2023. augusztus 10.

László Péter: A veszprémi Szent Imre herceg-szobor Erdey Dezső alkotása – In: *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 24. Veszprém, 2006.

Huber Lilla Mária: Chevalier du Temple. In: *Séd*, 2019. 2. szám. Szerk.: Géczy János.

十五
十

UT QUIA
LOUIS DEUS

A székesegyház ólmozott színes ablakai (1907–2023)

A veszprémi székesegyházi ablakok több mint százéves történetének számos mozzanata van. A közelmúltban lezajlott, illetve folyamatban lévő drasztikus beavatkozásnak személyesen is tanúi lehetünk. Jelen írásban egy ehhez kapcsolódó, nyár közepén megjelent cikk néhány állítására kívánok reflektálni, valamint az abban szereplő hamis állításokat cáfolni.

A *Veszprémi Szemle* 69. számában jelent meg Varga Tibor László *A veszprémi székesegyház üvegablakai a XX. században (1907–2008)* című cikke. A szerző, aki a főegyházmegye alkalmazásában álló levéltáros, állítása szerint a Veszprémi Főegyházmegyei Levéltárban fennmaradt, a székesegyházi színes ablakokra vonatkozó dokumentumok alapján tesz kísérletet „a díszítés történetének rekonstruálására”. Megállapítja, hogy Waltherr Gida 1909–1910-ben és Árkayné Sztehlo Lili 1950–1957 között, tehát az első két periódusban született ablakaira vonatkozóan szép számban fellelhetők dokumentumok, tervek, levelek, míg a harmadik, Veszprém-ben élő kortárs művész, Perlaki József legkésőbb, 2008-ban készült ablakaira vonatkozóan, az előzőekkel hasonlítva, a legkevesebb iratanyag található. A két korábbi alkotóhoz kapcsolódva idéz a levéltárban őrzött dokumentumokból, Perlaki József esetében egyetlen iratot sem említ.

Noha nem derül ki, hogy levéltári forrás híján, levéltárosként milyen felhatalmazás alapján tesz ikonográfiai, később kurátori szerephez illő megállapításokat, irigylésre méltó magabiztossággal súlyos állításokat fogalmaz meg Perlaki József ablakáról.

Megállapítja, hogy „*újabb*” Rózsafüzér királynője-ábrázolás került a templomtérbe, a Sztehlo-ablak mellé, amelyről tudjuk, Badalik Bertalan püspök kérte.

Az állítás önmagában ugyan igaz, leegyszerűsített formájában azonban félrevezető. Míg a Sztehlo-ablak a téma absztrakciója, jelképekkel operál, Perlaki József figurális ablakán Szűz Máriának, a Rózsafüzér királynőjének egész alakos ábrázolása látható. A kétféle megfogalmazás egymást kiegészíti és erősíti, az *újabb* ábrázolás erény, s nem duplikáció.

Majd így folytatja: „*Arra vonatkozóan, hogy a többi ábrázolási téma milyen okból került oda, jelenleg nem rendelkezünk információval.*”

Nos, alábbiakban látni fogjuk, nem kevés iratanyag keletkezett a Perlaki-ablak megrendelése és engedélyezése kapcsán. És meglehetősen fontos dokumentumok valamilyen kikerültek a levéltár látóköréből, de a keletkezéstörténet feltárására *információ* azért bőségesen rendelkezésre áll. Nehéz elképzelni, hogy nemcsak a művészt, de azokat az egyházi kollégákat sem vonták be sem az új koncepció kialakításába, sem a jelenlegi kommunikáció kapcsán a tájékozódásba, akik a Perlaki-ablak születésének történetét érinttként vagy hivatalból ismerték és végigkísérték, s akik, a művészhez hasonlóan, jelenleg is elérhetőek.

A szerző megállapítja továbbá, hogy az ablakon található „*négy képi ábrázolás közül három megfelel az egyházi előírásoknak, egy azonban nem*”, így azt, véleménye szerint, nemcsak kívánatos, de kötelező is eltávolítani a megszentelt térből: „*többszörösen sérti az Egyházi Törvénykönyv előírásait*”, továbbá „*a kanonizációs eljárásoknak sem felel meg az üvegablak elhelyezése és ábrázolása, melyeket az illetékes hatóságoknak orvosolniuk kell a jog- és szabálykövető magatartás érdekében*”. A többszörös jog-sértés itt vélhetőleg arra vonatkozna, hogy Mindszenty József bíboros – 1944-45-ben Veszprém püspöke – megjelenik az egyik lándzsa (ablak) alsó mezőjében. Megállapítja, hogy mivel Mind-

szenty József csak Tiszteletreméltó – ez olvasható az ablakon is –, nem szabad glóriával ábrázolni, sőt, az egyházi előírások alapján arcmását sem szabad megszentelt térben elhelyezni.

Végül érdekes fordulattal, a művészi szabadságra történő hivatkozást „nagyvonalú” magyarázatként felkínálva, megengedhetőnek tartja a Perlaki-ablaknak valamiféle – meghatározatlan, közelebbről nem körülírt – kiállításban történő bemutatását, s ehhez, nem kevés önbizalommal, már a kép alá feltüntetendő szöveget is megírta.

Próbálok irodalomba selyemcsomagolni a bennem kavargó gondolatokat, amelyekre az idézett cikk lényegében már csak pont volt az i-re. A történet ugyanis itt csaknem *kafka*i magasságokba emelkedik. Hiszen a művész sem informálisan, sem hivatalosan, semmilyen módon nem kapott tájékoztatást az általa készített ablakok megítélésének megváltozásáról, még csak kérdést, kérést sem munkájának a szerves környezetéből történő kiemeléséről, sőt azóta sem tudja, ki és mikor szerelte ki, kik és hová vitték, milyen állapotban van és hol található – és végső soron a *Kastély* lakói milyen sorsot szánnak neki. Minderről a művészt tájékoztatni vajon nem lett volna része a *jog- és szabálykövető* – urambocsá! etikus – magatartásnak? Az egyházon belüli jog- és szabálykövető magatartás, amire a szerző hivatkozik, nyilván belső ügy. Egyben – és erre később még kitérek – kétség nem fér hozzá, az egyház által felkért művészek ezt maximálisan tiszteletben kell tartania. Ugyanakkor valódi jogszabály, a szerzői jogról szóló törvény, valamint a Szerzői Jogi Szakértői Testület iránymutató állásfoglalása szerint, amennyiben felmerül egy alkotás vagy kontextusa megváltoztatásának szándéka, az alkotót (vagy a szerzői jog örökösét) *be kell vonni a folyamatba*, vele egyeztetni szükséges.

Szeretném rögzíteni, hogy az ikonográfiai szempontból való megfelelésegről nem tisztem, nem is kívánok semmi módon vitába szállni. Azt azonban tényként állítom, hogy Perlaki József ablakának esetében, mint minden ilyen jellegű munkánál, az alkotói folyamatot a tervezéstől egészen a helyszíni beépítésig komplex szakmai – építészeti-műemléki-művészettörténeti-ikonográfiai – egyeztetés, továbbá egyházi oldalról kifejezetten az ikonográfiai programnak a megfogalmazása és ellenőrzése kísérte. A műemléki építési engedélyezési eljárás során keletkezett iratokat az érintettek hivatalból megkapják, beleértve a megrendelőt és az alkotót, az illetékes intézményeket és hatóságokat, a részt vevő szakértőket. Ennek ismeretében a főegyházmegyei gyűjtemény forráshiánya több mint sajnálatos, másfelől nézve, a művészi szabadságra történő szakmaiatlan hivatkozás álságos és koncepciózus.

Alábbiakban elsőként, felidézve Perlaki József színes ablakának készítéstörténetét, a cikkben szereplő téves állításokat fogom cáfolni. Majd reflektálni kívánok a másik két alkotás kapcsán megfogalmazott néhány állításra, különösen a Sztehlo Lili-ablakok értékének relativizálását szolgáló minősítésekre.

Perlaki József ólmozott színes ablaka (2006–2008)

A tulajdonos képviselőjében Pap Ferenc kanonok, a Szent Mihály-székesegyház plébánosa 2006-ban kérte fel a veszprémi művészt, Perlaki Józsefet, hogy az általa megadott ikonográfiai program alapján készítsen tervet a szentély déli mérműves ablakcsoportjának ólmozott színes ablakkal történő díszítésére.

A művész a kanonok úr óhajának megfelelően elkészítette az *Irgalmas Jézus, Rózsafüzér királynője, Tiszteletreméltó Mindszenty József bíboros, Isten szolgája, Boldog Batthyány Strattmann László* képpel díszített kétlándzsás-mérműves színes ablak tervét.

A terv helyszíni bemutatásán Pap Ferenc kanonok plébános és Takáts István atya (jelenleg érseki helynök) vett részt. Mint-hogy a terv elnyerte a megrendelő tetszését, kezdetét vette az

Az Irgalmas Jézus, a Rózsafüzér királynője, Tiszteletreméltó Mindszenty József bíboros, Isten szolgája és Boldog Batthyány Strattmann László képpel díszített színes ablak, Perlaki József, 2007

ilyenkor szokásos, előbb részletezett engedélyezési eljárás. A tulajdonos képviselőjében Pap Ferenc kanonok, majd 2007. július 16-án dr. Márfi Gyula, a főegyházmegye érseke levélben fordult az illetékes műemlékvédelmi hatósághoz – akkor Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) –, hozzájárulását kérve az új ablaknak a művész által készített terv alapján történő kivitelezéséhez és elhelyezéséhez. Az engedélyezési folyamatnak kötelező része a művész és a műemlékvédelmi szakemberek közötti folyamatos egyeztetés. 2006. november és 2008. augusztus között személyesen, írásban, helyszínen és a művész műtermében is több alkalommal került sor szakmai egyeztetésre. Írásos állásfoglalás is több ízben keletkezett, a művész birtokában csak ebből az irattípusból négy dokumentum található, 2007. február 6., május 16., 2008. augusztus 13. és december 8. dátummal. A KÖH által kirendelt szakértő Réti Mária művészettörténész volt, meghívott egyházi szakértőként, ikonográfiai helyesség kérdésében konzulense prof. emeritus dr. Nagymihályi Géza művészettörténész, egyházművészeti múzeumigazgató, nyugalmazott parókus. A szakértők a tervet és a készítési folyamatot, majd az elkészült ólmozott táblákat is megvizsgálták és jóváhagyták, a beszerelést megelőzően kiemelt figyelemmel az ábrázolás ikonográfiai helyességére (2008. augusztus 13-i szakvélemény).

A szentélyablak elkészültét követően, még ugyanabban az évben Perlaki József felkérését kapott arra is, hogy készítse el a Sztéhlo Lili-ablakok restaurálásának tervezetét. A helyreállítás előzetes dokumentációja elkészült, amelyet a KÖH a Műemléki Szakmai Dokumentációs Központ állásfoglalása alapján támogatandónak ítélt (2009. január 19.), és részletes restaurátori dokumentáció benyújtását kérte. Az ablakok tervezett helyreállítása tétel azonban sajnos végül teljes egészében kimaradt a 2010-es felújítási munkákból.

Perlaki Józsefet végül és utolsó ízben 2021. januárban kereste meg ez ügyben az érsekség, amikor épp csak indultak a munkálatok. Javaslatát kérték, mi legyen a teendő a várbéli három(!) templom ablakaival. A helyszíni bejárásom során hárman vettek részt, Perlaki József üvegfestőművész és még két további személy, akiket azonban az érsekség által megkövetelt és a művésszel is aláíratott titoktartási nyilatkozat okán nem nevezhetek meg. Hozzáteszem, a Szent Mihály-székesegyház ablakait illetően semmilyen új, korábbi ismeretlen információ nem keletkezett. A bejárásról készített rövid emlékeztetőből kiderül, hogy a székesegyház vonatkozásában a művész lényegében megismételte korábbi, más adattárban is elérhető, 2009-es helyreállítási tervét. Ezt követően visszajelzés, megkeresés, tájékoztatás többé nem érkezett.

Elvi, esztétikai észrevételek

A Badalik püspök és Sztéhlo Lili között folytatott levelezésből vett idézetek és dokumentumok alapján tisztán látható, a művész mindenkor nemcsak formai, esztétikai szempontból, de tartalmát tekintve is kifogástalan ábrázolásra törekszik. Tervet készít a megrendelő által meghatározott ikonográfia alapján, majd együtt gondolkodva a megrendelővel és a szakemberekből álló konzulensi körrel, csiszolja, pontosítja azt. Aki egyházművészeti munkában valaha is részt vett, vagy másfelől a kapcsolódó iratanyagokba betekintést nyert, pontosan tudja, az ikonográfia semmiképp sem művészi szabadság kérdése!

Az egyházi munkák nehézsége, egyben szépsége is, hogy az egyházművészet a szónak a legnemesebb értelmében *alkalmazott művészet*. Csak szeretettel, a téma iránti alázattal szabad a feladathoz nyúlni. Messzemenően tiszteletben tartva évszázadok során a hívek és mesterek által, sokszor nem kevés áldozat árán létrehozott értékeket is. Gyakran kárhozzátjuk hányatott történelmünket, mondván, emiatt csonkák, romosak építészeti, vagy tűntek el nyomtalanul írott és tárgyi emlékeink. Ugyanakkor szemünk láttára zajlik egy folyamat, melynek lelki-szellemi, kulturális és társadalmi következményei ma még fel sem mérhetők! A kortársi igényre, a modernitás látszólagos imperatívusára hivatkozva az egyházművészetben is egyre erőteljesebben teret hódít egy kiüresítő, a tartalom helyébe dekorativitást ültető, és a mindenre ráhúzható „szent” egységesség szempontját felmentő magyarázatként használó purizmus. Ennek vagyunk tanúi a veszprémi Szent Mihály-székesegyház színes ablakainak szeretetlen, lelket-

len kezelésében is. Ezért nem számított kontextusában megőrzendő értéknek Perlaki József, de még Sztéhlo Lili ablaka sem! Ezért fordulhat elő, hogy Varga Tibor cikkében néhány tényszerű megállapításon túl kizárólag negatív konnotációjú és a levéltárosi kompetencián kívül eső állítások olvashatók. Megtudjuk például, hogy a Sztéhlo Lili által tervezett ablakokat „három különböző üvegfestő műhelyben és négy különböző időpontban készítették el”, aminek eredményeképp „az ablakok minősége és színvilága is eltérő lett”. Megállapítja továbbá, hogy „a hajóba kerülő színes, figurális és ornamentális ablakok kimondottan Veszprémhez kötődő szenteket és helyeket ábrázolnak” – mielőtt örülhetnénk, végre egy pozitív állítás!, a mondat így zárul: „kisebb-nagyobb ténybeli tévedésekkel”. Folytathatnánk a sort a Boldog Ilona-ablaknak állítása szerint csupán a hagyományra alapozottsága miatti hiteltelenítésével (a hagyomány vajon nem érték? különösen, ha azt minden kétséget kizáróan cáfoló ténynek nem vagyunk birtokában?), az Árpád-házi címer négy- vagy ötvágásos osztásával kapcsolatban a nyilasok képbe hozatalával, vagy Mindszenty József püspök személyének burkolt és paptársra, Simon György nagyprépost korántsem burkolt elmarasztalásával. A szerző elmeséli, hogy Mindszenty püspök a háborúban megsérült, Waltherr Gida által készített Szent Mihály-ablak helyreállításáról megkérdezte a kanonokok véleményét is. A cikkben közölt részlet szerint a kanonokok kérték, hogy „ne a mostani leányos jellegű Szent Mihály Arkangyalt ábrázoló üvegfestmény hozassék rendbe, hanem új festmény készíttessék, Szent Mihály Arkangyal méltó, férfias képével”. Már-már meglepődünk: ez a forrás nem illik a jelenlegi, megvalósult koncepcióba, így az ennek alátámasztását szolgáló érvelési logikába sem... De a szerző értelmező kommentárja rögtön visszaránt bennünket a „helyes” vágányra. Miszerint, lám, a káptalan megítélése Hornig püspök óta megváltozott, mert akkor ilyen megjegyzést nem tettek, majd így zárja: „Mindszenty főpáosztornál pedig az első adandó alkalommal jelezték véleményüket” – értse ezalatt ki-ki, amit gondol.

Meggyőződésem, hogy a Sztéhlo-ablakok megítélésének sokadrangú szempontja, hogy különböző időkben, különböző műhelyekben kerültek kivitelezésre. Ez elsősorban készítése technika kérdése, értő restaurálással akár orvosolható volna. Ugyanakkor a művészettörténészek egybehangzó értékelése szerint Árkayné Sztéhlo Lili veszprémi székesegyházi ablakai, kiemelkedően a szentélybeliek, művészetének, egyben a 20. századi magyar egyházművészetnek is a legszebb darabjai közé tartoznak. Sokan, sok helyütt boldogok lennének, ha in situ Sztéhlo-ablakokkal dicsekedhetnének. Eltávolítására nem tudok más példát, megsemmisült ablakának a fennmaradt, eredeti terv alapján történő rekonstrukciójára igen (Budapest, Városmajori templom, 2019).

Veszteségünket növeli, hogy a Szent Mihály-székesegyház Sztéhlo-ablakainak keletkezéstörténete is egyedülálló, születésük önmagában is csoda volt! Az 50-es évek egyházellenes légkörében, amikor az egyház nemhogy nagyvonalú állami támogatásban nem részesült, ellenkezőleg, vagyonától megfosztva, totális ideológiai ellenszélben, csupán a hívek állhatatosságának és anyagi áldozatvállalásának köszönhetően gyarapodhatott, Badalik püspök irányításával nemcsak megőrizték, de tovább is építették az ősi egyházat: hitet, hazaszeretetet, kötődést erősítő színes ablakkal „lelki díszbe öltöztetve” azt.

A boldoggá avatási eljárásnak része az élő tisztelet megléte. Míg mi itt Veszprémben ennek épp egy mozzanatát elvesztítettük, Zalaegerszegen megnyílt a Mindszentyneum.

Perlaki Claudia

Két régi-új épület ActiCity és Foton

A Veszprém–Balaton Európa Kulturális Fővárosa 2023 program meglévő, de használaton kívüli értékes épületek újraélesztését is vállalta, hogy azok helyszíniül szolgálhassanak a hagyományos és újszerű kulturális események számára. Ezek egyike az egykor gyermekmenhelynek épült, majd hosszú ideig kórházként működött épület a Külső-Püspökkertben, amely most ActiCity néven született újjá.

A másik, a veszprémi vár délnyugati végében, a Tűztorony alatti bástya belső terének, a Művészetek Háza irodaépületének és a Simoga-házba telepített Csikász Galériája udvarának a találkozásánál álló barokk istállóépület megújult és funkciót váltott. A Foton nevet kapta.

A mozgás háza

A funkcióváltáson áteső épületek átalakítása egyszerre szolgálja a kulturális hagyaték megőrzését, a kiürült terek korszerű átértelmezését, a megszokottan használt belváros erőteljes kitágítását és tehermentesítését, illetve újfajta kulturális funkciók ellátására alkalmassá tételét, s a fenntarthatóság jegyében oly program-sorozatok befogadását, amelyeket a koncepció kidolgozói hosszú életűnek szánnak. E törekvés mögött erőteljes, a hagyományosat merészen átalakító városi jövőkép, mi több, kultúraképzet áll, amely, ha pusztán részleteiben is tud megvalósulni, hosszú távon éppúgy befolyásolja az itt (most és majdan) élők – s a várva várt turisták – mindennapjait, mint a szórakozási-művelődési-ki-csatlakozási-rekreációs igényeiket: többek között azzal is, hogy olyasmint javasolnak a tradicionális mellé helyezni, amit a legújabb emberkép kitaróan és fellebbezhetetlenül állít. Hogy a popularizálás milyen fejlesztő hatással bír az átfogalmazott építményekre, azt majd a közeljövőben fogjuk észlelni.

A kollektív élet tereit gondolták át a város jövőjét tervezők: a meglévő csoportok, a sokrétűséghez kevésbé alkalmas helyszínek, alkotóközösségek képzeteihez illesztették a helyszíni történelmi adottságait és a közelmúlt tapasztalatait. A veszprémi tér egykori tudatos alakítója, Padányi Biró Márton a Szent Mihály-székesegyháztól a Belső- és a Külső-Püspökkert találkozásánál lévő Kálvária-dombig készítette el azt az útvonalat, amelynek fontosabb pontjait a hitélethez szükséges építményekkel jelezte. Ennek a végpontjából ered az egykori Plosszer sétány, az az Erzsébet liget, melynek Erzsébet sétánnyá alakulási helyére került a 20. század elején a gyermekmenhely. A Külső-Püspökkert sétára, korcsolyázásra, teniszezésre, s egyéb sport- és játéktevékenységre adott mindig módot – s ezt a hagyományt erősíti a szabadidős tevékenységek újabban kedvelt változatainak tereket nyújtó ActiCity. A hosszan elhúzódó park fontos része annak a zöld folyosónak, azaz bicikliútnak, amely a várat köti össze a Balatonnal – s egyben bekapcsolja az új intézményt a városi kulturális és közössé-

gi életbe, különösen a zenei és színházi programokkal bővelkedő Hangvillával. Ugyanakkor összeköti a városközpont intézményeit a zeneiskolával, a múzeummal (két új parkolóval), s az egyetemhez újabb eljutást biztosít.

A Hangvilla az, amelynek tervezése, elkészülése, fenntartása és működtetése mintát kínált az ActiCityhez. A koncepciót Bélafi László képviselte, s hozzá társultak építészek: Anthony Gall, Vass Lili és Gall Eszter. Alapvetően a fenntartói tapasztalatok beépülési formázták meg a gyermekmenhely épületének nagystíliú és elegáns átalakítását, s a tapasztalatok hiánya mutatkozik most meg az intézmény északi oldalát kerítő, az egyetem ma még itt-ott kaotikus látványt nyújtó építményei elé került (amúgy városi tulajdonú) közparkban, mindenekelőtt a szabadterei rendezvények helyszínén.

Az ActiCitynek kiindulást biztosító, elhagyott építmény az 1904-ben átadott gyermekmenhely, amelyet egykoron a városrészi Külső-Püspökkertben húztak fel. A másfél hektáros parkban álló, kőfallal bekerített, Ybl Lajos tervei nyomán elkészült egyemeletes

épület kívül-belül jól reprezentálta az építető és fenntartó gyermekgondozásról vallott nézeteit. Itt évente ezernél több gyermeket fogadtak be ideiglenesen, s döntöttek további sorsukról. Az 1945-ben funkciót váltó épület utóbb, 1955-ben az igények alakulását folyamatosan követő átalakításokkal Heim Pál Gyermek-kórházzá változott, majd a rendszerváltás után kiürítették. A több mint húsz éve használatlan parkot, a középben álló, szép homlokzatú – s kinézetében szebb, mint helyiségeiosztásában megfelelő –, romosodó épületet, valamint a mellé került mosodát az állam gondozta, ahhoz a város, majd az egyetem forráshiány miatt sikertelenül kívánt hozzájutni. Az ingatlan megújításának lehetőségéhez az EKF 2023 teremtette meg a fedezetet, s a munkát a Veszprém–Balaton 2023 Zrt. biztosította.

Egykoron a Püspökkert építményeit – így a jószágkormányzóság épületét (a mai megyei könyvtár), a színházat, a múzeumot – sikeresen illesztették egymáshoz. S ha figyelmen kívül is hagytak egy fontos helyszínt, a Szent Miklós-szegré épült középkori templomromot, a természeti teret jól hasznosítva átalakították a domborzatilag-tájképileg összhangot teremtő, vízelvezetést biztosító Ördög-árkot. Ez az örökség jelentette az új intézményt létrehozóknak a kiindulást. Az Erzsébet liget végén, a déli oldalon a hajdani kőfalat meghagyva, de máshol a városi felületek határvonalát felszámolva, nyílt térre került Anthony Gall komplex építészeti elképzelése nyomán az immár külső, állandó közösségi helyszíneket is magáénak tudó, s két építményből álló Acti-City. A gyermekkórház épülete kívülről majdhogynem sértetlenül újjáépült, északról beékelődött és kiegészült egy üveggel borított szárnyal, s benne táncterem, étterem, fogadótér és hozzájuk tartozó kiegészítő helyiségek kaptak helyet. Ez a régi-új, minden részletében szépen kivitelezett, szolid és funkcionális, jó ellátottságú épület tucatnyi 60-100 négyzetméteres teremnek biztosít helyet, amelyek klasszikusbalett-, néptánc-, kötéltna-, rúdtorna-, taekwondo-, moderntánc-, jóga- és egyéb csoportok számára bérelhetőek. A szomszédos egykori mosoda épülete egy függőfolyosón át is megközelíthető, nem csak a parkon keresztül. Az épület rendelkezik a város legnagyobb és legkorszerűbb rendezvényterével, s helyet ad kisebb összejövetelekre, fogadásokra alkalmas helyiségeknek, illetve gyakorlóhelyeknek. S itt jutott hely – saját, a ligetből nyíló bejáratral – a hetente átalakított mászófalon mozogni vágyóknak is.

A város lakosainak nyújtott közösségi helyszínek, eseményterek mellé sorakozó rendezvényteret a konferenciaturizmus is használhatja. Így teljesebb az épület kihasználtsága – s ezt ugyancsak támogatja a kávézó és a bisztró jellegű étterem, illetve a szabadon használható aula és park. Ugyancsak hasznos a 155 autó befogadására alkalmas új parkolóház, illetve a volt tenispályák helyén elkészült 22 férőhelyes parkoló. Az építmény számos módon nyújt kényelmet.

Hogy miért lett ActiCity az intézmény neve, az a feladatát tekintve érthető. Ha nem is szerencsés, de a végfelhasználók elvárásait ismerők szerint indokolt az angol névadás. Egykor részletes felmérés készült a jövő bérlői és a bérleményüket használók igényeiről, s eszerint határozódott meg, mely mozgástípusoknak megfelelő terek kerüljenek az épületbe, s azok miként funkcionálhatnak. Ez eredményezte a kortárs emberkép szerinti testkultúra különböző változatait és a mozgással és tánccal összekapcsolt fej-

lesztéseket kiszolgáló komplexumot, amelyhez a szükséges, polgári igényeket kiegészítő, konformitást biztosító egység csatlakozik.

Az ActiCity nagy érdeme, hogy megtartotta a volt kórház előtti ligetes parkot, amely idővel bizonyosan kedvelt pihenőhelyévé válhat az erre élőknek. Jelenleg nem tűnik sikeresnek az északi oldal parkosítása (néhány idősebb fa beültetésével csökkenthető lett volna az egyetem kiegészítő építményeinek látványszennyezése), ahogy a szabadtéri színpad és nézőtér kialakítása sem. A könnyen elpusztuló zöld felületre újra és újra felállítani az ülősorokat gazdaságtalan, s az a tény, hogy a néhány hetes intézmény már többször is megépített (és elbontott) egy ideiglenes színpadot, jelzi, hogy érdemes átalakítani a teret.

Foton

A Veszprém egyik jelképes épületének tartott Tűztorony udvara s az alatta húzódó olaszbástyára felvezető gyilokjáró átalakult. A hajdani istálló már rég elvesztette funkcióját: még 1985-ben kibővítették, s az így átalakított házat a Csikász Galéria kapuzatán keresztül megközelíthető, hol Várkert néven ismert vendéglátó egységként, illetve táncos-zenés szórakozóhelyként használták, hol a hozzácsatolt szabadtéri színpadot befogadó függőkerttel együtt lakat alatt tartották. Kétségtelen, amilyen kalandosan megközelíthető, eldugott helyen található az egykori istálló, annyira különleges és látványgazdag közegben áll, s emiatt kedvelték is egykor a szórakozóhelyekben szegényes város fiataljai. Ki az, aki nem szívesen tartózkodik egy völgyre néző bástya fölé magasodó szórakozóhelyen, amelynek kertjéből a színház és a Jeruzsálem-hegy is belátható, de akár felmehet a város másik részére néző, nagy levegővételre lehetőséget kínáló olaszbástyára is?

Építéshez méltó, megtisztelő feladatot jelent az eredetileg félnyerges tető alatti házrész többfunkciós helyszínné áttervezése és a korábban lapostetős épületrész továbbalakítása azért, hogy egy 70 fős, mozivetítésre alkalmas előadóteremmel kiegészüljön,

s mindehhez megfelelő nagyságú és minőségű személyzeti irodák is rendelkezésre álljanak, ráadásul mind a Művészetek Háza, mind az új építmény legalább kisteherautóval megközelíthető maradjon.

A műemléki környezetben lévő, lépcsősen, illetve teraszosan lejtő, összetett alaprajzú kerten/udvaron található, bontásra, illetve átalakításra váró épület pinceszintje a melléképületekkel együtt 165 m², földszintje 285 m² volt, de tartozott hozzá tetőtér is. A műemléki környezet érzékelhetőségének fennmaradása és a szabadtéri részek, udvari és parki felületek használatának biztosítása célként szerepelt az építető számára. A kialakuló új épület földszintjének hasznos területe nagyjából megegyezik az előd méretével.

Az épület bővített része optikailag élesen különbözik a műemléki résztől – ezt az elvet követte az ugyancsak EKF-es Acti-City. A bővítmény ugyan nem sérti a tér struktúráját, de arra ránehezedik. A Simoga-udvar és a Tűztorony-udvar közötti átjárást biztosító útszakasz egy oldalon betonfallal határolt, ezért keskeny vágat aljában találja magát a járókelő. Aki aztán, hogy eljut a bástyabelsőben lévő panteon kertjébe, ugyancsak beszorítottnak érezheti magát; a korábbihoz képest szűkebb térben egy szabadtéri, apró nézőtér fogadja.

A Simoga-kert felől érkezőnek fókuszot a kaputorony kínálja. Ezen keresztül közelíthető meg valamennyi épületen belüli helyszín, továbbá az alsó függőkert is. A kaputorony mögött a függőlegesen elhelyezett, tömör és ritkított deszkákkal takart, palánkvarat imitáló építmény található, amelyet az EKF 2023 saját mementójaként kíván az utókorra hagyni. A deszkahártya alá helyezték az ígéret szerint majd megvalósuló művészmozi termét, a jelenlegi előadótermet, s a tetejére egy flexibilis teraszt, ahonnan akár a környezet is szemrevételezhető.

A főbejárat lépcsőházából valamennyi funkcionális rész megközelíthető. Itt kapcsolódik össze az épület három szintje. A földszinti büfé-kávézó és a hall-kiállítóteremnek elgondolt szalon, a rendezvény és kiállítóterem, a szabadtéri színpad és a kiszolgálószobák felé átkötő folyosó, a lépcsőn keresztül megközelíthető dongaboltozatos pince, ahol a Művészetek Háza projektjei valósulnak meg (a tervek szerint egyszer majd innen is elérhető lesz a nyugati bástyafalon elterülő ún. alsó függőkert), s felfelé, az emeletre vezető lépcsősoron a 70 személyes mozi- és előadóterem.

Az épületegyüttest három, egymástól független kert veszi körül. A Tűztorony alatti kert, amelyet északra vágatszerű út nyit meg; e kertbe keletről, a Vass-gyűjtemény felől is meg lehet érkezni, s onnan harmonikus látvány fogadja a betérőt. Aztán a nyugati bástyafal és az épület között elterülő, meditációra szolgáló függőkert, amely megközelítése pusztán az épületen keresztül történhet. És a főbejárat előtti teraszos, vendéglátásra alkalmassá tett, burkolattal jól ellátott térség. A három kertdarab nagyszerű térialakítási-kertművészeti lehetőségeket kínált fel – de azokkal ez ideig sem a megrendelő, sem az építést finanszírozó, sem a tervező, sem a kivitelező nem élt.

A Tűztorony alatti, mozgalmas szintkülönbségekkel rendelkező, összhangzatra nem törekvő burkolatokkal rendelkező zárt kertész középkeri zsúfoltságát nem ellensúlyozza az északnyugati falnál hozzákapcsolt bástyasétányra felvezető híd, sem az onnan alant északon látható alsó függőkert nyitottsága. Holott ideális helyszín lett volna mindkettő a környezet műemléki vonásainak hangsúlyozására, akár, ha a várhoz illő barokk kertstílus jegyeinek megfelelően alakítják ki, de akkor is, ha kortárs kertté változtatják. Karakter nélküli parterek, érdektelen növényzet, ügyetlen gyepfoltok, amelyek önállóan és összességében szedett-vedettek, elhamarkodottak. Sem a város kerttörténeti szerepéhez, sem az utóbbi években elkészült új parkjaihoz nem méltóak. S kopár maradt az egykor szobrokban, majd pedig parkolóhelyekben gazdag Simoga-udvar.

Nagyszerű építészeti lehetőség kínálkozott a projekt során, s pompásak, izgalmasan, eklektikusan maiak a felvázolt tervek is. A végeredményként megszületett munka azonban magán viseli a kapkodás és a befejezetlenség jegyeit, amelyek, remélik a városlakók, mihamarabb korrigálhatók. Amint azt is, hogy kiteljesíthető funkciókhoz jut az intézmény, s idővel a monumentum jellegét elveszti.

Gyárkert: Iggy Poptól a Kraftwerkig

Iggy Pop-koncert. Gyárkert, 2023. július 30.; Kraftwerk-koncert. Gyárkert, 2023. augusztus 9.

Iggy Pop egy halhatatlan isten. A rockzene michigani lakókocsiparkból érkező halhatatlan istene, a punk keresztapja, a színpadi jelenlét és a könnyűzene egyik legnagyobbja. Senki nem mond olyat, hogy Iggy a garázsrock Elvis Presleyje vagy a protopunk Michael Jacksonja, mert Iggy Popot senkihez sem hasonlítják és hasonlították soha.

Kraftwerk-koncert – elektronikus erőmű, avagy 53 éve fenntartható energia?

Iggy Pop, nem egy képzelt riport

Iggy egy lapon említhető bárkivel, legyen az Prince, Bowie, Lou Reed, a Blondie, vagy akár Elvis vagy Isten. Amikor idén tavaszszal bejelentették a koncertjét, az még az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programsorozat fényében is megkésett áprilisi tréfának hatott csupán. De nem az lett, hanem egy olyan kinyilatkoztatás, ami eddig nem ismert magasságokba emelte a léceket a veszprémi könnyűzenei és kulturális életben.

Iggy 76 éves, 60 éve zenél, évtizedeket heroinozott, szkizofrenia van, július utolsó előtti napján pedig egy alig hatvanéves magyar kisvárosban robbantotta fel a színpadot és okozott garantáltan több tucat embernek olyan élményt, amely életünk legfontosabb emléke lesz. Nem zenei emléke, hanem egy olyan memória, ami elhalványítja életünk bármely más pillanatát.

A gyárkertes koncert július 30-án, vasárnap este hibátlan volt. Amikor fél 8 előtt pár perccel végre feldörgött az a hang, ami a legtöbb zenehallgató tudatalattijában ott van, mindenki megnyugodott, hiszen abból a hangból nem egy 76 éves emberre asszociáltak a közönség tagjai, hanem a világ egyik legjobb zenészére, és a nyers erőre, amiből Iggynek még mindig annyi van, hogy könnyedén vágódott kutyába háromszámonként, és énekelte hipnotizáló módon a Stooges vagy szólókarrierje legendás számait, köztük a *Raw Power*, amely a rock, illetve még inkább az Iggy által játszott – minden zenei és személyes sallangtól lecsupaszított – garázsrock/protopunk műfaj zenéjét írja körül.

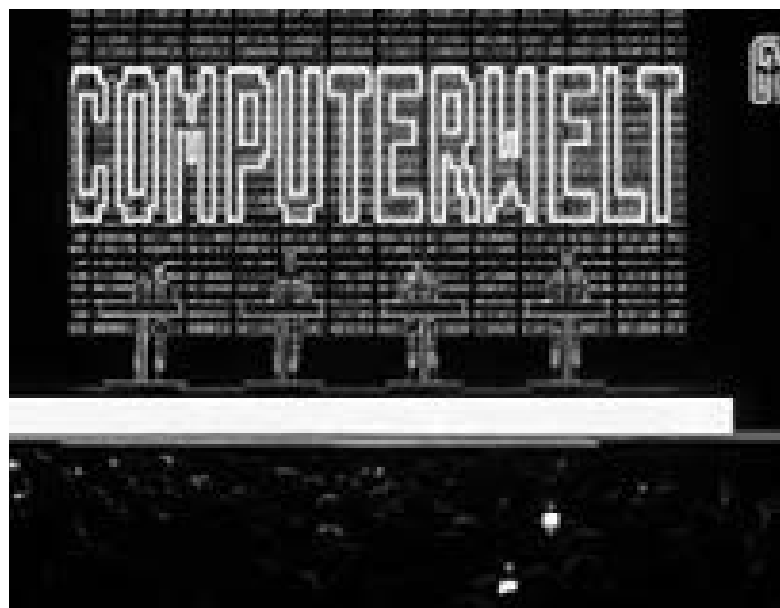
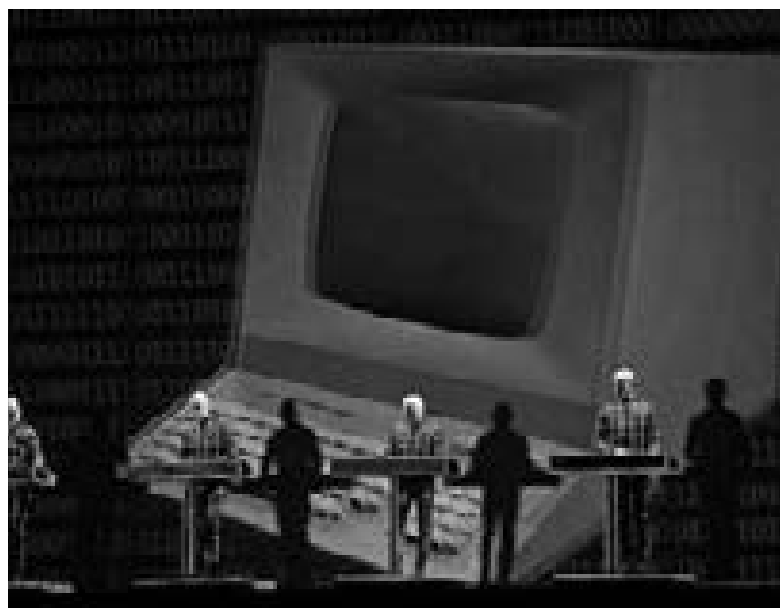
A mindenki által ismert, mind szövegileg, mind pedig zeneileg faék egyszerűségű dal, a *The Passenger*, azaz *Az utazó* szintén tipikus Iggy-szám, melyből pont szimpla mivolta miatt sugárzik, ömlik, tódul ki Iggy teljes valója, kompromisszumnélkülisége, energiája és zsenialitása. A dal a zenetörténelem egyik legtökéletesebb üres vásznát adja a hallgató fülébe, amire aztán mindenki egyénileg azt fest rá a fejében a dallamokkal, ami neki jólesik. Depresszió, drogok, utazás, szerelem, részegség, változás, halál? Igen. A dalt rengetegen feldolgozták, más-más értelmezésben, ami a legtöbb dal esetében elképzelhetetlen lenne a dallam vagy az eredeti szöveg miatt. Láthatjuk és hallhatjuk ezt a Hétköznapi CSALódások 1999-es, *Utazó* című számában, amely már egy drogoknak köszönhető spirituális utazásról szól; egy korábbi, 1991-es portugál nyelvű feldolgozás, a *Passageiro* pedig sokkal inkább egy szerelmi utazásra koncentrál. Az eredetit élőben hallani személyiségformáló élmény.

Ezután egyből Edinburghbe repítettük magunkat vonatokat lesni, vagy vézna heroinistákkal a karhatalom előtt futni, hiszen a *Lust for Life* című számról nem a *Trainspotting* és a rohanó Renton jut az eszébe, annak még jó pár vonaljegy kilyukasztására szüksége van az Iggy Pop-univerzumban. Kevés dolog illik annyira jól össze, mint a skót heroinistákról szóló, sokszor teljesen szürreális, sokszor inkább túlságosan is kézzelfogható Danny Boyle-mesetermő és Iggy ezen száma, amit egyébként előszeretettel használnak más filmekben is, megbotránkoztatóan rosszul. Számomra a *Lust for Life* egyenlő a *Trainspotting*gal, és fordítva.

A koncert két korai Stooges-számmal, az *I Wanna Be Your Dog*gal és a *Search And Destroy*jal záródott, amikkel Iggy karrierje elkezdődött. Összességében olyan szintű audiovizuális, kulturális élményt kaptunk, amely már kihalófélben van a zenei világban. A koncert óta eltelt egy hónap alatt nem volt még olyan nap, hogy ne gondoltam volna vissza arra a vasárnap estére.

És ez egy jó darabig még így is marad.

Kraftwerk

Butaság-e teljes zenei irányzatokat és műfajokat egyetlen zenekar örökségének tekinteni, munkásságuk hozományaként beállítani? Természetesen.

Létezne-e mai értelemben vett elektronikus zene és annak számos ágazata a Kraftwerk nélkül? Ezt a kérdést természetesen senki nem válaszolhatja meg hiteles módon, hiszen Kraftwerk volt, van és talán lesz is, az általuk inspirált előadók száma végtelen, és terjed Ozzy Osbourne-tól kezdve Aviciin át, Miley Cyruson keresztül Grandmaster Flashig és Busta Rhymesig. Mindenki, akinek valaha köze volt az elektronikus zenéhez, valamilyen értelemben polgárpukkasztó, esetleg lázadó volt, vagy magát innovátornak gondolta. Ez a zenésztársadalom elég nagy része.

A Kraftwerkot nem kevesebbel „vádolják”, mint az elektronikus zene feltalálása. Majd megújítása, újragondolása, reformálása, átértelmezése. A Kraftwerk, ami fennállásának több mint 50 éve alatt szinte minden sikeresebb modern zenészt inspirált, tanított, hogy azok aztán sokszor megmaradjanak ugyanazon a szinten és egy jól bevált formulánál, nem skatulyázható be. A düsseldorfi formáció folyamatosan változott, újított, legtöbbször tudatosan elkerülve ezzel a befutást és a pénzügyi sikert.

Teljesen mellékes tények, hogy a Kraftwerk a Rock and Roll Hall of Fame-nek nevezett hírességek csarnokának is tagja 2021 óta, több műfajban jelölték őket Grammy-díjra, és augusztus 9-én a veszprémi Gyárkertben adott telt házas koncertet az Európa Kulturális Fővárosa 2023 programsorozat keretében.

Aki valamilyen oknál fogva Kraftwerk-koncertre téved, óhatatlanul a futurizmusra gondol a performance szabadon választható pontjainál, majd pedig arra, hogy ha 2023-ban ez futurisztikusan hat, mit érezhetett és gondolhatott egy technológiailag összehasonlíthatatlan környezetben élő véletlenszerű, alternatív német tinédzser, aki meglátta és meghallotta ezt a projektet. Engem a teljesen logikátlan retrofuturizmus érzése fogott el, majd a

csodálkozás, majd behatolt eszmém processzorába a tudatodat, hogy újra egy pár bájtnyi zenetörténelmet tapasztalhatok. Nem kellett sok a robothatulathoz!

Pár számmal később újra meglepődtem azon, hogy a Kraftwerk-számok egy részének bizony van szövege, ami ráadásul német. Kísérve mindez a már említett retrofuturizmus érzésével, melynek köszönhetően az *Autobahn* alatt éppen azt próbáltam elképzelni, hogy milyen autó adhat ki olyan hangokat, amik a színpadról érkeznek. Nyilvánvalóan nem egy negyedik generációs Opel Kadett, ami a szám 1974-es megjelenésekor sztenderdnek számított a német autópályákon, hiszen annak a hangjait a legtöbben ismerhetjük, nem ilyenek. Egyértelműen egy 70-es évekbeli titkos szuperjáromű, hiszen a mai szuperjároművek már nem ilyen retró hangokat adnának ki... Kezd értelmet nyerni már az a sok 0 és 1-es?

A setlistbe Veszprémben olyan számok is bekerültek, mint a *Vitamin*, amit a Kraftwerk nagyon-nagyon régóta nem játszott a koncertjein, a show vége felé pedig felcsendült, felpittyent, felcsillant a *Roboter* is, ami az *Autobahn* mellett a Kraftwerk talán legfontosabb műve. Az eredetileg 1978-ban megjelent számnak helyet adó *Mensch-Maschine* album egésze a robotok, az automatizáció, a monotonitás és a gépek témájával foglalkozik, és több olyan számot is tartalmaz, amit gyakorlatilag a másodperc töredéke alatt be lehet azonosítani, ha mással nem, akkor a fülbe jutását követő fiziológiai reakciónak köszönhetően, ami száz százalékban Kraftwerk-specifikus.

Most pedig hajlítsuk vissza eltartott kisujjunkat, és gondoljuk át ezt az egészet még egyszer. A Kraftwerkot néha a saját rajongói sem értik. A Kraftwerkot talán a tagjai sem mindig értik. A Kraftwerk egy kísérleti banda. Egy projekt, talán egy régóta tartó vicc, egy műfajok és sok más minden határán mozgó formáció. És úgy néz ki, hogy eközben a világ egyik legbefolyásosabb zenekara is. De ennél aztán tényleg semmi több. Vagy kevesebb. Talán.

Slemmer Bence Manó

Van okunk reménykedni abban, hogy a zene tényleg nem ismer határokat, ahogy ezt az *Auer Fesztivál* nyitányaként fellépő Young International Orchestra, Hartmann Domonkos fiatal vezoprémi csellóművész és a házigazda Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar koncertje bizonyította.

Zene határok nélkül

A YIO – Nemzetközi Ifjúsági Szimfonikus Zenekar koncertje. Auer Fesztivál. Hangvilla, 2023. július 28.

A Gárdonyi Zoltán Zenekar hang

Séd, 2022. 5. sz., 3. old.

A nyelvi korlátok nélküli közös gondolkodás és kommunikáció, ezen belül is az európaiság egyik kulturális közös-séget is meghatározó kerete a zene. Szinte magától értetődő, hogy egy olyan projekt-

nek, mint a Young International Orchestra (YIO), amely a grazi konzervatórium Erasmus programjának részeként valósul meg, Veszprém mint Európa kulturális fővárosa adjon otthont 2023-ban, több támogatott program, mint az *Auer Fesztivál*, valamint a Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar „Európai ifjúsági partnerzenekarok találkozására” pályázatának részeként.

A német, lett, osztrák és észt zeneiskolák és konzervatóriumok, valamint a házigazda vezoprémi zenekar otthoni felkészülésen alapuló munkáját egyhetes intenzív próbafolyamat kovácsolta egybe – hallhatóan sikerrel.

A 2023-as X. Országos Zenekari Versenyen ifjúsági vonószekerek kategóriában kiemelt I. díjat kiérdemlő Gárdonyi Zoltán Ifjúsági Kamarazenekar Demel Eszter vezényletével az est nyitányaként röviden demonstrálta, hogy méltó helyre került ez az esemény. Előadásukban először Händel *Tűzijáték*-szvitjéből hangzott el három tétel, a La Réjouissance (Allegro), valamint két menüett. Érdekes megoldásként ez utóbbiakat az eredeti partitúrához képest fordított sorrendben adták elő, és Demel Eszter felfogásában a súlyos, méltóságteljes, eredetileg katonai fúvószekerekre írt, majd később Händel által vonószekerekre is áthangszerelt szvit első menüettje

könnyed vonószekerei táncként fejezte be a válogatást. Grieg *Norvég táncainak* III. Allegro moderato alla Marcia – Tranquillo tétele után, amelyben a „moderato” talán nagyobb hangsúlyt kapott a közfelfogáshoz képest, egy igazán kiérlelt, érzelemgazdag és kiválóan megfogalmazott intermezzo következett Mascagni *Parasztbecsületéből*. A rövid bemutatkozást Bartók *Gyermekeknek* ciklusából a *Megöltek egy legényt* népdalfeldolgozás és egy *Mikrokozmosz*-átirat zárta.

A Young International Orchestrába a részt vevő zenei képző intézmények valóban a legjobb növendékeiket delegálták, akik magabiztos tudással adták elő a kiválasztott műveket Thomas Platzgummer karnagynak, a grazi konzervatórium cselló- és szimfonikus zenekari oktatójának vezényletével.

Elsőként a cselló-zeneirodalom kiemelkedő, sokak által legkiválóbbnak tartott virtuóz darabját, Dvořák *h-moll csellóversenyét* hallhattuk, a vezoprémi születésű és alapfokú zenei tanulmányait is itt folytató kiváló fiatal művész, a már most számos versenygyőzelemmel és többek között Junior Prima díjjal büszkélkedő Hartmann Domonkossal mint szólistával. A középkorú Dvořák ebben a műben az érzelmek és ezzel a dinamikák széles skáláját vonultatta fel, nem kis feladatot adva egy korábbi életszakaszban járó művésznek. Hartmann kiváló és érzelemgazdag játékkal oldotta meg a feladatot, és a karnagyi koncepcióhoz végig illeszkedve magával ragadta a zenekart és természetesen a közönséget is. Az, hogy a virtuóz szólista mellett a zenekar végig partnerként tudott megjeleníteni, egyértel-

műen dicséri a karmester mellett a felkészítők munkáját is.

Kodály *Galántai táncok*-ját hallgatva, egyúttal visszaemlékezve a Gárdonyi kamarazenekar kicsivel előbb hallott Bartók-darabjaira, óhatatlanul eszébe jut a hallgatónak, hogy a saját zenei nyelvi örökség mennyire számít egy darab előadásában és befogadásában is. Bár a YIO előadása pontos és érvényes volt, finoman azért hallani lehetett azt az akcentusbeli különbséget, amely az anyanyelvi beszélőt és a kiválóan képzett, de a nyelvet tanult nyelvként beszélőt elválasztja egymástól.

Dohnányi művét, a *Szimfonikus percek*et először a *Galántai táncokkal* egy évben, 1933-ban adták elő. Dohnányi virtuózan játszik a szimfonikus zenekar lehetőségeivel, ezzel alkalmas adva, hogy egy zenekar bemutassa a képességeit, amit természetesen a YIO is kihasználta ezúttal.

A koncertet a házigazda országnak szánt gesztusként Brahms *IV. magyar tánc*, illetve Johann Strauss *Éljen a magyar!* polkája zárta, valódi, bár kissé hatásvadász örömszeneként, ami persze nem kisebbíti a zenészek munkáját és tehetségét, aminek végig tanúi lehettünk ezen az estén.

Mindig öröm látni, és bizakodásra ad okot az, ha tehetséges fiatalok a világ különböző részeiről összegyűlve képesek közös célért egymást tisztelve és együttműködve tevékenykedni. És az is nagy öröm, amikor a hallgató az ismerős vezoprémi arcok némelyikével jazz- vagy rockkoncert előadói között is találkozhat. Jó elhinni időnként, hogy a határok csak mondvacsinált kreálmányok, akármilyenekről is legyen szó.

Vonderviszt Lajos

Ipsso facto

Lucas Debargue és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál.
Hangvilla, 2023. augusztus 1.

Baromi jó koncert volt – szakad ki belőlem ezzel az enyhén vulgáris jelzővel az első érzés. Úgy látszik, az intellektusom fegyelmezetttségét elnyomta a lelkesülés az Auer Fesztivál első napjának esti koncertjén. Freund Tamás nyitó szavai után a Mendelssohn Kamarazenekar és Lucas Debargue Grieg-estjében a telt házas Hangvilla közönsége nem csalatkozhatott.

Egy kicsit hadd avassam be az olvasót abba, hogy ítésként hogyan alkotok véleményt egy zenei eseményről. Sohasem hallgatok kritikát, olvasok előre egy adott előadóról. Nem hagyom befolyásolni magam. Az agyam zenetárában sok zeneművet és előadást őrzök referenciaként, az állandóan jó viszonyítási alap, de mindig az adott (pillanatnyi) koncertet, előadót, művet véleményezem, a szükséges életrajzi, díjakra vonatkozó, egyéb információkat mindig utólag illesztem be. Így, azt hiszem, szubjektív, mégis tárgyilagos maradok.

Az est Edvard Grieg (1843–1907) norvég zeneszerző-pianista művei mentén alakul. Grieg Bergenben született, élt, alkotott, kitekintve persze a világ más pontjaira, elég, ha csak lipcsei tanulmányaira vagy Liszttel való kapcsolatára gondolunk. Nem hallgathatom el, jómagam is éltem és dolgoztam pár hónapot ebben a csodálatos fekvésű, nyugati partvidéki „esernyők városában”. Emlékszem, mekkora tisztelet övezi ezt a norvég népzenei kompozícióiba illesztő, feldolgozó jelentős romantikus zeneszerzőt. Szobrai városszerte, a Grieg Hall épülete mutatják, a bergenieket a legnagyobb tisztelettel adóznak városuk méltán híres szülőttének. Grieg romanticizmusa persze más, mint a nagy német romantikusoké vagy Liszté, vagy akár az oroszoké. Sajátos zenei világ, talán nem annyira forró, de gazdagon sokrétű, széles színskálán mozgó, a trollok mesevilágát megidéző, nagyszerű muzsika.

A koncert első fele a Kovács Péter dirigálta Mendelssohn Kamarazenekaré. Grieg *Peer Gynt* 1. (op. 46) – engem ez fogott meg jobban zeneileg és interpretálásában is – és *Peer Gynt* 2. szvitjét (op. 55) szólaltatják meg. Ibsen norvég mesevilágból merített történeteinek méltó reflexiója a két szvit. A történetek tipikusan norvégok, a zene is. Aki járt arrafelé, rögtön megérte, miért is ilyen a félsziget hegyes, havas, jeges, fjordokkal szabdalts csodálatos tájainak irodalmi és zenei visszhangja. *Peer Gynt* történeteiből fakadóan aztán a jeges világtól az afrikai sivatag legforróbb érzetéig mindent hordoz ez a zene, ami a dinamikában erősen eltérő hangzásoktól változatos ritmikai képleteken és hatalmas tuttikon át a magára maradt triangulum átható hangjait mindent megszólaltat. A zenekar – a vendégmuzsikusokkal együtt – teljes paritásban él ezekkel a mozzanatokkal, a réz- és fafúvósokkal, ütősökkel, hárfával és a vonós szekciók kibővítésével

Grieg minden zenei-hangszerelési szándékát közel tökéletesen megvalósítják. És ez nem kis szó, a karmester nagyszerűen összefogja és vezeti zenekarát, miközben érezzük: érti és érzi Grieg világát. Számos tétel nagyon ismert, nagyon sokakat hallhatunk közülük például filmekben vagy koncertpódiumokon. Sokak fülében ott rezonálnak ezek a dallamok, ami még fokozza a kihívást. Karmester és zenekarra megfelelt ezeknek, a szünet előtt zúg a vastaps.

Pauza után Grieg *a-moll zongoraversenye* (op. 16) hangzik fel. Grieg egyetlen zongoraversenye tényleg népszerű, sokat játszott, nagy hatású, néhol kifejezetten magas technikai igényű. Emlékszem, fiatalon Arthur Rubinstein tolmácsolásában hallottam először, és magával ragadott a mű is és a zongorajáték is. Ezen az estén egy fiatal francia pianista, Lucas Debargue ül a Steinway zongoránál. Nagyon kíváncsi voltam, mit hoz majd egy ennyire fiatal – mindössze 32 éves – művész, mit érez, ért meg Grieg szándékából, és persze hogyan játszik. A zongoraversenyek három tétele (*Allegro molto moderato*, *Adagio*, *Allegro moderato molto e marcato* – *Quasi presto* – *Andante maestoso*) tényleg kihívás minden tekintetben. És Debargue állja a próbát, sőt! Lehet lelkesedni ezért a „srácért”. Főlényes technikával, tökéletes dinamikai érzéssel használja ki a hangszer adottságait (érdekes módon néha valami zörög a hangszerben, egy zongoratanárno ismerősöm rá is kérdezett, hallottam-e). Billentési technikája tényleg minden di-

namikai spektrumot lehetővé tesz, persze megfelelő hangszer is kell hozzá. Belülről, a zenét teljesen átélve játszik, néha szinte kirobban belőle egy-egy fordulat. Nagyon jó már most, és kora előrehaladtával nagyon-nagyon jó lehet. Nemhiába a Csajkovszkij-verseny negyedik helyezése. Utólag elolvasva életrajzi adatait, az irodalom és a zene között váltva él egész fiatalon, de aztán véglegesen a zene mellett dönt. A ráadásszámokban egy Grieg-népdalfeldolgozás (very simple, ahogy felvezeti) és egy improvizáció (I improvise – mondja), érezhető sokrétű zenei érdeklődése. Az utóbbiban már a jazz és az igényesebb popvonalatok is feltűnnek, de játéka itt is romantikus érzületű marad. Ezt is tudja. De vissza a zongoraversenyhez. A zenekar itt is méltó partner, szinte teljesen tökéletes az összhang, ami persze a karmestert és a szólistát dicséri elsősorban. Talán a tuttik néha kissé elnyomják a zongorát, amikor csak sejtem, mi szól a klaviatúrán, a zenekar túlszólja a szólistát, de ennyi bőven belefér. Még az is lehet, hogy a színpad telítettsége miatt az amúgy nagyon jó akusztikájú terem torzítja a hangképet. Nem tudom, de a jelenség érzékelhető volt, ahol ültem. Az est közönsége mindenképpen egy kiemelkedően jó produkciót kap mindkét felvonásban, a szvitekkel és a zongoraversenyyel is.

Az Auer Fesztivál már a kezdetekor bizonyította: igényes szemlélettel, kiváló előadókkal szolgál a zenekultúra veszpremi várában.

Kovács Attila

A rokokó diadala

A Concerto Armonico hangversenye. Auer Fesztivál.
Megyeháza, Szent István-terem, 2023. augusztus 2.

A Concerto Armonico 1983-ban alakult Spányi Miklós csembalóművész vezetésével, akinek érdeklődési köre kezdettől fogva a 18. század második és harmadik negyedére összpontosult, mely a barokk zene tömörszerű, többnyire egyenletes lüktetésű építkezéséből a klasszika áttört szerkesztésű, laza dallami és akkordikus folyamatokkal operáló stílusába való átmenet időszaka. A hangszerek fejlődésének nagy időszaka ez, ekkor váltják fel végleg a mai vonós és fúvós hangszerek elődjeik instrumentumait hajlékonyabb hangzás-ideált teremtve; még megvan a basso continuo, a harmóniai alap biztosításához a barokkban nélkülözhetetlen ciripelő csembaló- vagy pengetett lanthang, de már több az uniszónó, amikor mindenki ugyanazt a dallamot játssza, cizelláltabbak a dallami elemek, a teraszos dinamika helyett megjelenik a crescendo és decrescendo, erősítés és halkítás, ami aztán eluralja majd mind a szerzői, mind az előadói gondolkodásmódot. A gálans stílus kora ez, a rokokó világa, ahol már (azaz még, ill. éppen) nem a passionisztikus nagy drámák zenei megfogalmazása a cél, hanem az egyszerű, mindenki által érthető formaké és dallamoké, s az operákban is nagyjából ekkor alakul ki az áriák sorozatából álló struktúra. Mellőzi a polifónia bonyolult szólamszerkezetét, nem kíván mást, mint egyszerűen szórakoztatni egy kávéházban, vagy épp egy polgári, ill. főúri salonban. A veretes barokkhoz és a kristálytisza klasszikához szokott (szoktatott) fülünk nehezebben képes megérteni, hogy ez a zene nem a világ nagy dolgairól szól, eszköztára nem tartalmaz rendkívüli virtuóz elemeket, még

ha versenyműről van is szó, funkciója az, mint a mai slágernek: nem igényel komoly összpontosítást, mély tartalomkeresést, vagyis kimondottan szórakoztató zene...

Ezt a világot hozta el számunkra a Concerto Armonico a 18. század közepéről. Nem először játszottak az *Auer Fesztiválon*, így a közönség ismerősként fogadhatta őket, ők pedig maradéktalanul megfeleltek a legigényesebb elvárásoknak is.

Műsorukon két-két Carl Philipp Emanuel Bach-, ill. Joseph Haydn-mű szerepelt. E két mester különösen is összetartozik a korban, hiszen Haydn számára példakép volt a nálánál 18 évvel idősebb Bach fiú, az ő hangszerkezelési és dallamalkotási gyakorlata alapján fejlesztette ki kamarazenéjét, alakította ki pl. a vonósnégyes műfaját.

Haydn *Hob. III/6-os D-dúr divertimentó*jával kezdődött a hangverseny, mely vehető a vonósnégyes előfutárának, azzal, hogy cselló helyett nagybőgő játszott, és még szerepelt benne csembaló-continuo. Korai darabról lévén szó, még nem számít klasszikus műnek. Életkora révén alkotóilag talán rutintalanabb, de stílárisan kicsit egységesebb, előremutatóbb darab, mint az azt követő két C. Ph. E. Bach-versenymű: az *a-moll gordonkaverseny* szólóját, Kárász András Péter igazi örömmel mutatott be, légies könnyedsége magával ragadó volt, annak ellenére, hogy a zenekari szólamok dallamanyaga lényegesen jobban megkomponált dallamvilágot hozott.

A második rész sorrendje a műsorfüzet kiírásához képest felcserélődött (előnyére): C. Ph. E. Bach *D-dúr csembalóversenyét*

Spányi Miklós játszotta a rá jellemző higgadt pontossággal. Érdemes megjegyezni, hogy noha ő irányította hangszerétől a zenei folyamatot, az egyes tételeket a hangversenymester, Homoki Gábor intésére, az ő általa megadott tempóban kezdte szólólista és zenekar egyaránt, s csak ezután vette át Spányi a vezér szerepét.

A hangverseny záró darabja Haydn első, *C-dúr hegedűversenye* volt, melyet rögtön az Esterházy-udvarba kerülésének első évében komponált 1761-ben a zenekar kiváló hegedűse, Luigi Tomasini számára. Noha a mű tartalmaz kettősfogásokat, nagy hangterjedelmű futamokat, virtuóz elemeket, melyekből következtethetünk Tomasini játéktudására, nehézségi foka messze alatta marad a későbbi nagy hegedűversenyek technikai igényességének. Ugyanakkor bájos csillogása, szípkázó dallamkezelése remekül érvényesült a szólólista, Homoki Gábor keze alatt. A szóló és tutti részek változása, a még átalakulóban lévő formában a zenekari szólamok és a szólólista zenei síkjai még csak a kadencia során különülnek el jelentősen egymástól.

Amikor a hangverseny után a közönség tagjai kérdezték egymástól, hogy „na, hogy tetszett?“, szinte mindenki azt válaszolta, hogy „igazán kellemes zene volt, parádés előadásban, jól szórakoztunk“. S ha ez az általános közvélemény, akkor az előadók maradéktalanul teljesítették feladatukat: örömmel játszottak, szórakoztattak, láthatólag maguk is jól érezték magukat, azaz megragadták a gálans stílus lényegét: ez az este a rokokó diadala volt.

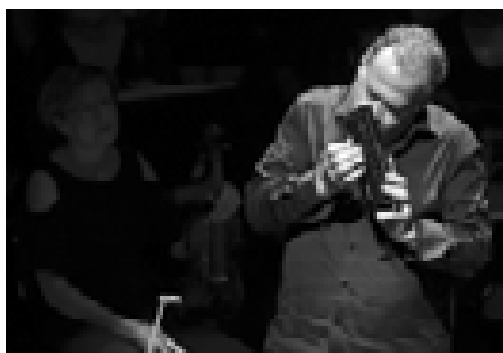
Rostetter Szilveszter

Nagyszerű dolgról beszámolni hálás feladat, ráadásul könnyebb megítélni. Éreztem, nem lesz nehéz dolgom. Lenyűgöző volt az *Auer Fesztivál* harmadik estjén Richard Galliano és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje. Szakadatlanul örvénylett és megtöltötte a termet a sodró lendületű muzsika, aztán a publikum önfeledt elragadtatása. Miért? Elmesélem.

Áradó hevület

Richard Galliano és a Mendelssohn Kamarazenekar koncertje. Auer Fesztivál.
Hangvilla, 2023. augusztus 3.

Képzeljünk el egy végtelenül pozitív kisugárzású, karizmatikus, mondható, hogy sármos művészt, aki allűrök nélkül, igazi természetességgel kísértél a színpadra, kezébe veszi kromatikus harmonikáját, és azonnal magával ragad bennünket szenvedélyével, sokszor nehéz, mégis nyomon követhető muzsikájával, mélyen átélt, több mint virtuóz játékaival. Ez utóbbira még visszatérek majd. Előadása egyszerre szól szélesebb közönséghez, de igényessége a vájt füleket is tovább mélyíti. Igazi zenei varázsló! Átélésében csöppnyi talmiság nincs, valódi tartalommal árasztja el a pódiumot. Mindezt szólóban és zenekari kísérettel egyaránt tudja – harmonikán.

Érdekes módon az angol nyelv erős különbséget tesz a fújtatóval működtetett, billentyűzettel ellátott „accordeon”, „bandoneon” és a szájjal, valójában fújással megszólaltatott „harmonica” között. Mi magyarok a köznyelvben a tangóharmonika és szájharmonika nevet adtuk ezeknek az instrumentumoknak. Pneumatika, azaz a szelepeken áramló levegő nyomáskülönbségéből származó sebesség dinamikusan szólaltatja meg a réz vagy acél fém rezgőnyelveket. Diatonikus zongorabillentyűzetű vagy gombos, azaz kromatikus elrendezésű a jobb kéz klaviatúrája, mindig gombos a bal kéz, ahol sok esetben egy gomb lenyomása előre definiált harmóniákat szólaltat meg. Háromdimenziós a játék, a két kéz a dallamot és a kíséretet adja, míg a dinamikát a fújtató karral (sokszor térdel) történő váltakozó erejű mozgatása adja. Ha valakit untattam volna a technikai háttérrel, elég, ha elmondom, Galliano játékának laza eleganciája hangszerének nagymesterét mutatja, azt is legfelső fokon.

Franciaországban és Argentínában mindig nagy kultusza volt, van ennek a hangszernek. Ezt az est folyamán felhangzó darabok is jól érzékeltetik. Astor Piazzolla – a művészbárát – darabjai, Edith Piaf, Charles Aznavour sanzonjainak, Eric Satie francia harmonikás-zongorista darabjainak megszólaltatása szólójátékkal, vagy a Mendelssohn Kamarazenekar kíséretében felhangzó két nagyszerű saját mű széles műfaji skálát átfogó zenei szemléletet mutat. Barokkba ágyazott tangó remegteti meg zenei érzékemet többszólamúságával. De a *Moon River* vagy a *Les feuilles mortes (Hulló falevél)* hohneretten (szájjal megszólaltatott billentyűs harmonikafajta) a szépség mellett humort is hoz, ami végig jelen van, és igazi zenei humor,

nem holmi olcsó koncertgeg. A legjobban mégis az tetszik, ahogy zenei egyénisége előtör a frázisok, dallamvonulatok közötti – mindenfajta eltúlzás nélküli – variációkkal, átvezetésekkel, improvizációkkal. És hát itt a jazz! Nagyszerű helyettesítő harmóniák, horizontális és vertikális szemléletű rögtönzésekkel. A legegyszerűbb és legismertebb dallam is lüktetően elevenné válik játékában. Az, hogy virtuóz, egy dolog, annyira magától értetődő ez a pregnáns, elsőprő igazi tartalommal megtöltött játék, amit csak a varázslat szó képes kifejezni. Mindezt úgy, hogy egyszerre szól mindenkire, de olyan magas igényességgel, ami a legszörösebb szívű akadémikuskodóba is belefojtja a szót. Muzsikus, és játéka is lelkesítő, mi több, elbájoló. A publikum vagy öt ráadást ki is követelt. Nem kérte magát, boldog kisugárzással adta mindegyiket.

A szünet előtt szólóban játszik. A szünet után a Mendelssohn Kamarazenekar kíséretével adja elő két saját művét. Az első egy többletű – nem hiszem, hogy tévedek a megnevezéssel – harmonikaverseny. Tudatot feszítő, erővel és eleganciával felépített mű. Hol magára marad a szólóhangszer, hol robusztus erővel szólal meg a kamarazenekari háttér. Kovács Péter és zenekara is érti, sőt érzi a dolgát, nagyszerű a kíséret. És ami feltűnő, megjelenik a mosoly a színpadon, karmester és szólista között, zenekari tagok között, érezni, mindenki élvezi a játékot, mozdulnak a fejek és lábak. Sok idő nem lehetett az együttes próbára, de erről szól a profizmus, mindenki tudja a dolgát. Hibátlan az összhang, amit a pillanat szülte történések fűszereznek. Mert sok történés van zenei értelemben, dinamikus, sodró felfokozott érzelmi momentumokkal telített mindkét Galliano-mű. Nem tudom, ki készítette a hangszerelést, de az effajta kortárs szemléletű zenében nemigen hallottam mostanában ennél átgondoltabb, változatosabb zenei felépítményt. A művek talapzatán meg ott a zenei korona. Mit tehet szegény közönség, hólyagosra tapsolja a tenyerét.

Túl sokszor nem adatik meg az ember életében, hogy nincsenek kérdőjelek egy (zenei) esemény kapcsán. Na, ez olyan volt, legfelső fokon!

Kovács Attila

Nem lehetett volna méltóbb módon zárni a IX. Auer Fesztivált, mint vonós kamarazenével. Auer Lipót, a Veszprémben született hegedűművész és pedagógus a kor egyik legjelentősebb kamarazenésze is volt. Különösen kedvelte a zongorás trió műfaját. A záró hangverseny programja a Megyeháza Szent István-teremben kivételes élményt jelentett.

Zongorás triók Auer Lipót szellemében

A IX. Auer Fesztivál záró hangversenye. Megyeháza, Szent István-terem. 2023. augusztus 6.

A romantika századának okkal vagy ok nélkül elfelejtett remekműveiből összeállított zenei kiránduláson vehettünk részt. A Liszt Ferenc Zeneakadémia három professzora, a zongoraművész Fülei Balázs, a hegedűművész Kováts Péter és a gordonkaművész Varga István alkotta Auer Trió muzsikált.

A nyitó zenemű komponistája a Pozsonyban született osztrák zongorista, zeneszerző, tanár és karmester, Johann Nepomuk Hummel (1778–1837) volt. Tanárai Pozsonyban Rigler Ferenc, majd Bécsben Mozart, Albrechtsberger és Sallieri voltak. Zongoravirtuózként Európa legnagyobb zenei központjaiban aratott sikereket. Karmesterként Kismartonban, az Esterházy-zenekarban Joseph Haydn utóda, szellemiségének folytatója lehetett. Kiterjedt személyes kapcsolatai zeneszerzői stílusát alapvetően meghatározták. Zeneszerzőként a kor ünnepektől tekintették. A most elhangzott, alig 15 perces műve a Bécsben 1800 körül született, háromtétéles, op. 22. számú *F-dúr trió* volt. Az első gyors (Allegro moderato), a második lassú (Andante con variazioni) tételek után a művet bravúros, színes és hangulatos gyors tétel (Rondo alla Turca, Vivace) zárta. A remekül előadott mű méltán aratott nagy sikert. Engem különösen a gyönyörűen, valóban „kifejezéssel” előadott lassú, variációs tétel fogott meg.

A program egy Magyarországon ritkán játszott spanyol zeneszerző, Joaquín Turina (1882–1949) 1936 májusában komponált op. 91. *Círculo (A kör)* című triójával folytatódott. Ez volt Turina negyedik zongorára, hegedűre és csellóra írt műve, amely bemutatójára a sok áldozatot követelő spanyol polgárháború miatt csak 1942 elején, néhány évvel a szerző halála előtt kerülhetett sor. Az ősbemutatóról a kortárs *Ritmo* című folyóirat a következőket írta: „Nagyon érdekes műsort hallottunk. Turina trióra írt fantáziája, a *Círculo*

gyönyörű, lágy színhatásokkal telített mű, amely a közönség egyöntetű dicséretét érdemelte ki”. Mi sem mondhatunk ennél többet: érett technikával, gazdag költői színekkel megalkotott, rövid, mintegy 12 perces, háromtétéles zeneművet hallhattunk, amelyben a komponista megidézte az örökösen visszatérő napciklusok pompáját, a Hajnalt, a Délt és az Alkonyatot. Az Auer Trió egyik legszebb előadásának lehettünk tanúi: valami csoda, ahogy az első lassú (Lento, majd Andantino) tételben a cselló szinte kísérteties hangján oszlik az éjszaka mély sötéteje, majd a lehető leggyengédebb szeretettel (dolcissime), a leghalkabb pianótól a legpompásabb fortissimóig átvilágítja a muzsika a szeretett andalúziai tájakat. A rövid Mediodia (Dél) tétel zenei módszerekkel érzékelteti a napközi hőségre utalva a visszafogott dinamizmust, a csak mérsékelt tánckedvet (Allegretto quasi Andantino – gyorsacskán, inkább lassacskán). Ezt szünet nélkül (attaca) követi az igen gyorsan, élénken (Allegro vivace) tempójelzésű Crepusculo (alkonyat) című ritmikus, táncos záró tétel, érzelmes, gyengéd (dolcissimo) énekekkel, végül nagyon finom, érzelmes (delicadissimo) zárlattal.

A hangverseny első részét egy 19-20. századi cseh származású komponista, Bohuslav Martinů (1890–1959) *II. d-moll H. 327* triója zárta. A viharos életű komponista életének első két évtizede szülőhazájához kötődött, majd Franciaországban, Svájcban élt, ahol a korszak zenei stílusai hatottak művészetére, de érdekelték a klasszikusok művei, a barokk formák, és tanulmányozta a cseh népzene és kultúrát is. A náci megszállás elől az Egyesült Államokba menekült. 1948-tól egyetemi tanár volt. A háború után mind gyakrabban látogatott haza, de csak 1953-ban tért végleg vissza Európába. Valódi világjáró volt: Párizsban, Nizzában, rövid ideig ismét New Yorkban, majd Rómában, Bázelen élt.

A háromtétéles (I. Allegro moderato, II. Adagio, III. Allegro) d-moll zongoratriója 1950-ben készült. A művet az eklekticizmus jellemzi, megtalálhatók benne a legkülönbözőbb, modern és hagyományos kompozíciós módszerek. Martinů saját hangját a sokszor eltérő hatások szintézisében próbálta megtalálni. Ez többnyire sikerült neki, ilyenkor ragyogó energiájú, lendületes művek születtek. Máskor

a kételkedés, nehézkesség, szorongás volt uralkodó a műveiben. A most elhangzott mű első, gyors tétele időnként Schumann kamarazenéjére emlékeztetett, a témák kibontása Beethoven hatására utalt. A lassú, Andante egy népi kromatikus vonal modernista feldolgozásával kezdődött, a tétel közepe felé a haragszerű zongorás rész a szerző gyermekkori emlékeit idézte (apja egy cseh kisváros harangozója volt). A záró Allegro tétel fantasztikus utazás, a zongora és a vonósok között lezajló, energiában és dinamikában briliáns párbeszéd. A mű előadása jól sikerült, a művészeket a hallgatóság ünnepelte.

A szünet után egyetlen mű hangzott el: az egyik legnagyobb cseh klasszikus zeneszerző, Antonín Dvořák (1841–1904) első sikeres zeneszerzői időszakában, 1876-ban komponált op. 26. számú *II. g-moll* zongorás triója. Az első, Allegro moderato tétel lírai témáját a hegedű mutatta be, nagyon szép hangon, ehhez csatlakozott a cselló bensőséges válasza, majd a zongora kísérete. A drámai téma bemutatása, majd a feldolgozás fázisa a későbbi érett Dvořák tökéletességét idézte. A szokatlanul hosszú első tétel számtalan részletszépségével az ideális együtt zenélés élményét jelentette számunkra. Az Esz-dúrban komponált második, Largo (szélesen, igen lassan) tétel számomra az egész este legszebb pillanatait jelentette. Felejthetetlen volt a gordonkatéma bemutatása, a zenei párbeszéd a hegedűvel, majd a zongorával való közös muzsikálás. A harmadik, Presto tempójelzésű Scherzo tétel bravúros zenei gyöngyszem. A felhőtlennek hitt boldogságot az első rész Moderato szakaszának kissé fájdalmas, gyönyörű csellószóloja árnyékolta be. A trió derűs, népi dallama Dvořák egyik első ismert szláv tánca. A gyorsan áramló záró tétel dinamikus szólóival, gyengéd (dolce) elérzékenyüléseivel, hatásos zárlatával fejezte be a fiatal Dvořák remekművét.

A siker nagy volt. Az ünneplést a művészek ráadásul köszönték meg: a Hummel-trió alla Turca (török módra) alcímű záró tételét játszották el még egyszer, ha lehet, szellemesebben, színesebben, briliánsabban, mint először. Az Auer Trió hangversenye méltó záró eseménye volt a pompás zenei fesztiválnak. A hangversenyt a Bartók rádió is rögzítette.

M. Tóth Antal

Virtuozitás és mélységek

Valeriy Sokolov és a Mendelssohn Kamarazenekar hangversenye. Auer Fesztivál.
Hangvilla, 2023. augusztus 5.

A Mendelssohn Kamarazenekar visszatérő vendéget fogadott az *Auer Fesztivál* hatodik napján Valeriy Sokolov személyében, aki már 2015-ben nagy sikerű koncertet adott az első *Auer Fesztivál* keretében a Megyeháza Szent István-termében. Idén a Hangvilla nagytermében Barber hegedűversenyének szólistájaként hallhatuk.

A zenekari est egész műsora 20. századi amerikai zeneszerzők műveiből állt. Kezdő számként Barber leghíresebb műve, az *Adagio* hangzott fel, ami a kamarazenekar repertoárdarabja. Az eredetileg vonósnégyes lassú tételének írt, majd vonószekarra meghangszerelt mű kifejezően lírai hangvételű, formai és harmóniai nyelvezete megmarad a 19. századi utóromantika keretei között.

Ezután lépett színpadra az est szólistájaként Sokolov, aki nem elégszik meg a pusztá virtuozitással, nagy átütőerővel a darab mélységeit akarja megmutatni. Minden külsőségtől mentesen játszik, maga is irányítja a zenekart. A kamarazenekar fúvós és ütőhangszerekkel egészült ki. Az I. tétel

a csendből jön és a csendbe megy, közben eléri a legnagyobb szélsőségeket is. Melankolikus klarinétszóló társul a hegedűszóló mellé. A második tétel gyönyörű oboaszólóval indul, majd a klarinét átveszi a dallamot. Gyöngyöző futamok, puha vonókezelés, szenvedélyes, néhol drámai hőmpölygés jellemzi ezt a tételt. A két, zömében lírai hangvételű tétel után a zárótétel virtuóz, perpetuum mobile-szerű, disszonáns harmóniákkal kísért, szabálytalan ritmikája kihívás a szólista számára, amit Sokolov könnyedén, magával ragadóan oldott meg. Játéka a zenekar számára is inspiráló volt, izgalmas volt hallgatni a zenekar és a szólista „concertálását”. A közönség tapsviharát Sokolov ráadással hálálta meg.

Szünet után a szintén 20. századi amerikai zeneszerző, Copland műveit játszotta a szimfonikussá bővült kamarazenekar. A *Tavaszi az Appalache-hegységben* szvit a szerző talán legismertebb műve, nagyon izgalmas, folklorisztikus mű, azonban nem tartalmaz eredeti népi dallamot, egy kivételével a szerző lelemé-

nyei; a kivétel egy vallásos himnusz a mű vége felé, melyből variációkat épít fel. A mű eredetileg balettzene Martha Graham és társulata számára, melyből 1945-ben készült a szimfonikus zenekari szvit.

Az este befejező műsorszámaként Copland *Rodeo* című balettjének *Hoe Down* tétele hangzott el. Virtuóz countrytánc, fergeteges sodrású, ott éreztük magunkat az arénában. Ez a műsorszám adta magát, hogy ráadásként is elhangozzon.

A Mendelssohn Kamarazenekar ezen a napon, illetve az *Auer Fesztivál* ideje alatt kibővített formában ült színpadra. Nagy öröm számomra, hogy Kováts Péter, az együttes művészeti vezetője igyekszik elsősorban régi veszprémi konzis diákokat visszahívni. Volt tanárunkként mindig örömmel fedezem fel a régi tanítványokat, akik különböző zenekarokból jönnek vissza a hívásra, emlékeztetvén rá, hogy volt Veszprémben egy Konzi, ahonnan kiváló növendékek kerültek ki, akik megállják a helyüket a zenei világban.

Rostetterné Nagy Rita

A jobbító Messiás

Georg Friedrich Händel: *Messiás* – oratórium. Előadták a müncheni Bach kórus énekesei, az Orlando Énekegyüttes és a Budapest Bach Consort, szólisták: Nagy Anna Sára, Balogh Eszter, Megyesi Zoltán és Najbauer Lóránt, karmester Felix Mayer. A koncert rendezője a Bakonybéli Szent Maurícius Alapítvány. Nyilvános főpróba a vászolyi Szent Jakab-templomban 2023. augusztus 19-én, előadás a bakonybéli Szent Maurícius-monostorban 2023. augusztus 20-án. A koncert teljes felvétele elérhető a Szent Maurícius-monostor YouTube-csatornáján.

Wonderful, Counsellor – napokig csengett-bongott a fülemben, anélkül, hogy a koncert felvételét lejátszottam volna. A *Halleluja* is, persze, de addig el kell jutni, előtte még az első rész közepén a kórus imént idézett sora úgy járja át az ember szívét, mint amikor a felhők közül hirtelen előtör a szikrázó napsugár.

Händel a *Messiással* – amit mindössze 24 nap alatt írt meg – nem szórakoztatni akart. Az volt a szándéka, hogy a darab előadói és hallgatói a zene által jobbá váljanak. Nem tűzhet ki maga elé kisebb célt, aki ehhez a csaknem két és fél órás, teljes terjedelmében ritkán előadott, különleges darabhoz nyúl. Hozzá foghatót sem Händel életművében, sem másnál nem találunk.

Felix Mayer karmester a hosszú mű tételei között nem tartott szünetet, a sokféle darabkát együvé kovácsolta, hogy a hallgatók és az előadók az egész művet végigjárhassák, és ezen az úton a test és a szellem egyensúlyba került. A zene nem tud megszólalni a test nélkül, a testnek pedig szüksége van a zenére. Kutatások sora bizonyítja, hogy a zene testi-lelki-szellemi egyensúlyt teremt. A teljesség érzéséhez azonban kell még egy olyan darab, mint a *Messiás*, aminek három része szorosan összetartozik. Önmagában az áriák és a trombitaszólók is élvezhetőek, az éteri zene maximálisan alámasztja a szöveget, de a mű igazán teljes egészében káprázatos.

Felix Mayer számos kórus karmestere, és részt vesz a müncheni filharmonikusok gyermekeknek szervezett zenei oktatási programjaiban. Nem mellesleg egy kulturális-művészeti centrumot épített fel a nemzetközi szinten jegyzett, hatalmas müncheni műszaki egyetemen, hogy zenei képzéssel is bővítsék a hallgatók horizontját és kreativitását. Helmuth Rilling stuttgarti Bach-akadémiáján Felix Mayer éveken át együtt énekelt Vikman Pállal, aki most a veszprémi Orlando Énekegyüttes művészeti vezetője. Akkor örültek meg egymásnak ismét, amikor Andreas Reithnek köszönhetően váratlanul összetalálkoztak.

A magyar származású családban született, Münchenben élő zongoraművész-tanár, Andreas Reith az év egyik felében Németországban tanít, nyaranta pedig zenei táborokat, koncerteket szervez és fesztiváloknak ad otthont a család dörgicsei kúriájában, a Landhausban. Az egykori Sárffy-birtok régi istállójából koncerttermet alakítottak ki, az ide került zongorát pedig számos magyar és nemzetközi művész szólaltatta már meg.

Andreas Reith tíz éve énekel a müncheni Bach Kórusban. Az ő meghívására nyolc éve érkeznek Dörgicseire a bajor énekesek, akikhez hat éve csatlakoztak az Orlando Énekegyüttes tagjai. A balatoni, nyári kaland a fürdőzések és a tájjal, az itt élőkkel való ismerkedés mellett attól vált édessé, hogy mindennap együtt énekeltek. A próbahét után a dörgicsei templomban adtak Bach-koncerteket, amivel később bekerültek a *Klassz a pARTon* fesztivál programjába is. A müncheni kórus egy turné során tíz dél-franciaországi katedrálisban adta elő a *Messiást*, Andreasnak pedig álma volt, hogy a darab Magyarországon is felcsendüljön.

A müncheni kórustagok ezúttal is egy héttel az előadás előtt érkeztek Dörgicseire. Azt megelőzően nem foglalkoztak a darabbal, nem is mindenki énekelt korábban. A koncentrált próbafolyamat utolsó három napjába kapcsolódott be a Szokos Augustin vezette Budapest Bach Consort.

Az Európa Kulturális Fővárosa program anyagi támogatása és a Bakonybéli Szent Maurícius Alapítvány művészeti menedzserének, Horváth Violának az odaadó szervezőmunkája kellett a *Messiás*-előadás létrehozásához, ami korszakváltást jelenthet a kórusok közös munkájában. Bakonybél tökéletes bölcsőnek bizonyult. Ne feledjük, hogy fennállásának több mint ezer éve alatt a bencés

monostor falai között a zene mellett otthonra lelt az irodalom és a képzőművészet is. A szerzetesközösség és perjele, Baán Izsák működteti a monostor zenei együtteseit, kiváló hazai és külföldi kórusoknak adnak fellépési lehetőséget, és elindították a Bakonybéli Kórusakadémia egyházzenei képzéseit.

Az EKF évében egy valódi európai gárda állt össze a *Messiás*-előadásra: a magyar és a müncheni kórustagok mellé holland énekes érkezett, de volt, aki svédként Lipcséből jött, és Cambridge-ből is útra kelt egy előadó. Ehhez az európai projekthez pedig a német Händelt választották, aki a zenéjében olasz, francia, angol és más európai stíuselemeket dolgozott fel. Andreas Reithnek a kezdetektől fogva vágya volt, hogy Dörgicse a különféle nemzetek találkozási és béketeremtő helyévé váljon, ahol úszás és biciklizés közben megismerhetik egymást, beszélgethetnek a faluban élőkkel, és együtt énekelhetnek. A helyiek megismerkedhetnek a vendégekkel, akik pedig valós képet kaphatnak Magyarországról, ahol Andreas szerint jószívű, vendégszerető és nyitott emberek laknak, még ha nem is ezt tükrözi az ország nemzetközi megítélése.

A beszélt nyelv talán botladozott a két kórus tagjai között, ám éneklés közben tapinthatóan egyet éreztek. Az előadókat komolyan megérintette a közös *Messiás*-élmény, és ezt az érzést hitelesen tudták átadni a közönségnek. A vászolyi főpróba végén a templom szinte felrobbant a zajos ovációtól és a hosszan, állva tapsoló közönségtől, a bakonybéli közönség pedig elérte, hogy ráadásként a *Halleluja* a szólistákkal kiegészülve újra felcsendüljön.

Elképzelni sem tudom, hogy egy ilyen próbafolyamat és két ekkora koncert után az előadás résztvevői hogy tudnak visszazánni a földre, de – a folytatásban bízva – kellemes landolást kívánok nekik. Egy biztos: a München–Budapest–Veszprém–Dörgicse–Vászoly–Bakonybél tengelyen szép csendben, különösebb hírverés nélkül valami egészen különleges minőség született. Händel álma megvalósult, az előadók és a közönség is jobbá vált. Egy hét alatt a számos nemzetiségű, világnézetű, korú és nemű előadó különbözősége a zenében oldódott fel, és egységet alkotva világszínvonalú produkciót hoztak létre Magyarország születésnapján. A folytatáshoz az akarat megvan, a szépreményű tervekhez pedig elkezdték kutatni az anyagi forrásokat. Hiszem, hogy a mindent túlharsogó, bántóan zajos, csillagászati összegeket felemészítő tömegkoncertek és tűzijátékok helyett az emberi lélek a koncerttermekké átalakuló, hús templomokban találkozik igazi önvalójával.

Mórocz Anikó

A Laczkó Dezső Múzeum kiemelkedően értékes, országos jelentőségű gyűjteményi egységét alkotja kortárs üvegművészeti anyaga. A múzeum általános, Veszprém megyei gyűjtőkörével szemben ez az országos hatókörű kollekció nemrégiben Kertészfi Ágnes Ferenczy Noémi-díjas üvegművész, művésztanár tizenhárom üvegplasztikájával, egyedi tervezésű üvegszobraival gazdagodott a művész ajándékozásának köszönhetően.

„Szívügyem a kisplasztika”

Kertészfi Ágnes üvegplasztikái a Laczkó Dezső Múzeumban

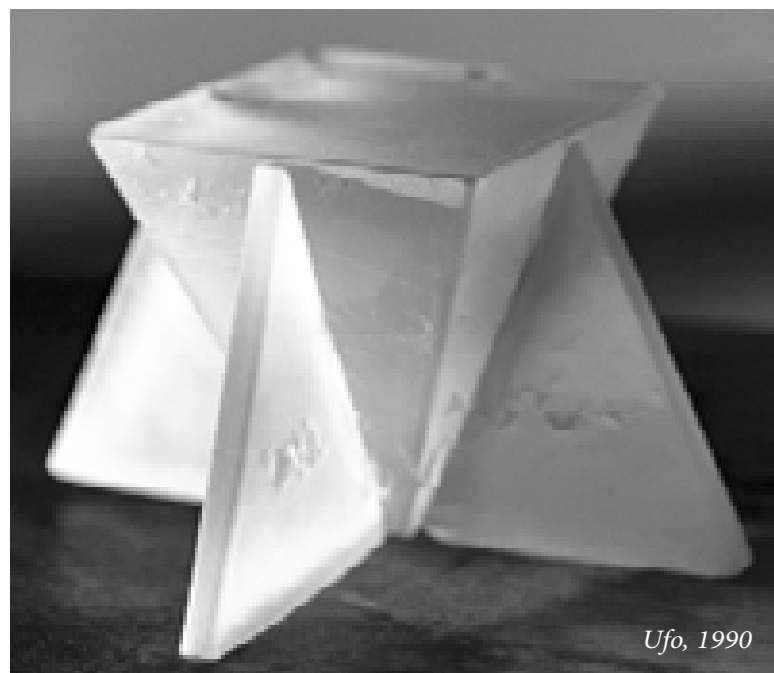
Séd, 2023. 1. sz., 38. old.

A hazai üvegművészet egyik legjelentősebb életművét magáénak mondható alkotó Pécsen él és ottani műhelyében dolgozik, művészeti vezetője a helyi, évenként megrendezett *Kelet-Mecseki Üveges Találkozó*nak. Tanulmányait tekintve a pécsi művészeti gimnáziumban végzett szobrász-kerámia szakirány után (1966–1970) a Magyar Iparművészeti Főiskola üvegszakára került (1972–1977), ahol szilikáattervező művész diplomát szerzett. Tanárai Z. Gács György, Bohus Zoltán, Kovács Ferenc voltak. A két iskola közötti évet a budapesti Kőfaragó és Épületszobrászati Vállalatnál töltötte, ahol kőszobrászoklevelet kapott. Szobrászi szemlélete később az üveg megmunkálásánál is markánsan érvényesült.

Szakmai tevékenységét ipari formatervezőként kezdte a barcsi Kemikál Vállalatnál, majd közel tíz évig ipari edénygyártással, hőálló üvegedények tervezésével foglalkozott a nagykanizsai üvegyárban. 2000-tól 2011-ig iparművészet-elméletet és -gyakorlatot oktatót a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki Karán. Alapító tagja a bárdudvarnoki Gosztonyi Mária Nemzetközi Üveg Alkotótelep és Szimpozion Alapítványnak, segíti a hosszúhetényi üvegyűjtemény kezelését.

Munkássága kiterjed az üvegművészet számos területére, az üveg kézi és ipari megmunkálására. Annak jelentős részét alkotják építészeti üvegmunkái (nyílászárók, világítótestek, üvegeképek), de dolgozott üvegbetonnal, készített köztéri üvegszobrokat vagy éppen design jellegű használati tárgyakat. Pályakezdése óta autonóm üvegplasztikáival jelen van a hazai és nemzetközi kiállításokon. Kedvelt eljárása az ún. rogyasztásos technika, a különböző üvegszobrok együttes alkalmazása vagy az üvegnek fémmel való kombinálása.

A Laczkó Dezső Múzeum már korábban is őrizte a művész néhány értékes munkáját. Gyűjteményünk *Zászló* (2008) című, rogyasztásos technológiával készült darabja egy sötét öntöttvas szerkezettel rögzített, áttetsző szegélyű üvegtábla, amelynek középső részét különböző árnyalatú, aranysárga, okkerbarna tónusú, szabálytalan, eltérő méretű, kontúrozott sávok alkotják. Plasztikus felületkezelése, kavicsnyomatok adta domborműves felszíne meg sokszorozza az üvegtábla ragyogását, a fénnel átjárva megteremt a térben megmozdulni, lobogni látszó zászló optikai hatását. Így raj-

Ufo, 1990

Aranykor piramis, 1990–2000

Kukucska, 2000

ta keresztül alkotója a tér és az üveg anyagának viszonyáról is szól. Formába öntött *Kelyhei* a csordultig telt jeges felületek hűsítő hatását sugallják. Konstruktív szellemiségű, geometrikus jellegű alkotásai közé tartozik ragasztásos eljárással készült, fekete-fehér színeket kombináló *Obeliszk* című munkája.

Az új szerzemények a művész 1985 és 2020 közötti alkotó időszakának különböző, változatos technikájú alkotásait képviselik. Több munkája illusztrálja a kemencében hajlított síkúveget, amely aztán a cikkelyek ragasztásával hullámos élű gúlát alkot (*Kis gúla*, 1990), alapja lesz a mozgalmasság felületkezelésű, élénk akrilfestékkel felvitt, szinte megmozdulni látszó sávok és pettyek kompozíciójának (*Az élet vize*, 2016), vagy a kemencében egymásba hajló gúllak puha plasztikus hatását adja (*Összehajló gúllak*, 2000 körül). A Kertészfi Ágnes pályáját végigkísérő geometrikus szellemiség mutatkozik meg szilimanit téglát megolvasztó csipkézett hasábjában (*Téglacsipke*, 1985), hőálló üvegből olvasztott, kristályosított, lépcsőzetes talapzatra helyezett, aranyszínű lemezekkel díszített

*Piros pöttyös 1990–2020
Fotók: Boa Csaba*

hófehér kelyhében (*Jégkehely*, 1990), vagy füstszínű síküvegből olvasztott, piros pöttyökkel dekorált és piros gömbbel koronázott kúp formájú alakzatában (*Piros pöttyös* 1990–2020). *Ufo* című (1990), kiálló szárnyakon álló, formába olvasztott, fordított gúla alakú munkája tömör anyagával és kékes árnyalataival különösen kifejező. Sűrűn egymás mellé helyezett, a szél hatására meghajló elemeket idéző, hajlított üvegszálakból álló kompozíciói a művész jellegzetes alkotásai közé tartoznak, több változatban is elkészítette őket (*Bozont*, 2010; *Hajladozó*, 2012). *Ködös idő* (1990) című munkájának struktúráját homokba olvasztott átlátszatlan, matt felületű lapocskák alkotják. *Aranykor piramis* (1990–2000) című üvegszoborra a piramisgúlát füstszínű síküvegből olvasztott, szabálytalan, érdes felületű domborzati formára helyezi, míg az emberi jelenlétet az aranyozott pirogránit kéz elhelyezésével teremti meg. Két alkotá-

sa is szemlélteti az olvasztott síküveg és a rozsdás vas kombinációját (*Kukucska*, 2000; *Piramiskukucska*, 2000), mindegyik esetben a lábakon álló, szögletes, durva fémfelület foglalja magában a koncentrikus erezetű, kékes árnyalatú üveglapokat. Széles technológiai skálán mozgó, igényes kivitelezésű munkái képzőművészeti gyűjteményünknek különlegesen értékes darabjai.

Kertészfi Ágnes nemrégiben megjelent könyvében maga is vall munkamódszeréről, művészeti törekvéseiről: „Szeretem az üvegfelületeket kézzel megmunkálni, festeni, mintázni, saját kísérleteim eredményeit alkalmazni... Szívügyem a kisplasztika, amit mindig, mindenfajta feladat mellett csinálok, az anyag csodás titkait kutatva. A műhelyem magányában csak az üveg van velem, a megszülető kisplasztikák a kettőnk párbeszédéből jönnek létre.”

Tevesz Mária

Félidőben a költővel Minden napra egy Petőfi

Veszprémi Petőfi Színház,
2023. január 1-től

Amikor egy ültömben végighallgattam a Petőfi Színház honlapján a 2023. január 1-től június 30-ig tartó időszakban megtekinthető naponkénti versmondásokat, fejtem kellett hajtanom magam előtt, mert szeretem a megpróbáltatásokat. (Legutóbb egy hétórás *Tragédia*-előadást néztem végig.)

Alapvetően egyébként nincs is igazam. Ez a 180 elmondott vers inkább élmény volt, mint próbatétel. Eleve nagy-szerű ötlet a kitaláció. Gondom csak a Petőfi-évfordulóval van, mármint azzal, hogy soha ennyi kacatot, limlomot nem hozott felszínre egy irodalmi jubileum sem. Szegény Petőfi forog valamelyik sírjában Segesvár és Barguzin között valahol. A magyarázat egyszerű: soha ennyi pénzt nem ajánlottak volt még egy irodalmi tömegprogramra, s így mindenki vérszemet kapott: aha, van pénz, csak kitalálok valamit. Nagyon kevés maradandó esemény marad fenn a Petőfi-évről az idő és az emlékezet rostáján. Úgy érzem, a mélyben mintha Margócsy Istvánnak lenne igaza: Petőfi még ma is észrevehetően a „politikai akarat képviselője, jelképe és jelszava”.

A Petőfi Színház játéka egyértelműen a jók közé tartozik. Az ötlet egyszerű, így szólt a direktor: Közönség! Eddig mi játszottunk a színpadon, de most te következel: mutasd meg, mit tudsz Petőfiből. Gyere, és mondd (olvasd) el egy versét.

És így történt. Január elsején Oberfrank Pál indította a *Sors, nyiss nekem tért*-tel, s ettől kezdve nap mint nap beült valaki a kis házi stúdióba, hogy elmondja azt a Petőfi-verset, amelyet valamilyen indokkal kiválasztott az 1000 vers közül.

Nagy a versmondó felelőssége, hiszen a kép és a szó megmarad. Bárki visszanezheti bármikor: rokon, barát, iskolatárs, ellenség. De ez nem *Ki mit tud*, ez nem tehetségkutató (bár százszor külön bármilyen mai alpári tévés szeméttől), s nem az előadói teljesítmény a lényeg, hanem maga a költő.

A programról statisztikát nem tudok készíteni különböző okok miatt, egyébként is ismerjük a statisztika és a közönséges hazugság közötti összefüggést. Csak kis finomságokra figyeltem. Például, hogy a versmondó fiúk és lányok aránya majdnem azonos, kicsivel több fiú vállalkozott felolvasásra. (Én a lányok többségére szavaztam volna.) A fiúk alatt most értem a teljes életkori skálát, hiszen óvodástól egészen időskorúig ültek be a kamera elé. Miként a lányok is ilyen megosztásban vállalkoztak versmondásra. Mindenesetre a kor szerinti megosztásban döntő többségben voltak a diákok, ezt aránylag könnyen, ránézésre meg lehetett állapítani. Őket követték

azok, akiket korban ifjú felnőtteknek neveztem, majd a sor végén az idősek álltak a létszámukat illetően.

Persze igazán az az érdekes, milyen verseket választottak. Hogy mi volt a választás motivációja, azt csak ők tudnák megmondani. Ott van a tankönyvben; egy tanártól remélhető jó érdemjegy az aktivitásért; szereplési vágy; hajdani memoriter; sokat hallott vers az ünnepeken; aktualizálás a mai magyar valósággal, vagy csak egy praktikus dolog: bármi, csak ne legyen hosszú stb.

Általában kevés a versismétlődés. De vannak bizonyos versek, amelyeket többen is választottak. Egyértelmű, ezek a népszerűek közül valók, mondhatnám, örökzöldek, de ezeket is csak néhányszor mondták. *Anyám tyúkjá* (4), *A szabadsághoz* (4), *Dicsőséges nagyurak* (3), *Egy estém otthon* (3), *Az Alföld* (3), *Ha férfi vagy* (3), *Magyar vagyok* (3), *Falu végén* (2), *Jövendölés* (2). A leggyakrabban választott volt a *Füstbe ment terv* (öt alkalommal), valamint hasonló számmal s némileg meglepő módon *A XIX. század költői*. Ami azért is meglepő, mert a választott versek döntő többsége Petőfi szerelmi lírájából, helyzetdalaiból származik, s csak elenyésző a forradalmi versekből.

A legtöbbben, öten a *Reszket a borkort* és négyen a *Minek nevezzelek*-et választották, de minden nagy szerelmes vers ott szerepel: *Amióta szerelembe estem*, *Fa leszek*, *Feleségek felesége*, *Rózsabokor a domboldalon*, *Szeptember végén* stb. S a helyzetdalok: *A borozó*, *Befordultam a konyhába*, *Ezrivel terem a fán a meggy*, *Pató Pál úr*, *Falu végén kurta kocsmá* stb. Nagyon úgy látszik, hogy már nem lobo-gónk Petőfi!

Magyarázhatjuk ezt azzal is, hogy a verset mondók említett döntő többsége fiatal, diákkorú, s főleg lányok választása ez. De ez az eltolódás alighanem Petőfi mai megközelítésére is utal. Talán vége ezeknek: a lángelelű költő, a forradalmár, 1848 hőse stb., s a közhelyé koptatott ítélezések helyét átveheti egy reális Petőfi-kép, egy valóságos és normális igény az életművön belüli helyes értelmezésre. Az önálló olvasói döntés nem kell, hogy megegyezzen a tankönyvi kánonnal, s ezzel mindenki csak jól jár. A költő is, meg az olvasó is.

Ami igazán érdekes volt, hogy váratlan versválasztásokkal is találkozhatott a néző. Így *A vasúton*, *Az örült*, *Az erdei lak*, vagy éppen legfilozofikusabb verse, a *Világosságot!*, amely gondolatiságában a romantika nagy kérdező versei sorában összekötő Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi és majd Madách között.

Ez még csak egy fél évad volt. De már most kijár a taps a Petőfi-verset felolvasóknak és a színháznak egyaránt.

Praznovszky Mihály

Anyasebek, Elektraumák

Anyasebek – Elektraumák.

Lovassy színpadi napok 2023.
Rendezte: Fürj Katalin.

A görög mitológia nem könnyű falat. Történetei szövevényesek, bonyolult kapcsolati hálók jellemzik. Féltékenység, bosszúvágy, gyilkosság, családon belüli erőszak, vérfertőzés. Csak néhány hozzávaló a rengeteg közül, amiket összegyúrva egy vérbeli görög drámát kaphatunk. Nem kis vállalkozás tehát egy középiskolai diákszínpad deszkáin megeleveníteni egy ilyen sokrétű, komplex históriát. Fürj Katalin, a Lovassy Színpad csoportvezetője levette a könyvespolcra Elektra történetét. Leporolta és a mai kornak megfelelő szituációkba bújtatta. Jól tette? Mindjárt kitérek erre is.

Dióhéjban: a trójai háborúból hazatért Agamemnón (Elektra apja) gyilkossága áldozata lesz. A tettes nem más, mint saját felesége, Klütaimnéztra (Elektra anyja). Indítéka: nem tudja megbocsátani, hogy férje a hadjárat sikeréért feláldozta egyik lányukat, Iphigeneiát. A gyilkos feleség és anya újraházasodik. Szeretőjét, Aigisztoszt emeli maga mellé, hogy gyermekei (Elektra és Oresztész) ne tarthassanak igényt a trónra. A két testvér megesküszik, hogy megbosszulják apjuk halálát, s tervük beteljesedik. Ezt ismerve joggal merül fel bennünk a gondolat: nem kis bátorság kell ahhoz, hogy női Hamletünk szenvedéstörténetét diákok tolmácsolásában lássuk, és visszatérve a korábban feltett kérdéshez, miszerint érdemes volt-e leemelni a könyvet a polcra: a válasz egy határozott igen.

Fürj Katalin ért a fiatalok nyelvén. Tudja, hogyan kell az ifjú generációhoz szólni. Rendezése tele van ötletes megoldásokkal, ami könnyebbé teszi kibogozni a kusza cselekményt. Kezdsznek például kapunk egy rövid összefoglalót a történetről családfával, motivációkkal tűzdelve, ami kiküszöböli azt a lehetséges forgatókönyvet, hogy teljesen elveszítsük a fonalat. Nagyszerű ötletnek tartottam továbbá azt, hogy a világirodalom palettáján felsorakozó művek egy-egy meghatározó momentumát, szállóigéit Fürj Katalin a cselekmény szerves részeként építette az előadásba (például Shakespeare *Hamlet*-jéből Hamlet és Gertrud jelenete szinte tökéletesen rímel Elektra történetével), érzékeltetve ezzel azt is, hogy a problémák, amikkel évszázadok, évezredek óta küzdünk, bizony ugyanazok. Csupán a helyszín és a „szereplők” változnak. A Lovassy Színpad *Anyasebek, Elektraumák* című előadása már-már elfeledteti aényt, hogy egy színjátszókör délutáni műsorát látjuk. Meg kell említenem a címszerepet játszó Gyüre Sárít, valamint az Oresztészt megformáló Mayer Krisztiánt. Duójuk dinamikus, „izzadságzagmentes”. Kettejük játéka is nagyban hozzájárul az előbb említett meglátáshoz. Tizenegy tehetséges

diák, rengeteg munka, alázat és egy remek csoportvezető/rendező. Ezek az összetevők mind hozzájárulnak ahhoz, hogy egy ilyen nagyszerű előadás szülessen, ami júniusban Pécsen, az *V. Országos Diákverseny Fesztivál*on elnyerte a legjobb előadásért járó díjat. Teljes joggal!

Szelle Dávid

Oppenheimer

Oppenheimer. Amerikai–angol játékfilm. 180 perc. 2023.

Rendező: Christopher Nolan.

A vidéki plázamozik is heteken keresztül játszották. Talán ebből is nyilvánvaló, hogy óriási sikerrel vetítették Magyarországon is az *Oppenheimer* című filmalkotást. Hosszú évek óta nem voltam moziban, de erre a filmre társaság hiányában is jegyet váltottam. Érdemes volt. Már a nézése közben is az járt a fejemben, hogy fizikatanárként ennek a filmnek a megnézését (a korhatárt betöltő diákok számára) kötelezővé tenném. Talán a kötelezővé tétel sem venné el a kedvét azoknak, akik még nem látták, és bizonyosan lenne értelme annak, hogy elemző beszélgetésekre is sor kerüljön tanórák keretében. (Nem csak fizikaórákon.)

A fizikatanítás mindenkor mélypontja felé halad. 38 éve tanítok az ország egyik legjobb vidéki gimnáziumában, de ennyire kevés óraszámban a fizikát megtanítani még nem volt feladat. Akik nem fizikaigényes továbbtanulási irányban gondolkodnak, azok számára a gimnáziumokban 10. évfolyamon lezárul a fizika oktatása. Kvantummechanikát, magfizikát tanítani szinte reménytelen vállalkozás a rendelkezésre álló időkeretben. 9. évfolyamon heti két és 10. évfolyamon heti három órában oktatjuk ma a fizikát. Az alapoktól kezdjük, merthogy amit hoznak, az inkább csak környezetismeret, és a kémia tanulása során sem szereznek az atomok szerkezetéről a diákok használható tudást.

Teller Ede, aki az egyik fontos „mellékszereplője” az *Oppenheimer* című filmnek, a 20-as évek elején még egészen más fizikát tanult, mint mi. Vegyészmérnöknek készült. Egyik nyilatkozatában elmondta, hogy az anyanyelve a tudományos sikereinek a titka, és máskülönben „csak középszintű középiskolai tanár” válhatott volna belőle. Biztos vagyok abban, hogy amit akkoriban tanítottak fizikából számára a Budapest–Fasori Evangélikus Gimnáziumban, az nagymértékben járult hozzá későbbi kiválóságához.

Az *Oppenheimer* elképesztően jól elkészített film, de rettentően megterhelő végig figyelemmel kísérni a dialógusokat. Találkoztam olyanokkal, akik egyáltalán nem reális beállítottságúak, mégis rajongással beszéltek a filmben felvetett és máig lezáratlan morális problémákról. Mások viszont a sok és nehezen követhető, némi

háttérismeretet is igénylő párbeszéd-tartalom miatt voltak kevésbé lelkesek, bár a filmet vetítés közben mégsem hagyták ott.

A filmet éppen azoknak a morális dilemmáknak a felvetése és újragondolása miatt érdemes megtekinteni, ami miatt a kor tudósai és politikusai a háborús években egymásnak feszültek. Izgalmas volt látni, hogy egy új korszak megalkotói életük számos pillanatában mennyire hétköznapiak, mennyire esendő emberek. Ugyanúgy éltek, ahogyan a magunk korában mi is éljük az életünket. Ugyanúgy szeretnek, gyötri őket a lelkiismeret, néha kényszerképzetek, s lesznek mások számára érthetetlen módon politikai irányzatok hívei, részesei. Bár olvastam már róla, de jó volt ismét átérezni a drámaiságát a Szilárd Leó és Robert Oppenheimer közötti vitának. (Nem írta alá Oppenheimer a petícióját annak a Szilárd Leónak, aki pedig elsőként fogalmazta meg, hogy lehet láncreakcióra alapozni egy nagy, pusztító erejű bomba elkészítését.) Izgalmas volt átérezni a Teller és Oppenheimer közötti érvelésben rejlő lényeges eltéréseket arról, hogy fúzióval vagy fisszióval lehet-e inkább jelentős mennyiségű kötési energiát felszabadítani, és a bombát végül mindenkinél gyorsabban megcsinálni. (Teller Ede irányításával 1952-re elkészült a fúziós hidrogénbomba is.) Elképesztő volt a film eseményeinek követése közben megérteni, hogy a ledobandó két atombombacélpont kiválasztása és százezrek szörnyű halála olyasmin múlhatott, hogy a legszűkebb körben döntést hozók egyikének volt-e vagy sem szép emléke az egyik számba vett célpont. (Ott volt vagy sem a nászútja a döntéshozók valamelyikének.) Hasonlóképpen volt felzaklató érzés átélni, hogy a tudósok (rendkívül kis valószínűséggel, de) számoltak azzal, hogy a felrobbanó bomba olyan légköri láncreakciókat is elindíthat, aminek a vége az egész világ megsemmisülése lehet. Megdöbbentő volt átérezni, hogy a Manhattan-terv jól képzett katonai vezetőjét ebből leginkább az érdekelte, pontosan nulla-e ennek a valószínűsége.

Fizikatanárként nekem nagy élmény volt látni együtt gondolkodni és érvek mentén szenvedélyesen vitázni a filmben azt a sok tudóst, köztük több kiváló magyart, akiknek felfedezései lényegét évről évre próbálom megismertetni a tanítványaimmal.

El lehet játszani újra és újra azzal a rémisztő gondolattal, mi lett volna, ha a németeknek (vagy a japánoknak) előbb sikerül elkészíteni a titkos fegyvert. (Tényleg igaz lehet, hogy Heisenberg és más német tudósok valójában értették, hogy miért nem szabad siettetni egy, a háború kimenetelét eldöntő fegyver megalkotását?) A filmben arról nincs említés, de valójában a japánok is foglalkoztak egy nagy hatóerejű fegyver előállításával.

Közéleti emberként az viselt meg, hogy láttam a filmen keresztül is, hogy egy üzletembernek, egy miniszteri poszt várományosának paranoiája miatt (egy félreértelmezett helyzetből) hogyan erősödhet meg a gyűlölet a tudós ember iránt, ami

végül képes a szerepének későbbi megítélését illetően hatni az egész társadalomra. (Az Einstein és Oppenheimer közötti párbeszéd távolabbról látása, de tartalmának nem hallása sarkallta arra Lewis Lichtenstein Strausst, hogy vizsgálatokat folytassanak Oppenheimerrel szemben, és végül nyilvánosan megalázzák, kizárják az atomenergia-bizottság tanácsadói testületéből.)

A film végkicsengése megrendítő. Az atombomba ledobása átmenetileg sokak szerint akkor a békét hozta el, és amerikai és japán katonák és civilek millióinak életét óvta meg, de megteremtette a fegyverkezési verseny új szintre lépésével a világ elpusztításának lehetőségét bármelyik pillanatban. (– Én vagyok a halál, világok pusztítója – mondja el Oppenheimer a vízióját ijesztő képsorokkal párosítva a filmben is, egy számára kedves szanszkrit filozófiai költemény egyik sorát idézve.)

Most, hogy immár 500 napja háború van a szomszédunkban, hogy felelős pozíciókban lévő politikusok, atomhatalmak vezetői beszélnek egy lokális atomháború lehetőségéről, mindez újra kézzelfogható közelségbe került.

Katanics Sándor

Sok kicsi szívroham 1.

Vár Ucca Műhely. XXIV. évfolyam, 81. szám, 2023/3.

A *Vár Ucca Műhely* legújabb, 81. száma folytatja eddigi törekvését, azaz, hogy a világirodalom, azon belül is a közép-európai hagyomány felé fordulva nemcsak a kanonizált, hanem a fiatal szerzők műveit is bemutassa. Mindezen szövegek határszosságát továbbra is a hangsúlyos szerepet betöltő vizualitás, a kortárs képzőművészet jelentős alkotásai erősítik fel, ezúttal a Veszprémi Művész Céh tagjainak (Beretvás Csanád, Boda Balázs, Csontos Katalin, Fábrián László, Farkas István, Jáger István, Kulcsár Ágnes és Zongor Gábor) munkái egészítik ki az írásokat.

Ha végiglapozzuk az aktuális számot, kivételes összművészeti kavalkádnak lehetünk tanúi, amely sokszínűségével és a különböző műfajok szerepeltetésével most is kiemelkedik a kortárs irodalmi folyóiratok sorából: novellák, rövid prózák, versek, esszék, filozófiai értekezések, tanulmányok, könyvkritikák és egy drámaszatíra jelenete is megtalálható benne.

A 81. szám egyik legfontosabb novellája Juhász Tibor Sziveri-díjas költő tollából származik, s a *Sok kicsi szívroham* címet viselve találóan összefoglalja a lapszám jellegzetes élményét: minden jelentősebb mű benne olyan, mintha egy kicsit meghalna, majd feltámadna az ember. Az egyes művek által kreált valóságok igazi érzelmi hullámvasútként zakatolnak az olvasóban, belevetve őt egy felfokozott és olykor megrázó tapasztalatokkal teli uta-

zásba. Az említett, központi szerepet betöltő történet szociografikus indíttatású, melynek jelentős részben a szegénység és a társadalmi elnyomottság, létbizonytalanság a fő témája. Ez a novella a 90-es évek bányászközösségéről szól, melynek elbeszélője a szemtanú vagy inkább a közvetítő pozíciójából szemlélődik és meséli el az önmagával, illetve a körülötte élőkkel történő eseményeket. Juhász Tibor, ahogy minden eddigi művével a dermesztő, hideg mélységet célozza meg, úgy ezzel a történettel sem egyéb a célja: megjelenik benne a lakásinség, a munkásszállói életforma, ezzel összefüggésben a kiszolgáltatottság, s mindezek hatása a személyiségre, a párkapcsolatokra, a testi-szellemi egészségre. Ugyanez az egzisztenciális válság a lapszám többi novellájánál is tetten érhető: Szabó Elvira a hétköznapi banalitást viszi át egy igen fontos témáról, a házasságkötésről és az ezt megelőző, majd követő ügyintézésről szóló novellájában, az *Adóstarsak* című szövegében, görbe tükröt tartva bürokratikus társadalmunknak. A narratívában a hétköznapi valóság és a társadalmi elvárások torz tükröképeként jelenik meg két ember legfontosabb napja, amely szinte már nevetségessé válik, ahogy a szereplők a körülmények áldozataiként próbálnak túlevickélni a rajtuk kívül történő bosszantó események tömegein.

Róhrig Eszter *Jövőre Jeruzsálemben* című novelláját is kiemelkedőnek találtam, s ahogy az előző történeteknél, úgy itt is a létkeresés és a jövőbe vetett hit kérdése áll a középpontban: főszereplője egy sikertelen jeruzsálemi utazás kapcsán merül el saját élete értelmének és irányának vizsgálatában. A novella egyfajta belső utazás, amely során a narrátor egy távoli, de a maga számára mégis közel álló térben próbálja megtalálni saját útját és identitását.

Kiszely Márk *Pampers* című novellája szintén hatásos, erőteljes mondanivalóval bír; ebben a szövegben a lelketlen irodai munka taposómalmában veszik el az elbeszélő, és napjaink rohanó, rideg világát veszi górcső alá, ahol a multcégek gépiessége az elbeszélő lelki veszteségeinek és a kilátástalan szürkeségnek a színtere, amelyben a személyes autonómia elvesztése mutatkozik meg.

Úgy látom, hogy a *Vár Ucca Műhely* 81. számának mind vizuális, mind írott alkotásai mélyre hatoló témákat boncolgatnak, és főként arra reflektálnak, hogy ebben az elidegenedett, gépiesített, mesterséges intelligencia elterjedésének korában is lehetőségünk van az emberiségre, az érzékenység, de legfőképp a művészet szépségének megtalálására.

Éltető Erzsébet

Sok kicsi szívroham 2.

A *Vár Ucca Műhely* folyóirat 81. lapszámának bemutatója.
Művészetek Háza Veszprém.
2023. augusztus 7.

Az idén már harmadik alkalommal hívták az érdeklődőket a Művészetek Házába a *Vár Ucca Műhely* irodalmi és művészeti lap legújabb számának bemutatójára. A lap 81. száma jelent meg augusztus elején, s a 82. szám is megjelenik augusztus végén, azt ígérték a lap szerkesztői.

Családiás, jó hangulatban kezdődött a 81. szám bemutatása. Fenyvesi Ottó főszerkesztő köszöntötte a jelenlevőket. Pár szót szolt a tartalomról, s mint mondta, „a lapszámnak nincs különösebb koncepciója, de kiváló szerzők művei szerepelnek a lapban”. 27 alkotó írása olvasható: versek, novellák, esszék váltják egymást. A rövid bevezető után a jó hangulatot a kiváló fiatal gitáros, Palásti Máté teremtette meg. Máté a Snétberger Zenei Tehetség Központban fényesítette tudását. Kiválóan ismeri hangszerének minden adottságát. Gitárjának erőteljes hangja szinte felrázta a közönséget. A pergő ritmusok, majd a szelíd, szél fújta dallamok nagy sikert arattak. Nem volt könnyű dolga Rábai Zsanett előadóművésznek, akinek a jó hangulatú gitárjáték után kellett megszólalnia. Állandó résztvevője ő a lapszámok bemutatóinak. Mint oly sokszor már, most is a megszokott módon, tiszta, szép kiejtéssel tolmácsolta Nagy Gábor *Körséta* című versét. Így volt ez, mikor később Korpa Tamás prózaverseit mondta el, jól értelmezve a körmondatokat.

Fenyvesi Ottó a modern művészet sajátosságairól beszélt még. Örömmel köszöntötte és mutatta be a közönségnek a fővárosban élő Róhrig Esztert, akinek *Jövőre Jeruzsálemben* című novellája olvasható a lapban. Róhrig Eszter író, műfordító, esszéista, kedvenc területe a francia kultúra és irodalom népszerűsítése. Regényei, novellái sikert arattak már az olvasók körében. Kedves, közvetlen személyiséggel most is nagyon jó kapcsolatot tudott teremteni a közönséggel. Mint elmondta, 2018-ban az első novelláskötete, az idei könyvhéten egy regénye jelent meg. A *Vár Ucca Műhely* 73. számában már megjelent egy novellája a francia szerzetesekről. Ez alkalommal a mostani számban megjelent novellájából olvasott fel egy részletet. Az est egyik legkellemesebb színpontja volt az ő előadása. Lényéből sugárzott a humánus, az egyszerűség és a megértő jóság.

A főszerkesztő még a fiatal magyar írónemzedékről mesélt. Megértéssel fogadta a jelenlevők véleményét, hogy az EKF lehetőségeit kihasználva talán többet kellett volna megmutatni az idejű lapszámokban a veszprémi írók, művészek alkotásaiból. Palásti Máté újra lázba hozta a közönséget pergő improvizációival.

Juhász Tibor Debrecenben élő költő és prózaíró is eljött erre a bemutatóra. A lapban megjelent *Sok kicsi szívroham* című szociografikus írásából olvasott fel. Majd Fekete Richárd íróval egymást bemutatva beszélgettek az írás értelméről, létezéséről, küzdelmekről, emberi sorsokról, álmokról. A Veszprémi Művész Céh több tagja is jelen volt ezen az esten. Mosolyogva figyelték ők is a kivetítőn megjelent alkotásaikat, melyek a 81. szám illusztrációiként nagyban emelik ennek a számnak a színvonalát. Fenyvesi Ottó megköszönte a művészceh kilenc alkotóművészenek munkáját. A lap első oldalán az alkotók fényképei is láthatók. A kiváló nyomdai technikának és munkának köszönhetően nagyon jó minőségben jelennek meg a képek. A műnyomó papír visszaadta a színek eredeti hangulatát, változatossá, széppé tette a kiadványt.

Ennek a lapszámnak a bemutatóján is a már jól megszokott arcokkal találkozhattunk a közönség soraiban. Igen, szinte családi légkörben érezhette magát mindenki, mint az előző lapszámok bemutatóin is. Érdekes, színvonalas írások és kiváló művészi alkotások képei teszik igazán értékesé a *Vár Ucca Műhely* 81. számát. Több érdeklődőt érdemelne egy-egy ilyen bemutató. Talán érdemes lenne úgy is népszerűsíteni a lapot, hogy az egyes számok bemutatását városrészi könyvtárakban, köztérben kellene megtartani, ahová olyan érdeklődők is elmennének a környékről, akik eddig nem ismerték ezt a kiadványt. A szerkesztők, szerzők, alkotók megérdemelnék a nagyobb sikert, a szélesebb nyilvánosságot.

Molnár Erzsébet

Az Archivárius breviáriuma

Somfai Balázs: *Számadás* – köszöntő kötet Somfai Balázs hetvenedik születésnapjára. Kiadta dr. Tölgyesi József, Veszprém és Somfai Balázs barátai és tisztelői. Veszprém, 2021.

Ha akarom, Ali baba, ha úgy nézem, Aladdin. Vagy Szindbád, esetleg Hárún ar-Rasíd. Csak ő töröl metszeten igaz magyar/európai itt, szűkebb hazánkban: ő Somfai Balázs a mi vidékünkön. Ezeregy munkás nap csodáit köszönhetjük neki. Ezért nem véletlen az sem, hogy hetvenedik születésnapjára meglepték, akik ismerték teljesítményét, munkája iránti elkötelezettségét, eltökéltségét, évtizedes sokoldalúságát. Meglepték egy remek breviáriummal. Az archiváriust, azaz levéltárost, akit ugyanúgy tisztelnék, ugyanúgy jól cseng a neve Veszprémben, Pápán és persze vármegegyeserte.

Azért példálózom *Az Ezeregyéjszaka meséi* legendás alakjaival, mert Som-

fai Balázs közvetlen szakmája mellett a kórusban (VVK) folytatott munkájával, általánosabb értelemben vett tudományos kutakodásával, (történelmi) hagyomány iránti alázatával és a tetejében lépten-nyomon tetten érhető humorával eredetien sokoldalú. Szerencsés alkat, mert fiatalságától napjainkig, a nyugalmazotti évekig szorgalmával nehézségeken, próbatételeken jutott túl; állta meg méltón a helyét.

A Számadásban egy rangrejtett breviáriumot kaptunk a szerzőtől, a szerkesztőtől. A kétszáz oldalas kötet valójában kisebb könyvtár. Első negyedében sok-sok oldalon át bogarászhatjuk Somfai Balázs „bibliográfiáját”. Aki mindnek utánajár, rengeteg nagyobb-kisebb lélegzetű munkáját ismerheti meg. Esetünkben a Számadás közvetítésével. A régió szakmai körrei természetesen számon tartják, ismerik az Archivárius megírt vagy/és publikált munkáit, ez a könyv viszont az utókornak, az érdeklődőknek lehetőség arra, hogy a változatos témájú, de egységesen gondosan elkészített, feldolgozott írásokat elolvassák, böngésszék azokat.

A továbbiakban egy remek személyenyűjteményt kapunk az ünnepektől írásai, publikált munkáiból, beszédeiből, alkalmi évődéseiből. Ezek is, egytől egyig böngészni valók. Tanulnivalókat kapunk. Innen is, onnan is. Szembesítenek a munkák, ezeket – amikről a sorokból értesülünk – mindet illendő lenne tudnunk veszprémiként, pápaiként avagy megyeiként, azaz itteni település lányaként, fiaként.

Hitelesebbé teszi a kötetet a személyesség. Ennek csak egyik tanútevője a Somfai Balázs családi fotóiból, szerepléseiről készült fényképeiből összeállított záró blokk.

A breviárium annyit tesz, hogy egy olyan enciklopédia, amely a teljesség igénye nélkül mutat meg valami fontos témát, témakört, (szak)területet. Teljes áttekintést nem adhat, már csak azért is, mert Somfai Balázs még köztünk van, számíthatunk rá.

A Számadás című könyv megszületését persze a praktikus elvek erősen befolyásolták. A benne olvasható szövegek más formátumot indokolnának. A dokumentálás igénye, az információátadás erős törekvése akarva-akaratlanul háttérbe szorították a könyvészeti, olvasóbarát szempontjait. Igaz, így kétszáz oldalas lett a könyv, de még így, breviáriumszerűségében is – gondolom – érdemes lett volna vállalni kényelmesebben kézbe vehető kisebb formátumot. A tárgyyszerűség, szemléltetés, egyáltalán a praktikum mellett érdemes lett volna az eleganciából azt a módozatot is figyelembe venni, amikor több, és az ünnepelethez méltó elem enged az esztétikumnak, eladdig a szépségnek, ha lehet ilyen egy könyv.

Kilián László

Máig ható történet

Ladányi István: *Megújuló befejezetlenség. Az Új Symposion folyóirat arculata, szerkesztési gyakorlatai és műfajai.* Budapest, Gondolat, 2023.

A (vajdasági) magyar irodalomtörténet „elhíresült”, ikonikus folyóiratának gazdag forrásanyagát, sajtóviasszhangját gyarapítja, egészíti ki Ladányi István rendhagyó monográfiája, amely az *(Új) Symposion* történetéből elsősorban az irodalmi, művészeti vonatkozásokat, az alkotótevékenységet és az utóéletet, s nem utolsósorban a hatástörténetet helyezi előtérbe. Súlyponteltolódás vagy inkább hiánypótlás, merül föl a kérdés. Hiánypótlás. Egy nagyon aktuális, régóta várt fordulat a folyóirat történetében.

A szerző az *Új Symposion* létét, alakulástörténetét meghatározó társadalmi és politikátörténeti kontextust, a gazdag vitaanyagot sem kerüli meg, csak kisebb teret kap, s ez jogos, hiszen végre valóban „eluralkodhat” az esztétikai, művészeti szempont.

Ladányi az általa felkínált múltolvasatok kizárólagossága helyett az újvidéki folyóirat megélésére, folyamatos olvasására biztat. A nyomtatott változatot részesíti előnyben, különös tekintettel a lappeldányok kézbevétele során érvényesülő vizuális és taktilis jellemzőkre, amelyek a múlt, a történelmi tapasztalat újraéléséhez is hozzásegíthetnek. Formabontó monográfiáját egy ún. *Symposion*-folyamat, egy napjainkban is folyamatosan tovább generálódó, műalkotásként is megélhető „*Symposion*-történet” részének tekinti, mert „[h]atása ott van a tovább alakuló szerzői életművekben, a *Symposion* és a Magyar Tanszék közegében inspirálódott tanári és kutatói nemzedékek irodalom- és művészeti felfogásában, az Újvidéki Színház, a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház, a Nagy József mozgásművész, koreográfus által vitt színház- és művészeti felfogásban, a szegedi Tiszatáj, a veszprémi Vár Ucca Műhely és Ex *Symposion* folyóiratok évfolyamainak számos jellemzőjében – és ez a sor bőven kiegészíthető és folytatható” (10).

A monográfia szerkezete a fenti szemléletmódnak megfelelően alakul. A *Symposion*-jelenség körbejárását, többretű értelmezését egy kronologikus alakulástörténet, műfaj történeti körkép, sajtótörténeti áttekintés bontja ki. A hangsúly az alapító nemzedék folyóirat-felfogására, „működés módjára” (különös tekintettel Tolnai Ottóra) helyeződik. Ladányi a későbbi nemzedékek tevékenységét az alapítók „hagyományától”, kultuszától történő elmozdulások, eltérések, „új fordulatok” viszonylatában vizsgálja. A Danyi-, Sziveri-, Purger-, Beszédes-féle szerkesztőségek művésze-

ti bemutatása, megítélése nagyobb teret is kaphatott volna, hiszen szerkesztési gyakorlataik megfelelő módon, a mindenkori kortárs kulturális, társadalmi valósággal, s nem utolsósorban a rájuk örökített szerkesztési gyakorlattal összhangban viszik tovább és újítják meg folyamatosan a folyóirat arculatát.

A szerző nyomába ered a *Symposion*-legenda megképződésének. A legendaképz(őd)és és továbbörökítés mozzanata mellett a legenda leépítését, kikezdését, demitologizálását szorgalmazó törekvéseket is beleszövi a *Symposion*-legendáról való beszéd folyamába, mert mindez együtt „írja” meg az érintettek és a lap „nagy közös” történetét. Ifjúsági lap irodalmi rovata (*A modern irodalom útja*), az áprilisi *Híd* (1950), középiskolai önképzőkörök, az 1959 őszi induló újvidéki Magyar Tanszék – ezek a nemzedéki együttműködés korai felületei, a történet előtörténete. Az újvidéki *Ifjúság* hetilap mellékleteként, 1961-ben induló *Symposion* „hősi”, mintateremtő korszaka a kortárs, a modern művészet pluralizmusát tekinti mérvadóknak. Ladányi szerint az 1965-ben önállósuló *Új Symposion*ra Tolnai „valamiféle nagykorúsodásként” tekint. A nagyobb terjedelem, a „folyóiratszerű működés”, a választott modern, balos és nemzeti igényű művészeti örökség (értékrend és ízlés) a Sziveri János vezette szerkesztőség 1983-as „modellértékű” szétveréséig központi, kultúraalakító helyzetbe hozza a lapot, mind a regionális, mind az egyetemes magyar kultúra és irodalom viszonylatában. Ennek ellenére Sziveri János költészete, szerkesztői tevékenykedése, kultikus életműve Tolnai Ottó és a „nagy elődök” árnyékában marad. A „legendás” 1983-as év Ladányi monográfiájában is a „pusztulás kezdeteként” jelenik meg a bevett irodalomtörténeti vélekedésnek/szakirodalomnak megfelelően. A nyolcvanas-kilencvenes évek „megújulásai”, egymást követő szerkesztőségei a háttérbe szorulnak, noha a Szombathy Bálint, Beszédes István, Kontra Ferenc, Bada (Dada) Tibor, Jódal Kálmán, Bozsik Péter, Lovas Ildikó és mások által fémjelzett generációk szövegei, opusai nélkül sincs vajdasági magyar irodalom.

Az *Új Symposion*-jelenség művészeti alakulástörténetét problematizáló Ladányi-monográfia a szakirodalom mibenlétét, kezelését is megújítja. Szükségesnek látja az irodalomtörténeti forrás fogalmának, határainak az átértelmezését, mert az *Új Symposion* nem pusztán egy publikációs felület, egy folyóirat, több ennél, közösségteremtő és -formáló mozgalom, kezdeményező, inspiráló irodalomszervező csapat. S mivel a kultuszképződés még a lap életében megindul, majd az 1980-as évek végétől folyamatosan jelen van, ezért a klasszikusnak, a megengedettnek és kötelezőnek tekintett tanulmány és monográfia mellett szükségessé, megkerülhetetlenné válik az interjú, a visszaemlékezés, a nyilvános beszélgetés, a riport, a dokumentumgyűjtemény mint releváns forrás.

Ladányi István izgalmas irodalom- és sajtótörténeti vállalkozása nem puszt-

tán hiánypótlás, nézőpontja termékeny távlatokat nyitó szintézissé avatja. A folyóirat létrejöttéhez, alakulástörténetéhez, utóéletéhez kapcsolható történetek, magatartások, világlátások, művészet- és irodalomalakítások egybefogása korunk higgadt, lehetséges „olvasataként” íródik bele a máig ható, folyamatosan megújuló „Symposion-történetbe”.

Ispánovics Csapó Julianna

A hiányérzet mint a Symposion-hagyományhoz kötődés jele

Ladányi István: *Megújuló befejezetlenség. Az Új Symposion folyóirat arculata, szerkesztési gyakorlatai és műfajai.* Budapest, Gondolat, 2023.

„Ez a könyv nem kíván az *Új Symposion* folyóirattal foglalkozó eddigi kiadványok helyébe állni. Máshol vannak a súlypontjai, mint az elődeinek, részben épp az említett kiadványok eredményeit figyelembe véve, de főképpen amiatt, mert a folyóirat történetével foglalkozva elsősorban az irodalmi, művészeti és ezekkel együtt magában a folyóirat-szerkesztésben megnyilvánuló alkotótevékenység érdekelt, valamint azok a közösségi és értelmiségi magatartásminták, amelyek ezeken keresztül megnyilvánultak” (7) – határozza meg az egykori, formabontó, avantgárd, ezért (is) legendává vált újvidéki folyóiratról szóló könyvének az értekezői kiadványok sorában elfoglalt helyét a szerző, Ladányi István. Jelleget tekintve az általa is említett (kiadványtörténeti) monográfia műfajához áll legközelebb, ugyanakkor a korábbi feldolgozásokban érvényesített esemény-, társadalom- és politikatörténeti szempont helyett a szó valódi értelmében vett művészi alkotás, s a vele összefüggő magatartások, jelentések és kontextusok értelmezése jelenti kutatásainak legfőbb kérdéseit és témáit. Természetesen tisztában kell lenni azzal is, hogy az említett jelenségek mögött mindenkor szociológiai és politikai események, alakulások érvényesülnek, ezért vizsgálatuk során megkerülhetetlenek és fontosak azok az értekezések, tanulmánykötetek, amelyek a *Symposion*-történet e perspektívából való feldolgozására és megértésére irányulnak. Ugyanakkor – mint a legendák esetében törvényszerű – a *Symposion* folyóirat jelentette „nagy történet” is életre hívott egy sor „járulékos” publicisztikát, nem bibliográfiai módszerekkel készült művelődéstörténeti összefoglalást, adat-

gyűjtést, szerkesztőségi „felállások”-ról készült névsort és listát, amelyek – anélkül, hogy a velük foglalkozó szerző megkísérelné jelentés szolgálatába állítani a feltárt adatokat – elsősorban a legenda kritikátlan továbbépítését szolgálják; kizárólagosan az alapítók előtti tisztelgés szándékával íródtak. Ezért különösen fontos eljárás az, ahogy Ladányi a *Symposion*-legendák újraolvasásával, -értelmezésével és szükség-szerű dekonstruálásával alapozza meg a további vizsgálatok eredményességét.

Az egyik legfontosabb előfeltevése az említett alapokon induló kutatásoknak, hogy a *Symposion* folyóirat már a kezdet kezdetén (1961-ben elindított mellékletként) túlmutat alapvető funkcióján, irodalmi platform jellegén; sajátos alkotói szellemiséget képviselt, ami folyóiratként való működésével vált fogalommá, műhelylé, mozgalommá, azaz „kultúrateremtő komplexitássá”. A legenda – természetének megfelelően – egyszerre szervesíti a továbbörökítéséről szóló beszédmodokat, és a lebontására, szétszedésére irányuló attitűdöket. Amellett, hogy Ladányi számba veszi, az elmélyültség igényével és megértési szándékával elemzi ezeket a magatartásokat, reflexiókat, interjúkat, tovább is fejleszti, új irányt is ad a megértésnek azzal, hogy nemcsak a kultúra- és irodalomtörténeti feldolgozásokat/megközelítéseket vizsgálja, hanem a szépirodalmi tematizálásokat, önéletrajzi vallomásokot és az ún. életinterjúkat is, azaz a jelenséget tárgyaló sajátos, „szokatlan” beszédmodokat. A legenda szétbontásának ironikus attitűdjét (például: Szerbhorváth György), a semlegesítés szándékát (Losonczi Alpár) vagy a demitologizálását (Végh László, Vékás János) képviselő megközelítések mellett tehát a jelenséghez viszonyulás belső perspektíváit, az „egyedi élmény erősségét”, a róla való sajátos beszédmodokat: „Magát a *Symposion*-legendát amiatt a nyelvkérés miatt látom nem mellőzhetőnek, amely a résztvevők, érintettek róla való beszédére jellemző” (12) – írja le e szempontot a monográfus, amelynek legjelentősebb képviselője, illetve magának a legendának is legfontosabb alakja Tolnai Ottó, reflexív tere pedig az író sajátos műfajú (minthogy egy terjedelmes, Parti Nagy Lajos által készített rádióinterjú anyagát jelenti) könyve, a *Költő disznósírból* (2004).

A *Symposion*-legenda reflexív tereinek vizsgálata révén Ladányi István könyve leginkább azt mutatja be számunkra, hogy milyen (nem politikai) igényekből jött létre az a szellemi műhely, amelyet majd a mellékletből folyóirattá, szellemi műhellyé, mozgalommá, végül hagyománnyá alakult és terebélyesedett *Symposion* jelent ma is a vajdasági magyar irodalmi kultúrában, még azzal együtt is, amit recepciója problematizál történetében. Ez utóbbiak közé tartozik az alapító nemzedék „intézményekbe menetelésének” vagy a „jugoszláv-ság eszményének” a kérdése.

A legenda értelmezését jelentő bevezető fejezetet a folyóirat létrejöttét, önmeghatározási folyamatait és a kiteljesedését, meghatározó szellemi tényezővé válását vizsgáló részek követik Ladányi *Új*

Symposion-könyvében, azaz az arculatát, szerkesztési gyakorlatát meghatározó törekvések, meggyőződések és magatartások értelmezése. Egy egész fejezet foglalkozik azokkal az előzményekkel és alakulásokkal, amelyek az *Iffúság* című hetilapban életre hívták a *Symposion* mellékletet és formáltak szerzői gárdáját, majd az *Új Symposion* 1965-ös megjelenéséhez vezettek.

„Néhány szám után lehet látni az *Iffúság* mellékletében, hogy minden más lett a korábbi irodalmi rovathoz képest. Noha a szerkesztők korábban is publikáltak a lapban, az általuk szerkesztett számokban nemcsak a hangnem változik, hanem egészében más minőséget, érdeklődési horizontokat jelenít meg a csoport – az irodalmi események, a jugoszláviai és a világirodalmi események közepében akarnak lenni” – olvashatjuk a melléklet hozta új tájékozódás lényegéről. Legizgalmasabb pontjai e feltárásnak a különböző nemzedéki konfliktusok körülményeit, lényegét és háttérmozgatóit érintő kutatások, elemzések. Például az a rálátás, ahonnan a szellemi vezérként aposztrofált Tolnai Ottó mutatja meg ezeknek elmentmondásos jellegét a Vékás János által készített 1988-as interjújában: „A jugoszláv irodalomnak ez a 48–50-es évek utáni nagy nyitása inspirált bennünket. Új könyvek, esszék, szépirodalom, fordításkötetek. Bori ismert és követett mindent, és érdekes, hogy vele is konfliktusba kerültünk, közben ő recenziálta a Konstantinovic-regényeket, ami akkor újdonság volt, és Popa, szóval ők is hasonlóan mozogtak, csak érdekes, hogy ezekben az irodalmakban, vidéki irodalmakban mindig minden újra kezdődik, úgyhogy tulajdonképpen mi sok mindent megismételtünk abból, amit Boriék nemzedéke csinált, itt mindig előről kell kezdeni” (36).

Nem véletlen, hogy nemcsak a mellékletből kinőtt folyóirat képviselte „új” jelentéseknek, önmeghatározásoknak, tér- és identitásképzeteknek, kulturális átjárásoknak, textuális és vizuális alakzatoknak szentel külön fejezetet (*A megújulás napi gyakorlatai*) a kutató, hanem domináns és megújított műfajait is vizsgálja és értelmezi *Az Új Symposion műfajai* című terjedelmesebb fejezetben. Azért lényeges eljárás ez, mert a bevezetőben kitűzött cél érvényre jutását mutatja, annak a felvetésnek a hitelesítését, hogy a vizsgált folyóirat képviselte irodalomtörténeti jelentéseket nemcsak a kiadástörténeti adatok összegyűjtésével, felsorolásával, nemcsak szociográfiai módszerekkel és politikai szempontú elemzésekkel lehet értelmezni, hanem poétikai, műfaji és magatartás-vizsgálatokkal is. Nagyon érdekes, ahogy az egyes fejezetek tematizálta kérdések nyomán sorra veszi az *Új Symposion*ban megjelent irodalmi szövegekről szóló értelmezéseket és kritikákat, az egyes életművekbe (például Tolnaiéba, Domonkoséba) történő beépülésüknek jelentéseit, a reájuk vonatkozó reflexiókat, például az említettek korai költői nyelvének utóhatását, jelenkori értelmezéseit, így Hózsa Éva értő szövegelemzéseit. Az *Új Symposion* megjelenítette irodalmi, poétikai és ma-

gatartás-történeti jelentések vizsgálatából nem marad ki kanonizáltságának, utóéletének és hagyományteremtő aspektusainak értelmezése sem, illetve a bevezetőben megfogalmazott felvetésekhez való viszacsatolás sem. „Lehetett volna-e másképp? Minden bizonnyal igen. Egyrészt nyilván *Új Symposion* nélkül is lett volna vajdasági magyar kultúra, jelentős szerzői teljesítmények, másrészt az 1983-as beavatkozás nélkül is jöttek volna a válságos évek és a vajdasági magyar kultúrán belüli egymásnak feszülések. Ugyanakkor az, ami történt és ahogy történt, egyszerűségével együtt is modellértékű és tanulságos” (11). És: „A symposionista hagyomány ott munkálkodott a hosszú és nehéz kilencvenes években a vajdasági magyar irodalom maradóiiban, ahogy a Vajdaságból elszármazottak, a magyarországi irodalmi életben helyüket keresők is voltaképpen a »sympós« tökélet vették magukkal, és forgatták több-kevesebb sikerrel” (299).

Nagyon érdekes és kifejező, ahogy a monográfus a saját *Symposion*-élményét interpretálja: Beatles-életérzésnek nevezi a folyóirat létrehozta irodalmi hagyományhoz fűződő személyes viszonyát. Mire ugyanis maga és nemzedéke (mint a legendás popzenekarral is) kapcsolatba kerülhetett vele, már nem volt. Nem létezett.

Bence Erika

Ha viszket a tollad, vakard meg a papírt!

Új helyszínen, a Foton Audio-vizuális Centrumban rendezték meg a nyárbúcsúztató slam poetry-estet augusztus 18-án. A Full Kontaktnak továbbra is a Terem ad otthont, a szezonnyitó esemény koncerttel egybekötve szeptember 9-én este volt esedékes.

A szervezőkben néhány évvel ezelőtt merült fel az ötlet, hogy a tematikus és kötöttebb eseményeket leválasztják egymásról, s lehetőség szerint külön térbe helyezik azokat. A hagyományos slam poetry-estek így egyéb helyszínek mellett a Dubniczay-palotában, míg a kötetlenebb, jellemzően zenei betétekkel és koncertekkel is operáló Full Kontaktok az egykori Szigonyban, jelenleg pedig a hasonló atmoszférájú Teremben kerültek/nek megrendezésre.

A slam poetryken az alkotók saját szövegeiket adják elő néhány percben, közönség előtt, akik egyaránt jellemzően a 15-40 éves korosztályból kerülnek ki, így a rendezvény azokat a (kor)csoportokat képes megszólítani, amelyeket más kulturális események nem igazán.

A nemrég nyílt Foton elhelyezkedéséből, fizikai jellegéből és kínálatából fakadóan is kiváló tér a slammelésre. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a városban aligha van kereslet olyan kulturális rendezvényre, s ami fontosabb, az azt követő közösségi együttlétre, ahol az étel-, de leginkább az italfogyasztás nem lehetséges. A különböző lap- és könyvbemutatókon általában ugyanazok az emberek, s egyazon korosztály képviselteti magát, fiatalok legfeljebb akkor mennek, ha meghívják őket. Ennek okai a hiányos szervezésben, a rossz kommunikációban, de leginkább talán a szervezői szűklátókörűségben és a hajlandóság hiányában keresendők.

A vidéki slamek szervezői számára a legnagyobb feladatot az jelenti, hogy fenntartsák az érdeklődést, a meglévő tagokat motiválják az írásra, s emellett újakat szólítsanak meg. A főváros a lakosságszámból, a rendezvények bőségéből és a kulturális centralizációból fakadóan könnyebb helyzetben van, főleg, hogy rendszeres előadók olyan közismert és népszerű arcok, mint Simon Márton, Závada Péter vagy Süveg Márk.

Azonban Veszprémben is akadnak, akikre érdemes odafigyelni. A korai előadók közül az elmúlt években Munding Márton (Team Slam országos bajnok, 2018), Pintér Kristóf Signo (a Pápa Slam alapítója, 2017) és Borsos Bence BB (többszörös Slam Poetry Budapest-győztes) is tiszteletét tette országos rendezvényeken, előkelő helyeken szerepelve.

Jelenleg Éltető Erzsébet – akinek *Szív/rag/tapasz* címmel 2021-ben jelent meg verseskötete a Vár Ucca Műhely kiadásában, az EKF támogatásával – és Vucskó Vera – a Pannon Egyetem bölcsészhallgatója – szövegei mozgatják meg leginkább a hallgatóság érdeklődését és fantáziáját. Társadalomkritikus, frappáns, szépirodalmi hivatkozásokban bővelkedő, de cseppet sem historizáló munkáik ez alkalommal is nagy hatást gyakoroltak a közönségre. Noha Zsóka nem tartja magát slammernek, szövegei slamként is funkcionálnak. A két előadó tehetsége a kiváló artikulációban is megnyilvánul, és otthonosan mozognak az előadótérben is.

Az odaLÖKött KÖLtészet Slam Poetry Veszprém csapata a jelek szerint a Fotonban folytatja tematikus havi előadóestjeit, melyekről az azonos elnevezésű Facebook-oldalukon lehet tájékozódni.

Bodó Gergely/GeriPoppers

Halljátok a dolgokat dalolni!

Korényi Dalma, Somogyi Győző és Raffay Dávid a *Műzsák kertje*-sorozatban. Dubniczay-palota, 2023. augusztus 11.

Augusztus 11-én a Veszprémi Művész Céh *Műzsák kertje* című, június 9-től augusztus 25-ig tartó nyári sorozatának tizedik rendezvényén hárman mutatkoztak be a várbeli Dubniczay-palotában. A többi rendezvényen, nyilván jól megfontolt okokból, egy kivételével mindig ketten szerepeltek. Ezúttal azonban a szoros családi kötelékek miatt teljesen jogos volt a feleség, Korényi Dalma, a férj, Somogyi Győző és a fiú, Raffay Dávid közös fellépése, amely így a művészi élmény mellett valami intim meghittséget is árasztott magából.

Kulcsár Ágnes céhmester moderálásával elsőnek Korényi Dalma beszélt életéről, pályájáról, majd vetített képes illusztrációkkal munkásságáról, műveiről. Somogyi József tanítványaként a Képzőművészeti Főiskola szobrász és rajztanár szakán végzett, majd az élet iskolájában egy zalai parasztasszonytól megtanulta a népi gyapjuszövést, ami egyedileg festett, kemény kerámiaszobrai, terrakotta és samott kisplasztikái mellett a közben szintén eltanult nemezeléssel, bőr- és gyöngyművességgel együtt új perspektívákat nyitott művészetében. Alkotásai közül nem egy használati tárgyként is funkcionálhat, és mivel mostanában éppen a hosszú évekig Rodinnél titkárkodott Rilket fordítom, a népi, szakrális motívumokkal „átszótt” színes kis remekek kivetített képeinek látán, valamint a Somogyi Győzővel megosztott, idilli salzföldi lét dicséretének hallatán az ő, éppen frissiben fordított két sora jutott eszembe: „Távol maradni, / hogy halljátok a dolgokat dalolni.”

Másodikként hasonló forgatókönyv szerint a férj következett, azaz Somogyi Győző, Kossuth-díjas festő, a nemzet művésze, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Nála a bemutatkozás érthető okokból kisebb teret kapott. Persze a regénybe illő életút, a hányatott gyerekkor, a Hit tudományi Akadémia, a pappá szentelés, az egyháztörténeti témából summa cum laude szerzett doktorátus, a többéves káplánkodás, a pártállami diszkrimináció és zaklatás, a salzföldi letelepedés, a huszárhagyományok ápolásában és a Káli-medence védelmében vállalt közéleti szereplés szétfeszítették volna egy ilyen röpké beszélgetés kereteit. Az én agyamban közben megint dolgozni kezdett a gép. Eszembe jutott egy sok évvel korábbi erdélyi utunk, ahol Kézdiszentléleken ő szegte meg és osztotta szét a frissen sült kenyeret a veszprémi írók, költők, képzőművészek között, ugyanolyan egyszerűen és természe-

tesen, ahogyan most a képeiről beszélt az ötven fő körüli közönségnek.

Ismertetőjének középpontjába természetesen legnagyobb ívű alkotása, a *Magyar hősök arcképcsarnoka* került. A száz portréból álló sorozat Attila hun királytól Maléter Pálig a magyar hadtörténet legnagyobbjait ábrázolja, akik viharos történelmünk során a hazát védelmezték. Az egyenruhák, fegyverek, címerek, rendjelek aprólékos kidolgozása persze a vetített képeken is élvezhető volt, de ezeket inkább élőben érdemes megtekinteni állandó kiállítási helyükön, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Zrínyi Termében. Apropos, Zrínyi! Korényi Dalma apró tárgyainak intim világából Somogyi Győző átzökentette a közönséget az egyetemes nemzeti lét közegébe, aztán egy váratlan „huszárvágással” maga is bensőséges hangulatot teremtett. Elárulta ugyanis, hogy eredeti családneve Subics, és ezek alapján nem kizárt a rokonsága a Zrínyiekkel, akiket szintén így hívtak, csak később vették fel, illetve kapták várjuk után magyarosabb hangzású nevüket.

A szülők generációja után szinte jelképes szünet következett az idő múlásának érzékeltetésére. Ezután vette át a szót Raffay Dávid szobrász. Egy más nemzedék, egy egészen más forgatókönyvvel. Bevezetőnek két lánya énekelt csángó dalokat, ő maga pedig moderátor nélkül, közvetlenül mondta el mondanóját életéről, a szülők szakmai háttérének köszönhetően jóval simábban kibontakozó művészi pályájáról, valamint szintén vetített képeken megjelenő műveiről. A szakmai háttérrel persze nem valami protekcionizmust kell érteni, hanem azt a természetközelséget, szakralitást, nemzeti elkötelezettséget, amit a salgföldi életformából szinte ösztönösen magába szívott, mint a levegőt. A természetközelség jegyében állatábrázolással kezdte (madár, szarvas, ló), és ezek a motívumok ma is dominálnak munkáiban, amelyek a kézbe vehető marokszobroktól a monumentális köztéri szobrokkig ívelnek. Ez utóbbiak közül a legfontosabbak: az összetartozás napjára készült Trianon-emlékszobor, Aquinói Szent Tamás szobra Piliscsabán, a salgföldi *Kökereszt*, a budapesti Vigadó téri *Lány kutyával*, a zalavári *Szentháromság-szobor*, az ELTE Jogi Kara előtti szökőkút, a bazaltból készült badacsonyi kálvária.

Egy ilyen indirekt eszközökkel dolgozó, inkább ismeretterjesztő célzatú bemutatkozás érthető módon ritkán kelt katartikus hatást az emberben. Ezúttal azonban valami ilyesféle érzés támadhatott a jelenlévőkben. Mint Rodin egykori titkárának versében az *Archaikus Apolló-torzó*, valószínűleg úgy visszhangzott bennük is a sok látott miniatúr, kép és szobor, ami az ő kezük, az ő alkotómunkájuk nélkül:

„Különben csak torzult suta kő lenne, lecsapott vállal meredő, nem villogna, mint tigris bőre nyersen, s nem törnék át mindenütt busa fények, mint csillagot: mert nincs helye egy sem, mely rád ne nézne. Változtasd meg élted!”

Ircsik Vilmos

Múzsák kertje – tizenegyedjére!

Múzsák kertje. 11. találkozó.

Kulcsár Ágnes, Varga Edina és Fekti Vera bemutatkozása.

Szervezők: Veszprémi Művész Céh, Művészetek Háza Veszprém. Dubniczay-palota, 2023. augusztus 18.

Ahogy egyetlen levélben ott a mindenség, vagy egyetlen cseppben maga a tenger, mégis mindegyik más. A művészekben az a közös, hogy mindegyikük a sima mezei halandóktól eltérően látja a világot. Egyéni kifejezőmódjukkal teszik érthetőbbé, megfoghatóbbá közös valónkat. Éppen ezért volt nagyon érdekes a júniustól augusztus végéig tizenkét fordulóban megrendezett *Múzsák kertje*, mert hiába tartozik két ember, mondjuk, a festőművészek közé, az élmény, amit bemutatkozásukkal kaptunk, természetesen egyedi volt még akkor is, ha éppen technikai kérdésekről beszéltek.

Különösen alkalmas példa erre a Veszprémi Művész Céh céhmestere, Kulcsár Ágnes, mert az ő művészlétéhez hozzátartozik a technikai virtuozitás; festőművészként sokféle kétkezi szakmát sajátított el, hogy szabadon tágíthassa saját

világát. Gazdag életpályáját egyaránt jelzik rajzok, akvarellek, klasszikus festmények, de ugyanígy a színházi munka, a kiállításrendezés, könyvek, plakátok arculatának tervezése, vagy a szeretett kollázstechnika, az adott téma ezerféle hordozója a papírtól, a festővászonról a lopótökig, a kockáig. Bemutatkozása is újszerű volt, életútja ismertetésére egy vele korábban készült tévériportot vetített le.

A *Múzsák kertjében* általában két-két művész mutatkozott be, de előfordult családi produkció is, vagy mint ebben az esetben, amikor Varga Edina számára nyílt még lehetőség. Ő korábbi bemutatkozását egészítette ki egy különleges kollekcióval, amelyet egy marék örökölt gyöngy inspirált, eredményezve képeket és egyedi női ruhákat.

Fekti Vera festőművész egész életét rajztanárként töltötte. Láttuk a nézőt térben és időben utaztató akvarelleket, sorozatait a családról, a Balatonról vagy a városi macskakövekről, öntött papírral készített kollázsait, viszont amit szintén jelen lévő unokaöccsével ketten „műveltek”, attól elállt a művészszerető közönség szeme-szája. Fekti Balázs Vera ötletére számítógépes animációval hozta mozgásba az akvarellek tárgyait, alakjait, ezáltal meséltek el egy, a hajdani némafilmek hangulatához hasonló történetet.

Milyen jó lenne, ha további élményeket kaphatnánk a *Múzsák kertje* esetleges folytatásával!

Örsi Ágnes

Kulcsár Ágnes céhmestert Fábíán László grafikus mutatta be. Fotó: szerző

Visszataps, duplán

Best of Geszti. Gyárkert, 2023. augusztus 18.

Tulajdonképpen egyszerűen elintézhetném ezt a koncertet annyival, hogy profi volt. Pedig egyszerű a képlet: legyünk tiszták, józanok, érdeklődők; legyünk nyitottak a minket körülvevő világ dolgaira, és reflektáljunk erre. Használjuk mindehhez a gyönyörű nyelvünk adta összes lehetőséget, és foglaljuk dalba mindazt, amit fontosnak érzünk elmondani, hogy a világ jobb legyen, több legyen benne a szeretet, és kevesebb a stressz. Mindezt itassuk át vidámsággal, tegyük mögé egy professzionális zenekart, és találjuk ki a színpadi megjelenést. Már csak egy hiteles pali kell, akinek a kiállása és a dumája is első osztályú, aztán készen is van az a produkció, amire már rá lehet mondani, hogy tökéletes. Mégis ki kell töltenem a rendelkezésemre álló teret, dumálni a végletekig, és ezen a ponton vált világossá, hogy egy olyan előadóról kellene lazán, könnyedén írni, aki maga a lazság, és úgy bánik a szavakkal, ahogy ma már senki. A szókinccse szerintem nagyobb, mint a legtöbb kortárs dalszövegírónak, és mielőtt elátkozna bárki, kérem, hallgassák végig az életművét, majd azok a dalszövegek megvédene minden átoktól. Közélet-szerű a munkásságát Romhányi Józseféhez hasonlítani, pedig simán tekinthető Geszti Péter Romhányi rímhányó munkássága folytatójának. Geszti munkássága a nyelvi játékoság Romhányi által kitaposott ösvényének a kiszélesítője, és a tökéletesség köveivel burkolója, ha már valami metaforát szeretnék csempészni a mondandómba.

Geszti Péter gyakorlatilag az általunk tapasztalt világ minden történésehez tud valami megjegyzést fűzni, legyen az valamilyen magánéleti bukdácsolás, vagy a közélet és politika világa. Képes a közéleti kritikáit úgy csomagolni dalszövegeiben és a koncerten előtt konferanszaiban, hogy a konkrét kifejezések nélkül is egyértelmű legyen az üzenet. A kritikák sorok közötti elrejtése szép hagyománya volt országunknak a múlt század második felében, és úgy tűnik, hogy napjainkra reneszánszát éli. Gondolhatnánk, hogy ugyanazzal a lábbal nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba, pedig de. Ha az a bal láb. Pláne, ha abból kettő van. A másik zseniális dolog a dalszövegeiben, hogy úgy képes a szerelemről írni, hogy nem csöppennek el a hangfalak, épp ellenkezőleg. Humorba ágyazva taglal minden magánéleti csavart, magunkra ismerünk minden személyes történetében, így hozzásegít az önreflexióhoz, az öniróniához.

A költészet méltó társa a színpadon a zenei megvalósítás. Koncertjein a korai Rapülöktől kezdve minden korszak dalai megszólalnak, modernebb hangszerelésben, és annak a zenekarnak a kíséretében, akik a Jazz+Az produkciót is megszólaltatták. Bár folyamatosan megújuló, szinte minden évben hoz vagy egy újabb musicalt, filmet, és a reklámcégét is működteti, a színpadi gyökereihez folyton visszatér, rajongóinak nagy öröme. Mindenki rapperként emlegeti, pedig az ő művészete ennél sokkal komplexebb. Humorba ültetett tanítás, a legszórakoztatóbb formában.

Az élő előadással néha együtt járó technikai bakikkal együtt is tökéletes produkciót hallhattunk a Gyárkertben. Élő példája a professzionális szórakoztatásnak és egyben elgondolkodtatásnak, ha igényünk van mélységében megélni az elhangzottakat.

Nyakas Krisztián

Geszti Péter életem egyik megkerülhetetlen figurája. Kreativitása és sokoldalúsága úgy furakodott be a tudatalattimba, hogy olykor nem is tudtam, „ez is a Geszti”, csak kattogott a fejemben a máig ott élő reklámszlogen: „Téged vár a papírgyár”.

Riszájkling matador

Best of Geszti. Gyárkert, 2023. augusztus 18.

Zenész munkássága minden életszakaszomban utolért, mivel zenei formációi ugyanúgy fejlődtek és alakultak, mint a saját ízlésem. A '90-es években alakult Rapülöktől a mai GESZTI-ig hasonlóan lineáris út vezetett, mint a saját életemben, így minden korban volt hozzám illő zenéje. A *Dzsungel könyve* musicallel pedig elrabolta a szívemet.

Dalaira – függetlenül attól, hogy saját előadásra szánta vagy másnak írta – jellemző a szélsőségeség: vagy odáig vagyok érte és végtelenítve hallgatom, vagy falra mászom tőle és azonnal kapcsolok el onnan, ahol meghallom (sajnos ezek általában a gyakrabban játszott számai). Az *Áj lát jó* és a *Mit tehet a sejt* az utóbbi tartományhoz tartoznak, de nyilván megkerülhetetlenek a népszerűségük miatt, és meglátásom szerint a Wolf Katinak írt *Szerelmem, miért múlsz?* nélkül sem lenne szegényebb a világ, de ahogy mondani szokták, ízlésen vitatkozni felesleges.

Mikor kiderült, hogy Geszti fellép júniusban a Gyárkertben, villámgyorsan beszereztem rá a jegyet, és elkezdtem hangolódni a zenéivel, természetesen azokkal, amiket én szeretek, és amelyekről biztosan tudtam, hogy nem fogja előadni őket épp a „B oldalas” mivoltuk miatt. Ilyenek a kezdeti Rapülök-korszakból a *Némber one*, a Rapülök erős húsz évvel későbbi *Riszájkling* átdolgozásából a *Tíz év vagy száz*, a Jazz+Az-időszakból az *Egynek jó*, vagy akár a Gringo Sztár formációtól a *Csak te*. Aztán az eredetileg meghirdetett koncerten nemcsak ezeket, de nagyon semmi mást sem játszottak: aki a fenyegető viharfellegek ellenére megkockáztatta a részvételt, emlékezhet rá, hogy a harmadik nóta közepére jutott el a felhőszakadás arra a szintre, amire már a Gyárkert szervezői is időjárási haváriaként tekintettek, és minden előzetes szándékkal ellentétben lefújták a koncertet. A zenekar levonult, és a kivetítőn ugyanezt kérték az addigra teljesen bőrig ázott közönségtől is.

Az augusztus 18-ára meghirdetett pótkoncert előtt is volt pár fenyegető felhő, ami napok óta nem volt jellemző, így kezdtem azt gondolni, Gesztinek nem partnere az időjárás. Szerencsére vihar nem lett, viharos tapsok viszont annál inkább: Péter színes válogatást adott valamennyi korszakának dalaiból (igen, főleg a népszerűbbekből, sajnos az én kedvenceimből egy sem fért bele), és közben folyamatosan kommunikált a közönséggel. Szí-

vennek szintén kedves LGT- feldolgozásaival keretezte a koncertet; a *Ringasd el magad* című nóta indította és a *Nem adom fel* zárta a műsorát, valahol középtájon pedig az *Embertelen dal* is elhangzott; hiába, az LGT remekül megírt dalaival nem húz 19-re lapot a „riszájkling matador”. Persze saját szerzeményei is arattak, többre közülük rá is csodálkoztam, mert az utóbbi években kicsit lemaradtam munkásságának követésével. Így aztán az újdonság erejével hatott a kicsit Parov Stelar stílusára emlékeztető, velős mondanivalót közvetítő *Ne vitatkozzál hülyékkel* vagy akár a *Miamiba mentem*. Megható pillanatokban sem volt hiány: a pandémia ihlette *Noé* a szöveg pozitív üzenetétől függetlenül könnyeket csalt a szemembe. De nem maradtak el a Gesztitől megszokott poénok és szójátékok sem, ahogy a közéleti kritikákkal sem spórolt most sem. Szerves része volt ennek a *Hungarian in Europe* című dalfeldolgozása is, ami koncertrepertoárjából sosem hiányozhat.

Geszti a produkció ideje alatt lényegében felszántotta a színpadot, végtelennek tűnő energiával és lendülettel mozogta be azt. Ebből sajnos azok, akik nem az első sorokban álltak, sok mindent nem láthattak, mint ahogy abból sem, amit a jeltolmács kommunikált az arra rászoruló koncertlátogatóknak, és akinek a létezését se vettem volna észre, ha Geszti nem mutatja be őt udvariasan még viszonylag a produkció elején. Megkockáztatom, nem ez volt az első koncert, ahol tolmácsolt, de eddig nem sikerült felfedeznem. A korábbi koncerteken és itt is azt éreztem, hogy szörnyen hiányzik a kivetítő, ami láthatóvá tenné a kert hátsó részeiben állóknak is, mi folyik ténylegesen a színpadon. Akár megoldhatták volna ezt a fellépők mögötti hatalmas LED-falon is, ahol jellemzően semmitmondó statikus képek jelentek meg, miközben mi – enyhén tömegszonyos koncertszélen csápolók – maximum sejthettük, mit művelnek a zenészek.

Ettől függetlenül nincs hiányérzetem a részemről utolsó nagyszínpados Gyárkert-koncerttel kapcsolatban. A *Pálinka Sunrise* a vége felé már teljesen beszippantotta a közönséget, és miközben én is együtt énekeltem velük, Geszti korábbi önvallomása jutott eszembe, miszerint „Geszti Péter mindenkibe szerelmes, de belé senki”. Cáfolom.

Hancz Karolina

Kézműves átalakítások és kisajátítások

Erik Kessels és Thomas Mailaender: *Europe Archive*. Balaton Eye. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 22. – augusztus 27.

Osztrák és magyar művészeti hallgatók kiállítása (Jamile Azadfallah, Oskar Ott, Isabella Andrea Pacher, Ophelia Pauline Reuter, Sama Saadatfard, Ezra Šimek, Balázs Gáspár, Gajewszky Anna, Gara Ádám, Grinberg Daniella, Kiss Richárd, Kondricz Ákos Levente). *Propeller III*. Művészetek Háza Veszprém, Csikász Galéria. 2023. augusztus 5. – augusztus 31.

Dafna Talmor: *Sea of Stones*. Balaton Eye. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 29. – augusztus 27.

Noémie Goudal: *Inhale/Exhale*. Balaton Eye. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota. 2023. június 29. – augusztus 27.

Kommunikáció
Europe Archive, Erik Kessels és Thomas Mailaender kiállítása, Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota, 2023. június 22.

Elegáns matt műnyomó papír, mértéktartó tipográfia, kifogástalan nyomás. És egészen eredeti a fotóanyag, amit ez a finom kis könyv közread. Nagyjából félszáz fekete-fehér fotó, a két háború között készülhetett valamennyi, ugyanarról a fiatal férfiról és a – feltehetően – változó partnereiről. Feltehetően, hiszen a képeken a nőket egy – bizonyosan – asszonykéz

ték egybe (sajátították ki) azt a hatalmas, különös, mulatságos tárgyanyagot, amely az EKF-rendezvénysorozat keretében került közönség elé a Dubniczay-palotában *Europe Archive* címmel. Aktfotó-puzzle, hamutartó négerfej gyufaszál frizurával, kölni dóm alakúra vágott festőecset, keresztforma kuglófsütő és további képtelenségek ezres nagyságrendben. Matériák szokatlan használata, formák fáradságos átrendezése, a megfogható tárgyi világ emlékművé rögzült alkalmi tréfái. A populáris kultúra merész – és többnyire be nem vált – ötleteinek börcéje, Európa guanója. Idézőjel az egész kiállítás – e szó mindkét értelmében.

A gigászi tárgytömeg egyik eleme egy műanyag pralinédoboz, benne tucatnyi Forte film – leexponált? előhívott? ma már biztosan előhívhatatlan – gondosan elcsomagolva. Ez a csinos fotográfiai koporsó a kiháló tevékenységek temetőjébe sorolja a filmtekercsre való – analóg – fotózást is. A *Europe Archive* kiállítás számos más fotóalapú ötlettüneménye is a múlthoz tartozik: a digitális világnak más a kreativitása, agyalásmódja, humora.

A várban Kesselsékkal egy időben látható tárlatok nagyobbik része így vagy úgy a leképzés és a digitális vizualitás új kérdéseit teszi föl, a jelen része, szándéka szerint úttörője. Elsősorban is a *Propeller III*, az osztrák és magyar művészeti egyetemisták közös kiállítása a Csikász Galériában. A termeket járva aligha különböztethető meg az ifjak „nemzeti karaktere”. Tarthatjuk ezt biztatónak, de lehangolónak is. Viszont markáns a szakmai fiatalságuk: kemény hadakozást folytatnak eszmékkel és eszközökkel, s nem igazán mérlegelik munkáik „közönségbarát” mivoltát. Gara Ádám nagyméretű fotóin mintha szedett-vedett átmeneti menekültfekhelyeket dokumentálna (vagy konstruálna), Isabella Andrea Pacher használhatatlanná vált elektronikus tárgyakat képez egybe festői felülettel, Gajewszky Anna a női testeket egészíti ki

Séd, 2023. 4. sz., 10. old.

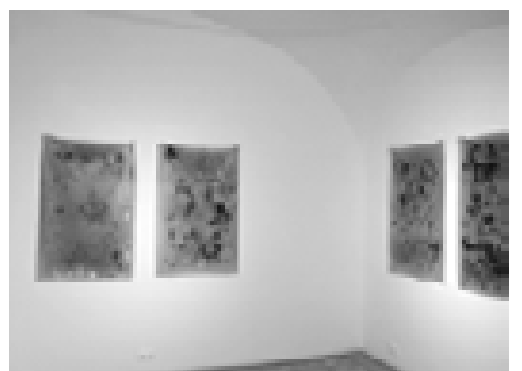
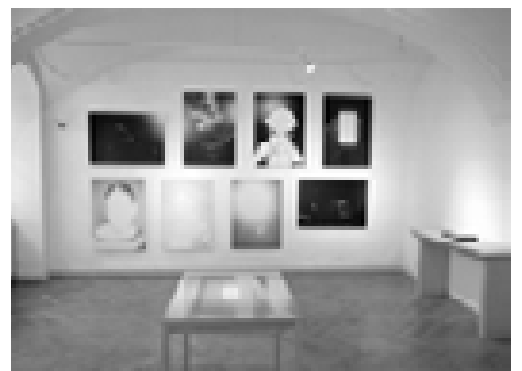
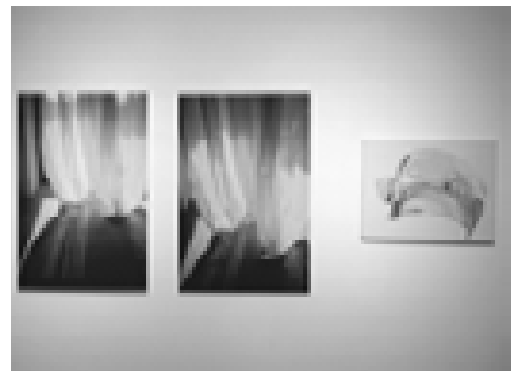
A Fonyód-p
A balaton-parti félsziget kiállításának egy meghatározó pontja a fonyódi és a fonyódi kerület 1974-től 2014-ig tartó időszakában a kommunizmus utolsó napjainak, az 1989-es forradalom és szabadságharc utáni időszakban készült képek.

Séd, 2023. 4. sz., 11. old.

egyőtől egyig tussal vastagon átfirkálta. Kérdések özöne számára nyit ajtót a morbid könyvecske: ki lehet a férfi? Kik készíthették róla ezt a sok-sok képet? Ki lehet az aktuális társ, aki az átfirkálást, ezt a cenzori munkát végezte? Ha ennyire zavarták a korábbi nőcik, miért őrizte meg a fotókat? És hogyan maradt fenn ez a gyűjtemény?

Ez utóbbi kérdésre tudható a válasz: Kardos Sándor kimeríthetetlen *Hórusz Archivumából* való a képanyag, első kiállítására a budapesti Liget Galériában került sor 1987-ben *Eltussolt nőügyek* címmel. Jelen kötet publikálója azonban Erik Kessels holland képzőművész, aki csak az impresszumban említi Kardos nevét. Amúgy saját neve alatt adja közre a fotóanyagot ebben a hibátlan minőségű kis könyvben.

Jogbitorlás? Dehogy. Ez már jó ideje elterjedt művészeti gyakorlat. *Appropriation* artnak, kisajátító művészetnek nevezi a szakmai beszéd. Szimpatikus vagy sem az ilyesfajta eltulajdonítás, pozitív értelmezés szerint a művészet folytonosságára utal az áttekinthetetlenül változó világban. Negatív értelmezése: már nincs mit feltalálni, kitalálni, megtalálni – adjuk-veszszük az ideákat a piacon. Valóban, Kessels és ifjabb alkotótársa, a francia Thomas Mailaender az ócskapiacokon, esetünkben főként a magyar tangókon gyűjtöt-

– virtuálisan – félelemmel, Jamile Azad-fallah absztrakcióba hajló tárgymontázsai esetében sem világos, térben vagy képernyőn jöttek-e létre. Ez a lebegés szinte minden munka sajátja: a materiális tapasztalatok könnyedén átfordíthatók a fotográfia/képernyő síkjába, és megfordítva, a digitális konstrukciók helyzeteket és tereket képeznek bennünk, ha érzéki tapasztalatokat nem is. A diákkiállítások recenzálásának szokásos zárófordulata: íme a jövő ígéretei. A jelen technikája azonban ilyen: elfedi a felkészültséget. A gondolatok fulladozva próbálnak a bitek óceánjában a felszínre emelkedni.

Ez lehet az oka, hogy – ellenpontként – a londoni Dafna Talmor fáradtságosan, kézzel, ollóval, ragasztóval akarja összemontírozni mindazon képelemeket, amelyek egymás mellé rendezése a képernyőn egy mozdulatot kívánna (*Sea of Stones*, Dubniczay-palota). A másfél évtizede futó *Constructed Landscapes* projektjében a régi, analóg technikával készít tájképeket, majd ezek kivágott részleteit rendezi, kombinálja, komponálja az átvilágító asztalon. Ahogy erről a művész egy magyar lapnak beszámolt: „2014-ben a folyamat áttért arra, hogy egy helyszín újrakonfigurálására és több perspektíva összevonására összpontosítson, az ugyanazon a filmtekercsen felvett negatívok töredékeinek felhasználásával, és így építsen fel egy képet. A legújabb munkák még inkább elmozdultak a hagyományos fotókeret formátumának megtörésével, a keret dip-tichonokra, triptichonokra való felosztásával és 3D-s objektumok létrehozásával. A negatívok elkészítésének folyamata nagyon lo-fi, és olyan alapvető eszközöket használ, mint a szike, a szalag, a csipesz és az alkoholos filctoll. Kicsit sebéski és helyszínelői jellegű, mivel kis léptékben történik, és csak a kontaktlenyomat szolgál vizuális referenciaként.”

Nem létező jön létre kézzelfogható töredékekből – abszurd módon kifordítva-modellezve a virtuális létet. A

konstrukció a fiktív táj céltalanságával és professzionális esztétikumával egyaránt megérint. Valójában nem egyéb, mint látványos természet alapú (esetünkben Balaton ihlette) absztrakt képek sora, jó szándékú gondolatfüzér a jelen kockázatairól.

A francia Noémie Goudal, szintén a Balaton Eye rezidense és a Dubniczay-palota kiállítója (*Inhale/Exhale*) más eszközökkel, másfajta építésmóddal, de igen hasonló módon gondolkodik. Nagyméretűre vetített videómunkájában idilli trópusi környezetben mechanikusan játssza el a létrejövés és pusztulás folyamatát – mondván: ma a természet sem természetes. Filmes stáb dolgozik a keze alá: kézműves megközelítés, lehetne az eljárás digitálisan megoldott, ám így a tájba való beavatkozás brutalitása okán a helyzet talán még drámaibb.

Aki végigjárta a vörösrézzel csipkézett Vár utcát, legalább a kiállítóterekben európainak érezhette magát: professzionálisan megvalósított művek nem épp provinciális témákat tárgyaltak. Ahogy az előző évtizedben Gaia túlszaporodott utasainak sodródása volt a kritikai művészet vezető témája, most a környezet, a pusztulás és túlélés a leitmotív. Minden aktuális művész erről beszél – nehéz ebben a zajban eredeti, meggyőző, figyelemre méltó módon szólni.

Bán András

Kevés színes emlékem van gyerekkoromból – lehet, hogy az emlékeket is egyszerűbb fekete-fehérben tárolni. Vagy csak fakulnak, elvesztik színeiket, mint a papír fotográfiák.

Folyékony föld

Néma Júlia: *Folyékony föld*. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.
2023. augusztus 5. – szeptember 10.

Az első színes emlékem egy tavaszi mező pompás tarkasága. A másik színes agyagok egymásba folyásának a képe. Míg az előző gyakran adódik, szinte minden tavasszal tapasztalható, ha nem is az első észlelés elemi intenzitásával, az utóbbi meglehetősen ritka, legalábbis elém nem került azóta, s másoktól sem hallottam ilyenről.

A temető melletti szurdokban találtam rá; eső után a lezúduló víz lemosta a felszínt és sima felületet alakított ki. Főként sárgásbarna löszös agyagból állt, a közepén azonban szokatlan színek mutatkoztak. Határozottan emlékszem a kékre, annyira meglepő volt, és volt még legalább két másik, talán fehér és vörös is mellette. A színfoltok szigeteiből elvékonyodó ereket mosott ki a víz, amelyek aztán egymásba olvadtak és keveredtek.

Ha nem is feltétlenül ilyen színpompával, de a Föld geológiai folyamatainak festői jelenségeivel az ember régtől fogva találkozhatott. Kivált olyan területeken, amelyek alatt vékony a földkéreg, és törésvonalainak közelében terülnek el. Ilyen környék a Pannon-síkság is, amelyet a Pannon-tenger üledékei borítanak. Nem utolsósorban ennek az adottságnak

köszönhetjük a hévizes források sokaságát – amelyek áldásos hatását a fürdők révén közelről ismerhetjük. (Fürdőtörténeti kutatásaim során derült ki, milyen unikális adottság ez. Energetikai hungarikum. Amellyel egyébként az ország fűtése is megoldható lenne, gáz és más kártékony anyagok elégetése helyett – amihez persze távlatokban gondolkodni képes, ép elmék által végzett kormányzás kellene...)

Néma Júlia is ennek a geográfiai adottságnak ismeretében gyűjtött munkáihoz alkalmas anyagot a térség üledékeiből, agyagos és homokos talajából. Ez a kutató-gyűjtögető tevékenység hasonló a keramikakészítés kezdeteihez, amikor még nem távol eső helyekről, szállítási láncokon keresztül szereztek be alapanyagait az agyagművesek, hanem maguk találták meg és termelték ki.

A keramikakészítés kezdetei sok ezer évvel ezelőttre nyúlnak vissza; a legrégebbi eddig ismert figurális kerámia, a Dolní Věstonice-i Vénusz közel 30 ezer évvel ezelőtt készült. Az első cserépedények Dél-Kínában feltárt maradványait 16 ezer évesre datálják. Meglepő a műtárgyak készítésének elsődlegessége a használati tárgyakhoz képest. Ez feltehetően abból ered, hogy eleinknek nem volt elengedhetetlen szükségük cserépedényekre. A húst és magvakat kövön is lehetett sütni, a leves meg még nem szerepelt a menüben. Vízet és italokat pedig tömlőkben éppúgy lehetett tárolni, mint különféle tökökben és termésekben. Úgynevezett lopótököt még nagyszüleim is természetek...

A fazekasság jelentősége a letelepedés és a városiasodás nyomán nőtt meg. A kerámia a görög kerameia („kiegetett”) szóból ered. Szerepét az ókori Athénban mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy a Kerameikosz, a fazekasok negyede a városnak kiterjedt része volt, ami ma is látható. (A kézművesműhelyek régen egy területen tömörültek; ez a Közel-Keleten és Ázsiában máig így van. Amikor 20 éve Isztambulban jártam, véletlenül a

tévészereplők negyedén mentem keresztül; egymás mellett számos szerviz kínálta szolgáltatását...)

A kezdetek óta a keramikakészítés technológiái persze jelentős fejlődésen mentek keresztül; a mai égetőkemencék a tűzálló agyagok megolvasztására, a vulkánok belső hőfokának elérésére is képesek. Így lehet folyékonyvá tenni a földet – amint ezt Néma Júlia munkái is mutatják.

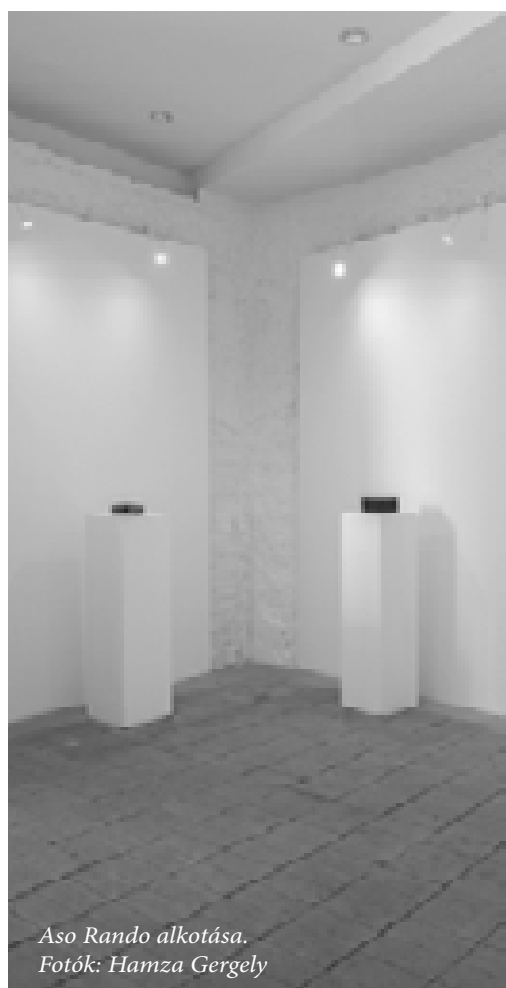
Az anyagok, a kövek és fémek átalakítása, formálása, vegyítése és ötvözése egyszerre volt mesterség és varázslat, művészet és alkímia. Mindebből nemcsak tárgyak és eljárások, de tudományok is születtek – a kémia még őrzi nevében alkímiai eredetét...

A folyékony föld persze kezdetben magma és láva, ami vulkánok kohójában képződik. Az égetőkemencék pedig a világ alakulásának, a csillagok és bolygók kozmikus alkímijának laboratóriumai. Az égitestek, a bennük létrejövő elemek hozánk tartoznak. Ezekből épült föl a testünk is, ezek alkotják a csontjaink bonyolult architektúráját és égetik életünk lassú tüzét.

Néma Júlia munkái ennek az eredetnek a jegyeit hordozzák. Különösen a *Litoszféra*-sorozat darabjai, melyek gömbformáikkal és a felszínen megdermedt anyagfolyamaikkal a planetáris kezdetekre utalnak. Természetesek és szépek.

„Ami szép, az a természetre mint olyanra emlékeztet bennünket – írja Susan Sontag –; arra, ami az emberen és az ember által alkotott dolgokon túl van, s ennél fogva serkenti és elmélyíti bennünk a minket körülvevő akár élettelen, akár lüktető valóság pusztá kiterjedésének és teljességének érzetét. E felismerésnek – ha egyáltalán felismerés – van egy örömteli mellékterméke: a szépség visszanyeri szilárdságát és kikerülhetetlenségét, mint olyan ítélet, melyre szükségünk van, hogy értelmezni tudjuk energiáink, vonzalmaink és rajongásaink jó részét...”

Tillmann J. A.

Aso Rando alkotása.
Fotók: Hamza Gergely

Aso Rando alkotása

Hioki Tetsuya alkotása

*Hioki Tetsuya alkotása.
Fotó: Hamza Gergely*

*Aso Rando alkotása.
Fotók: Hamza Gergely*

A Föld passiója

Néma Júlia: *Folyékony föld*. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota.
2023. augusztus 5. – szeptember 10.

A Dubniczay-palota tetőtéri kiállítóterébe érkezve japán sintó szentélyt, sintó szentély fétiseit megidéző műcsoport invitál a kiállítás megtekintésére. Invitál és egyben intonál japán ősi vallása, a sintó, melynek allegorikus jelentése: „istenek útja”; a természetnek, a természet rejtett erőinek és őseiknek tisztelete.

Néma Júlia, a Ferenczy Noémi-díjas képzőművész és keramikus formatervező legújabb alkotói periódusában japonizáló, rusztikus dísz tárgyakat, kőanyag plasztikákat tervez, újraértelmezve Japán rusztikus földkerámiáit, melyek használata az 1600-as évekig „monopolhelyzetben” volt a kelet-ázsiai szigetországban. Európai modorban közelít Japán ősi vallásához és szentélyeinek kultikus tárgyaihoz. A kiállítási miliót saját elgondolása szerint rendezte be. Fehér, zárt posztamensei a minimal art jegyeit tükrözik, míg nyitott szerkezetű natúrfa posztamensei a japán épületek természetes anyagát idézik. Művészeti forrásvidéke Pannónia évmilliókat magában rejtő geológiai tája, ásványai, kőzetei. Anyaggyűjtési körútjai mintegy földtani séták; alkotásainak egyik fontos anyaglelőhelye a Tihanyi-formáció homokos-agyagréteges összletei. Az egykori Pannon-tó (felső miocén kor) a teljes Kárpát-medencét sűrű deltarendszerekkel hálózta. Majd folyamatos üledékképződését, feltöltődését követően aktív vulkánmezők láncolata formálta a régiót.

Tűz és víz elemeinek antagonisztikus harca, évmilliók kőzetek rejtélye inspirálta a keramikusművészt. Kerámiáiban, dísz tárgyaiban tektonikus mozgások feszültségeit idézi meg. Saját technikai invenciójú, magas hőfokú, fatüzeléses kemencéjében – mintegy Vulcanus műhelyében – folyékonyra, olvadékosra teszi a szilárd kőzetanyagot, lávafolyásokat imitálva.

A *Folyékony föld* című tárlatát bevezető műtárgyakban a képzőművész a pannon táj kőanyagát társítja a Japán Mino természeti régiójából származó alapanyaggal. Fehér pódiumra állított mozsáredényei mintegy az ősi, meditatív japán teaszertartás kellékeit idézik. Professzionális anyagismerettel kedvére alkot a geometrikus absztrakció világában. Kerámia- és kőedény-plasztikai hordozzák az ősi faze-kasság és kerámiaművesség hagyományos megjelenési formáját, mely mindenkor kötődik a közeli anyaglelőhelyhez és hordozza annak sajátosságait. Dísz- és használati tárgyaival az európai formatervezés modorában készült, de japán stílusú és japán felfogású kerámiáival a keramikus iparművész exkluzív fine-dining éttermek design-tervezőjeként színesíti a hagyományos asztalkultúrát.

A Dubniczay-palota tetőtérében látható tárlaton megjelenő használati és dísz tárgyak különféle műcsoportokba szerveződnek. A *sztélé* műcsoport darabjai kihalott kőzetminták imitációi, kompo-

zitművek. A falon elhelyezett, a keramikus képzőművész által *tabulának* nevezett téglalap formátumú kerámia táblaképek felületképzése, faktúrája változatos. A lehetséges asszociációk kapcsolódhatnak az európai művészettörténet referenciapontjaihoz és konkrét alkotásokhoz is, mint például Gottfried Honegger monokróm festményreliefjei vagy Sean Scully lírai hangulatú absztrakt festményei.

Koloritkezelésében a földszínek dominálnak. Gömbformáit *litoszféra* elnevezéssel illeti, mely műtárgyait értelmezhetjük kőzetrétegek absztrakt leképezéseiként vagy tekinthetjük kataklizmával sújtott magányos bolygókként. A terrakotta alap gyakran felsejlik a lávaszerűen patakozó mázréteg alatt. Megcsillanó aranybarna fényével messziről vonz egy gömbplasztika, mely – talán véletlenszerűen – növényi ornamentikát mintázva már a földi élet lehetőségét feltételezi. A planetáris asszociációt folytatva a két – fátyolos fényű – kék bolygó Földünk légkörének troposzféráját szimbolizálhatja.

Néma Júlia kiállításával harmonizál Aso Rando és Hioki Tetsuya *A föld útjai* című kíséző tárlata a Dubniczay-palota földszinti kiállítóhelyiségében.

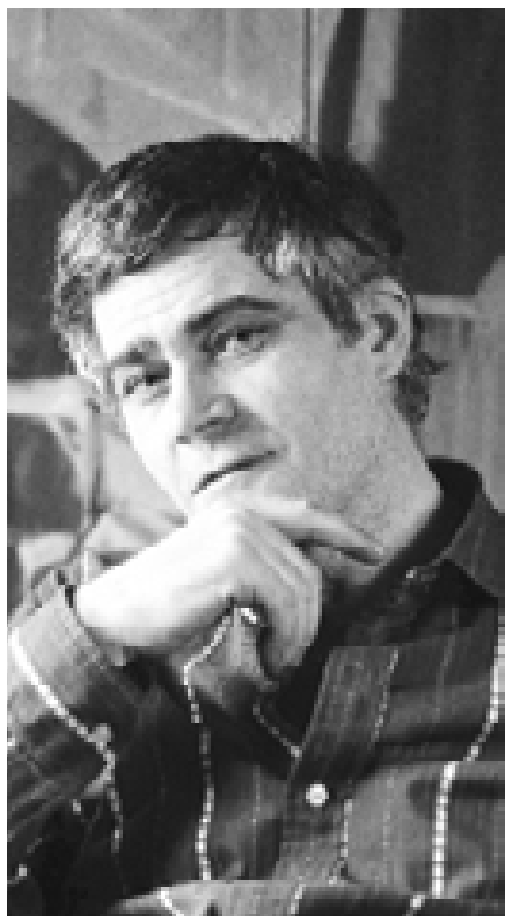
Huber Lilla Mária

Bojtor 90

Bojtor Károly festőművész kiállítása. Művészetek Háza Veszprém, Várgaléria.
2023. szeptember 6. – október 15.

Bojtor Károly (1933. március 15., Mátraverebély – 1999. július 9., Budapest) festőművészre emlékezünk születésének 90. évében a Várgalériában rendezett kiállítással. Élete utolsó húsz évét töltötte Veszprémben a művész, aki ez idő alatt valódi veszprémivé vált. Kiegyensúlyozott, harmonikus színvilágú képei visszafogottak, meditatívak, üzeneteik filozofikus mélységűek.

Bojtor Károly a Nógrád megyei Mátraverebélyen született. 1963-ban végzett a budapesti Képzőművészeti Főiskolán, ahol Pap Gyula és Domanovszky Endre voltak a mesterei. 1960 óta rendszeresen kiállított. 1964-ben Derkovits-ösztöndíjat kapott, 1998-ban Veszprém városa Gizella-díjat adományozott neki.

Élete utolsó húsz évét töltötte Veszprémben, ez idő alatt valódi veszprémivé vált. Itt teljesedett ki festészete, itt születtek meg legjelentősebb művei. Gopcsa Katalin művészettörténész korábban így fogalmazott: „Bojtor Károly életművének két Veszprémben töltött évtizede nagyon egységes. A művész nem csatlakozott új irányzatokhoz, mégis folyamatosan jelen volt Veszprém város és a megye kulturális életében, önálló kiállításokon, kollektív tárlatokon szerepelt. Csendes nyugalom jellemezte őt, kvalitásos képeket alkotott.”

Húsz alkotó év Veszprémben. A húsz év alatt kilenc egyéni kiállításon mutatta be műveit.

Halála után tizenhárom egyéni és csoportos tárlata volt Veszprémben. Közel száz csoportos kiállításon szerepelt

Magyarországon és külföldön. Ausztria, Bulgária, Lengyelország, Csehország, Kanada, a Szovjetunió városaiban mutatkozott be. Művei megtalálhatók közgyűjteményekben (MNG, Budapest; Laczkó Dezső Múzeum, Művészetek Háza Veszprém) és köztulajdonban (SOTE Gyermekklinika, Budapest; Madách Imre Gimnázium, Salgótarján).

Figuratív festő, akit elsősorban az ember belső megtapasztalásai, etikai-esztétikai dilemmái és azok művészi megjelenítése foglalkoztat. A meditatív témák a képszerűség belső dinamikája által válnak elevenné. Kamaraművekből épül fel a kiállítás. A festményeket a zenével összekapcsolva kamarazenét hallok, kamarazenére asszociálok. Joseph Haydn-vonósnégyesek és szonáták szólalnak meg. Az egymásba szövődő, egymáshoz kapcsolódó színek – melyek közül egy-egy finoman, érzékenyen válik hangsúlyossá a festményeken – hívják elő bennem ezt az asszociációt. A formai megoldások, a képek szerkezete tovább erősíti ezt az érzést és élményt. A lágyan egymásba olvadó, oldott színrétegek, a színek egymást takarása és előbukkanása a lazúros festékrétegekből Bojtor Károly összetéveszthetetlen, egyedi hangjának jellemzői.

Bojtor Károly az ember belső megtapasztalását festette, meditatív, biblikus, lételméleti témákat. Tájképein és csendéletein a mindannyiunkat körülvevő természeti és épített környezet, a tárgyak válnak magasztossá, emelkedetté, amint a visszatérő „nagy témái” – Álom, Emlékezés, Halászs, Ikarosz – esetében látjuk.

A Várgaléria kiállításán harminchét mű szerepel, a „nagy témák” mellett csendéletek, veszprémi, bakonyi és balatoni tájképek. A tárlat kurátora, Herth Viktória olyan képeket kutatott fel, amelyek nem szerepeltek a korábbi bemutatásokon. Elsősorban a család gyűjteményéből, a Bojtor Károly Alapítvány műveiből és veszprémi magántulajdonban lévő képekből válogatott, állította össze a tárlat anyagát. A változatos műegyüttes méltóan reprezentálja Bojtor Károly festészetét.

Az elmélkedő, a gondolataival a létezésbe vetett ember gyakran magára marad a térben a képeken. Más műveken vigyázó angyalok lebegnek óvón az emberlétet segítve, mint korábban a barokk festményeken. A biblikus halászs gyakori témája volt a művésznak, a mostani kiállításon *A parton* címmel látható egy kisméretű mestermű.

„Az út végén az ember néha megáll és befelé figyel. Mintha a nagy víz másik partját, a túlsó partot figyelné... Most pedig itt van ugyanaz az alak, aki fölemelte a fejét. Világos lett a túlsó part. Ez a túlsó part nekem már olyan, hogy mindig emelt fővel figyelek arrafelé...” (Bojtor Károly)

A három Ikarosz-kép együttese a kiállítás nagyon erőteljes hatású képhármasa. A három kép most látható először együtt, mindegyik más-más gyűjteményben lelhető fel. Laikus és szakmai szemmel is jól tetten érhetőek Bojtor gondolatai a témáról, és jól megfigyelhetőek változatos kompozíciói – átlósan felemelkedő és zuhanó, örvényben forgó Ikarosza –, a színek, a kékek és vörösek drámai hatása. A képhármas nézve nem tudjuk eldönteni, hogy Ikarosz hős vagy áldozat. A feloldást a nézőre bizza a művész.

A tájképeken szép organikus együttest képeznek a megjelenített képi elemek, a hegyek, vizek, fák, növények, épületek és fragmentumok. Az épületek, romok, fragmentumok a természet részeivé válnak, a fák, növények épített architektúrákká alakulnak a Bojtor-képeken.

Négy csendélete a kiállítás legszínesebb műegyüttese. Miközben a művész évszázados témát, műformát idéz meg, új, egyedi hangon ábrázolja a műteremben lévő tárgyegyütteseket, egyúttal izgalmas művészettörténeti, ikonográfiai asszociációkkal lepi meg nézőjét.

A Korpusz, a *Tövískoszorús Krisztus-fej* és a *Pieta* a festő legbensőbb világának megjelenítései. Az önarckép műfaja Bojtor egész munkásságában jelen van, 1964-es *Önarcképe* korai remek, öröm látni a kiállításon. Az egyik legismertebb veszprémi „motívum”, a viadukt kékekben, sárgákban, okkerekben megidézi Bojtor művészetének lényegét és azonnal felismerhető kézjegyet.

„Bojtor tudta, a képnek a lényegről kell beszélnie, hogy legyen fogódzó ebben a mindenségformában. Ebben az ecsettel, festékekkel írt mindenségben, mert ez marad a festő életéből. Ezt látják a kortársak és majdan az utódok. Bojtor Károly megélte, megértette és pontosan megfogalmazta, amit az életről, halálról, létről és mindenségről tudott. A képekben ott van minden.” (Hegyeshalmi László, 2000)

Hegyeshalmi László

A törvényszerűségek és az esetlegességek

A nyolcvanesztendő Ézsiás István szobrászművész veszprémi kiállítása

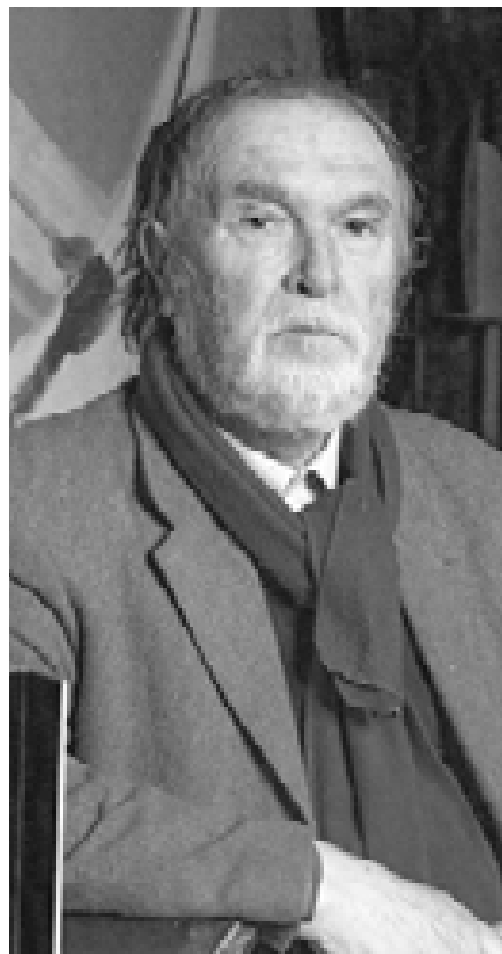
Ézsiás 80. Művészetek Háza Veszprém, Dubniczay-palota Magtára.
2023. szeptember 13. – október 29.

Vannak olyan művészek, akiknek munkássága egyetlen térséghez, egy-egy jellegzetes, karakteres vonásokkal jellemezhető településhez kapcsolható – a magyar festészetben hivatkozhatunk akár Szentendrére vagy Vásárhelyre, de Szolnokra is –; az életművet meghatározó település neve egyben művészeti orientációt, szemléletet, stíluskört is jelöl. És vannak olyan alkotók is, akik nem kötődnek egy-egy állandó alkotótérhez, változatlan helyszínhez.

Mint Ézsiás István szobrászművész, akinek nyolc évtizedes életútja, művészi pályája, hat évtizedes munkássága leírható a működése révén emblematicusá avatott helynevekkel is: a szülőhely Vinár mellett Pápa, Veszprém, Győr, Budapest és Olaszliszka azok a települések, amelyek Ézsiás-művek megszületésének közegei, illetve amelyek a sokrétű Ézsiás-tevékenység által koncentrált művészeti történések színterei voltak. E településsorban kitüntetett jelentőségű színtér Veszprém megye, illetve Veszprém városa: a pályakezdés territórium.

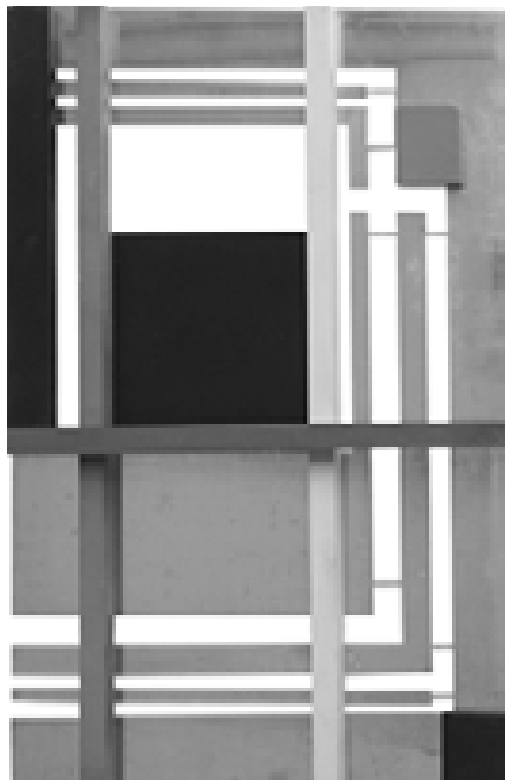
1962-ben jelent meg az első híradás a pápai Művész Körben, a legendák övezte európai rangú mester, A. Tóth Sándor műhelyében tanult alkotó bemutatkozásáról: ekkor a képzőművészeti szakkör mutatott be Ézsiás-képeket. Később, egy 1973-as keltezésű, belső használatra készült, cenzurális célzatú feljegyzés Ézsiás István veszprémi alkotó első önálló kiállításának korabeli tanúsítványaként maradt fenn, s a fiatal művész olajképeiről és rajzairól rögzített általánosságokba és érdektelen-

ségekbe vesző megállapításokat. A Bakony Múzeumban megnyílt tárlaton a korabeli sajtó tudósítása szerint negyvennégy képet tekinthetett meg a nagyjérdemű. Eme vernisszást követően gyökeres változások közepette peregtek az évek. 1993-ban, a művész ötvenedik születésnapján rendezett szombathelyi életmű-kiállítás kapcsán is kényszerűen konstatálhattuk, hogy Ézsiás nem fiatal alkotó, hanem immár a középgeneráció művésze, s a változásokról tanúskodott az is, hogy e művész ekkor már régen nem volt veszprémi illetőségű, hiszen 1986-tól egy győri alkotószakaszt tudhatott a háta mögött. Ekkor már hosszú évek óta nem készültek műhelyében olajképek és rajzok sem, hanem kizárólagosan kis- és középméretű plasztikákat, elvont térkonstrukciókat készített. Az egyik 1982-es kiállításról a *Napló* egyik számában közölt cikk már arról adott hírt, hogy „két neoavantgardista művész, Ézsiás István és Juhász Gyula alkotásaiból nyílt tárlat a pápai Jókai Művelődési Központban”. A két művészről megnyitójában Szij Béla művészettörténész elmondta, hogy „...ők a képző- és iparművészet, valamint a modern gépipar adta lehetőségeket használják fel, ötvözik tudatosan. Kerülik az esetlegességet, a mértani formák szigorú rendjét tartják szem előtt”. Néhány évvel később, az 1986-os veszprémi önálló tárlat katalógusában – majd a szombathelyi, visszapillantó kiállítás kiadványában is – olvasható az egyre erőteljesebbé váló Ézsiás-munkásságot árnyaltan, pontosan meghatározó alábbi jellemzés: „Pályája alakulására sorsdöntő hatásúnak bizonyult, hogy megismerkedett a klasszikus konstruktívizmussal, illetve a hatvanas évek progresszív irányzataival. A század tízes-húszas éveinek európai művészete, illetve a századelő orosz képzőművészetében megszülető konstruktívizmus: Malevics, Tatlin, Rodcsenko, valamint a Bauhaus hatása fontos tanulságokat és művészetét megalapozó elveket jelentenek a mai napig is számára. A magyar képzőművészetben politikai progresszióval párosuló konstruktívizmus alakjai, Kassák és köre, illet-

ve Moholy-Nagy László, Kepes György, majd a felszabadulás után Korniss Dezső munkássága és az Európai Iskola művészei példaképekül szolgáltak számára. Erős kötődését a művészettörténeti korszakokhoz nem titkolja, a haladó hagyományok tisztelete és az avantgárd egész művészetét átszövi.”

Ebben a leírásban, illetve felsorolásban nem szerepel egy nagyon fontos név és munkásság megnevezése: Csiky Tiboré. Ézsiás is – akárcsak pályatársai, mint Budahelyi Tibor, Heritesz Gábor vagy Nagami – e kítűnő, a modern magyar művészetben úttörő jelentőségű életművet építő, iskolateremtő mester vonzáskörében vált a geometrikus-absztrakt, struktúraelvű, konstruktív szellemiségű szobrászat elkötelezett hívévé, egyszersmind a

hagyományos plasztikai konvencióktól és metódusoktól eltávolodó, a térben szabadon megtestesített autonóm kifejezések művésze. A hetvenes évek második felétől kibontakozó plasztikai munkásság állomásai pontosan nyomon követhetők a győri Rába Symposionok, a budapesti Csiky Tibor-kör *Meditáció*-kiállításainak, a pécsi kisplasztikai biennálék, a nagyatádi faszobrászati tárlatok és a soproni érembiennálék anyagának vizsgálatával: Ézsiás rendszeresen szerepelt, napjainkban is szerepel e seregszemléken műveivel, amelyeket aztán összegyűjtve két-három évente budapesti és vidéki városokban bemutatott önálló kollekciók formájában is közönség elé tárt, illetve tár. E számbavétellel azt is jelezni kívántuk, hogy a neoavantgárd alkotók a hetvenes évek tiltásokkal, túrésekkal és gyanakvásokkal jellemzett időszaka után fokozatosan teret kaphattak – a rendszer és kultúrpolitikájának szinte észrevétlen végelgyengülésével párhuzamosan – a hivatalos művészeti fórumokon is. Ám a kiállítási szereplések felsorolásával egyúttal azt is reprezentálni szándékoztuk, hogy Ézsiás műhelyében olyan munkák születtek és születnek, amelyek felölelik a szobrászati műnemek, ágazatok sokrétű rendszerét: művei között kisplasztikák, kiállítótermi közegbe komponált plasztikák; körbejárható szobrok és domborművek, falra illesztett kompozíciók és érmek is szerepelnek, valamint olyan, szabad térbe helyezhető, nagyméretű alkotások, amelyek megrendelői igény nélkül, az alkotótelepi mozgalom viszonylag nyílt keretei között realizálódtak.

Mint a Csiky-iskola művészei általában, Ézsiás István is elveti a hagyományos

szobrászat anyaghasználatát és megmunkálásmódját, technikáját; nem, vagy csak ritkán alkalmaz bronzot, nem, vagy csak esetenként farag követ, nem önt, nem mintáz, hanem konstruál. Szerkeszt és épít, összeilleszt, összeszerel, geometrikus jellegű elemeket kézműves technikákkal vagy ipari eljárásokkal egymáshoz rögzít. Művein élesek a testtalálkozások, hangsúlyosak és világos kontúrokkal kiemelték a határoló síkok, hangsúlyozottak az élek – inkább az élességek, a keménységek világa ez, mint a lágyágoké, a puhaságoké –, alig-alig jelenik meg íves, homorú vagy domború felület, egységes tömb; egy-egy apró gömb, henger üde színfoltként bontja meg az egyenesekből, metszésekéből, szögekből, szögletességekből épülő rendszert. Ézsiás fémekből (vas, acél, alumínium, ón) alakított (hegesztett, forrasztott, köszörült, mart, fűrt, esztergályozott) és fából megformált (fűrészelt, csapolt, ragasztott), épített konstrukciói elvont téri történések, konfliktusok színterei: ahol téri kapcsolatok szerveződnek, találkozások, illuzionisztikus és valóságos testáthatások jönnek létre, ahol talált tárgyak kerülhetnek kollázselemként beépítésre. E szobrászati világban fontos jellemző a test és a sík, a tömeg és a metszetszerű lap – a súlyosság és a légies könnyedség – kompozicionális egységének megteremtése, a zártságok és nyitottságok váltakozása, s ugyancsak hangsúlyos szerepet kap e szobrokon a felületet fedő festékréteg: a szín, a színesség is, vagy plexielemek alkalmazása esetén a tűnékenységekbe vesző áttetszőség. Ha leltárba szeretnénk venni a konstruktív szellemű szobrászat Ézsiás István által is kultivált hatóelemeit

és eszközeit, akkor a szabályos geometriai idomalkalmazásokra, a szabad testkapcsolódásokra, a rétegzettségekre és áttörésekre, a negatív formák feltárára (a semmi, az űr keretelésére), a sík és a tér elemeinek talányos szintetizálására, a téri ellenpontosításra és ütemrendszerekre, a szabad ívek, a görbe palástjaival övezett testek mellőzésére, a színek plasztikai hangsúlyaira, a szobormű szokványosságokat kerülő pozicionálására hívhatjuk fel a figyelmet. E szobrok már nem hagyományos kisplasztikák, hanem szobor-tárgy-objektívizációk, s olyan, jobb kifejezés hiányában kisszobroknak nevezett kompozíciók, amelyek a belső térben szuverén módon keresik és találják meg a teret átható helyüket. Elmondható tehát, hogy az elvont, konstruktív szellemű szobrászat kidolgozta formarendjét és nyelvezetét, és új műformákat, új műtípusokat teremtett.

Ézsiás István szobrászata már-már érzelemmentes, logikus szemléletű, meditativ árnyaltságú plasztikai világ. A meditativ árnyaltságú meghatározást azonban inkább meditativ lényegűvé kell módosítanunk, mert a Pápáról, majd Veszprémből indult alkotó művei valójában tárgyakká testesített téri történetkoncentrátumok, téri gondolatok: higgadt, szellemes logikai-pszichikai képletek. Általuk a matematikai egyenletek tisztasága és a fantázia szárnyalásának szabadsága tárulhat fel előttünk. Ezek a szobrok termékeny kísérletek a tudatosságok és véletlenszerűségek, a törvényszerűségek és az esetlegességek érzékeny szintézisének megteremtésére.

Wehner Tibor

Ami élő, változik

Balkan: Most világzenei fesztivál. Foton, Óváros tér, Szentháromság tér, 2023. szeptember 7–9.

Ami élő, változik... – mondja Katerina Dimitrovka, a Perija zenekar énekese a népzeneről. Sok évvel ezelőtt akadt a kezembe Ivo Andrić *Híd a Drinán* című regénye. A fesztivál line up-ját olvasgatva ott éreztem magam újra a híd sofáján. A veszprémi óváros színpadairól (Foton, Óváros tér, Szentháromság tér) áradó dallamok Mula Ibrahim, Husein aga, Nikola pópa, David Lévi rabbi alakját idézik meg. Együtt vannak jelen, egyik története sem érvényes a másiké nélkül.

Akárcsak a regényben: a különbözőségek helyet csinálnak maguknak. A világzeneben minden találkozás, érintkezés, egymásra következés. Ennek a zenének semmi köze nincs a művészet l'art pour l'art irányzataihoz. Mindig mondani akar valamit. Végeérhetetlenül közöl, mesél, protestál. Keresi a (sors)közösséget. A tekintet érdeklő, a szív, a lélek. A balkáni zene fogalmilag éppen ezért, úgy gondolom, lekövethetetlen. Egyszerre van túl és cipeli a hátán Boban Markovićékat és a Kusturica-filmek rezesekkel telejajgatott, széttáncoltatott világát. Az itt fellépő előadók nemcsak énekesek, hanem gyűjtők is. Az anyag, amivel dolgoznak, folyamatosan felülírja, átsatírozza, reprodukálja saját magát. Ez a zene a végletekig téralapú. Itt mindenki portyázik, jön-megy, vándorol, fut, menekül, marad, továbbáll, elviszik, emigrál, deportálják, kitoloncolják, behurcolják, elköltöztetik... Ahogy Marton László Távolodó fogalmaz: „A világzene egyidős a népek vándorlásával: a kalandozások, hódítások és üldöztetések (kulturális) következmé-

nyeivel.” Őriz mindent a folyók hangjától a tömegsírok csendjéig. Őrzi a műezzin énekét, a Tóra kántálását, az otthon szülő anya sikolyát, a szeretkezés közben felszakadó sóhajokat. A világzene mellett talán nem véletlen, hogy sokáig a „world beat” és „global beat” fogalmakkal próbálták lefedni ezt a nagyon eleven jelenséget. A közös ütemre hangolódás a maga rituális energiáival képes a nyelven túl kapcsolatot létesíteni. Megértés helyett együtt-érzés. Az ösztönszférából kódolja vissza közös történeteinket. Ezért válik annyira markánsná és fontossá a dallam ezekben a zenékben. A könnyen megjegyezhető formák mementókká alakulnak. Az éneklés egyben előhívás, a kollektív tudattalan felszínre hozása.

Flying Nomads (BG)

Kristina Angelova és Daniel Angelov egy ütős (perzsa daf) és egy húros (tambura) hangszer segítségével a bolgár természetből inspirálódva komponálja dalait. Zenéjük abból az elemi ösztönből fakad, hogy az ember újra megtalálja kapcsolódási pontjait a természettel. A meditatív dallamok a törött, zajos világdarabokat visszazselidítik a zene utópisztikus nyugalomába. Nincs benne semmi harsányság, mintha egy láthatatlan kéz kintartóan simogatná a világ éleit. Ezen a ponton erősen kapcsolódik a szufik belső látomásokon alapuló létértelmező törekvéseihez. A meditatív variációk a szellemi és fizikai lét találkozásának készítik elő a teret. A közönség közösség lesz: feloldódunk ebben a bekolompolt, alá-fára hangszerelt éteri világban.

La Caravane Passe (FR)

Őrükt, kutyafejű emberek rohannak be a színpadra. Harsonák, trombiták, tubák és furulyák. Új szelek fújnak a *szélbe burkolt város* főterén. Toma Feterman és csapata, a „haladó karaván” most előttünk húzzák el mozgó zenei cirkuszukat. Itt minden a moz-

gásban levésről szól. Ennek kritikai felhangjával (a romáknak mozogniuk kell, mert „En Europe: persona non grata / En Amérique: persona non grata”) és alapvetésével (az útonlét, a vándorlás, a tánc az maga az élet). Az utazó, a migráns perspektívájából mesél, nagy szavak nélkül, vádaskodás nélkül. Inkább azt énekli: „From Paris city to New York city everyone wanna be gypsy for one day, / from Makedonia to Guatemala everyone wanna be gypsy for one day.” Körülöttem mindenki énekel, mindenki csatlakozik a karavánhoz. Eszembe jutnak Simmel szavai, hogy elválasztás és összekötés csupán ugyanazon művelet két oldalát jelenti. Ha így is lehet, akkor miért az elválasztás felől tudjuk leginkább definiálni magunkat?

Alice in Wonderland (RS)

Mintha egy rég letűnt műfaj, a commedia dell'arte sorsüldözött szerelmespárja (Marko Dinjaški és Ana Vrbaški) jelenne meg a színpadon. Dalaik arról szólnak, mennyi viszontagságon mentek keresztül, míg végül egymásra találtak. Macedónia, Bulgária, Bosznia és Magyarország népdalkincséből merítenek. Hallgatva őket olyan, mintha a fájdalom és vágy dallamai minden kultúrában ugyanazokból a hangkapcsolatokból épülnének fel. A harmónia hiánya aszimmetrikus, tört ritmusokat eredményez. Taps, csettintés, ütés, toppantás formájában fel-alá futkos az ütem a testen. A hangban kikívánckozó fájdalom a *beattal* azonnal visszaadódik a testnek. Ez a folyamatosan újraindított mozgás alaposan megkérdőjelezi az előrehaladó idő modern képzetét, sokkal inkább az antik sorsfogalom felé nyitja ki a szemünket: törött korszakban vizet hordani...

Zarina Prvasevda Ensemble (MK)

A makedón népdalagyományba énekli bele magát Zarina Prvasevda. Hangja annyira áradó és tiszta, akár egy hegyi patak. Visz magával mindent. A keleti zene sírós dallamvilága végigkönnyezi a veszprémi macskakövet. A dalokból eldugott falvak történetei élednek meg, arctalan emberek fájdalommal adódik össze. Danilo Kiš „szemétdombja” körül járunk: „Baromfik csomóba kötött zöld bele (...), Szalvéták rajtuk ajkak halotti maszkjának lenyomata (...) Tagsági könyvek a tízparancsolattal melyekben már senki sem hisz (...) Gyermekrajzok a napról és az égről melyeket az eső szignál mesteri művé (...) bélyegek rajtuk pöffeszkedő államfőkkel költőkkel a világúr hódítóival (...) szerelmeslevelek melyeket az eső tragédiává írt át (...) Gyászjelentések melyekről nincs mit mondani (...) Rongyok lasztex gallérok (...) Viaszkos muszlinkendő selyem (...)” Az ének, az ima és a sirám forr egybe egy olyan világot idézve, ahol még minden emberi szó az isteniben találta meg saját torkolatát. Valahol a fájdalom legvégső határán így oldódik bele a zenébe a felfelé törekvés eksztázisa.

Pintér Viktória

Következő megálló: Remény Manu Chao és az idealizmus időtlen illúziója

Manu Chao Acoustic. Balkan: Most fesztivál. Szentháromság tér, 2023. szeptember 9.

Kevés embertől veszem meg és kevésnek hiszem el azt az ártatlan vagabondságot, azt az idealista, modern hippiséget, azt a megrendíthetetlen békességet, amit Manu Chao képvisel. Nem soknak, de neki igen. Már csak a nagy számok alapján is lennie kell egy-egy ilyen embernek, mint amilyen ő, aki egyszerre hiteles semmirekellő csavargóként, lírai zseniként és már-már punkos lázadóként.

Számomra egy rejtély Manu Chao ilyen szintű népszerűsége hazánkban, és úgy általában véve a nem spanyol ajkú nyelvterületeken. Hogy lehetséges az, hogy én már azelőtt is nagyra tartottam a munkásságát, amikor még egy szót sem beszéltem spanyolul, és ennek ellenére már 2013-ban táncoltam a dalaira a Budapest Parkban? Nyilvánvalóan tehát kell hogy legyenek szintek Manu Chao megismerésében és felfedezésében, melyek egészen mélyre, egészen niche szcénáig elvezethetnek mind zeneileg, mind politikailag, mind pedig szociológiailag. Az viszont, hogy ezzel magyarországi rajongóinak 99 százaléka egyáltalán nem foglalkozik, annyira garantált, mint Manu Chao koncertjein az eszméletlen hangulat.

Mióta ismerem Manu Chaót, azóta értettem meg igazán a világzene mint zenei kategória, vagy éppen behatárolhatatlan zenei műfaj jelentését és létjogosultságát. Van abban valami egészen zseniális és ugyanakkor hátborzongató, ha egy szám egyszerre dallamos, táncolható, latin és könnyed, közben pedig ember-számba nem vett emberekről, éhezéstről, egyenlőtlenségről szól. A művész kifejezi magát, a közönség élvezi, majd később megnézi, hogy mire táncolt önfeledten, és elgondolkodik. Talán ez a tökéletes formula, és ezért szeretik rengetegen Manu Chao művészetét mind zenei oldalról, és ezért tud annyira hiteles maradni szociális aktivistaként is.

A veszprémi koncert háromórásra volt kiírva, és a *Balkan: Most* fesztivál egyetlen fizetős eseménye volt. A jegyek percek alatt elfogytak, az érdeklődés elképesztőnek bizonyult. A Balkánt ebben a szituációban főleg Magyarország képviselte, ha már a többi esetben egy-egy valóban a Balkánról érkező előadó tette ezt. Az akusztikus, háromfős formáció elég szokatlanul hatott, és a koncert kezdete után a helyzet még tovább bonyolódott. Nem voltak érvényesek egy átlagos koncert szabályai, sok volt az improvizáció, és az egész úgy érződött, mint egy buli velünk, nem pedig nekünk.

Az első szám egyből a „tengeri szomszédokról” szólt, amelyre lehet táncolni és könnyedén andalogni, majd pedig nyelvtudástól függően a szám közben vagy a koncert után órákkal, napokkal realizálni, hogy az Olaszországba és Spanyolországba tengeri úton érkező menekültekről szól, akik nagyon nagy számban örökre a víz mélyén is maradnak. Az első négy dalból álló blokkot főleg ez a témakör jellemezte, hiszen a *Tantas Tierras*, azaz *Megannyi föld* című szám is a fejben oly könnyen áthidalható, mégis megoldhatatlannak tűnő társadalmi problémákról szól, a *Me llaman calle* pedig egy brutálisan őszinte óda a prostituáltakhoz.

A magyarként jól ismert sírva vigadást Manu Chao zenéjére is ráfoghatjuk, hiszen mindezen témákat olyan dallamos köntösbe öltözteti, hogy még az is táncol vele együtt, aki érti a szövegből kihallatszó súlyos mondanivalót. Ugyanez igaz a beteljesületlen szerelemről szóló műveknél is, minden egyes számnál, már a címnél érzékelhető az első gondolatra összeférhetetlen érzelmek együttes megjelenése. És ha azt gondolnánk, hogy ennek az érzésnek nem lehet nevet adni, egyszerűen nem kifejezhető a negatív érzelmek és gondolatok pozitív tálalása, és depresszióink vagy fájdalmaink eléneklése egy-egy laza, latin örömmódban, akkor igazunk lehet. Annyira egy meghatározott kulturális keresztmetszetben kell léteznünk ehhez, amennyire talán csak Manu Chao tud. És ő nagyon tud, hiszen leírja az egész jelenséget a *Malegría* című nótá-

jával, ami csupán egy szójáték a „mal”, azaz a rossz és az „alegría”, azaz a boldogság szóval. Vagy inkább egész biográfiájának és művészetének esszenciája. Mindenki döntse el, miután sírva kitancolta rá magát.

Természetesen olyan klasszikussá vált szerzemények sem maradhattak el, mint a *Bongo Bong* vagy a *Mister Bobby*, az előbbi például egy ártalmatlan zenekari próbaszökevénynek tűnik még a Mano Negra idejéből, legtöbbször talán mégis ezzel azonosítják Manu Chaót, amiben ő biztosan semmiféle kivétnevelőt nem talál.

A visszataps után következett saját kedvenc dalom, a *Clan destino*, amelyet már azelőtt bőszen elemeztem a gimnáziumi éveim során a 2000-es évek második felében, hogy spanyolul tudtam volna. A szöveg lefordítása és megértése után aztán zöld utat adtam magamnak arra, hogy valóban megkedvelhessem és kielégítően lázadónak tekinthessem Manu Chaót ahhoz, hogy a szigorú punk feltételrendszeremnek megfeleljen. Én ezzel léptem be végérvényesen a második szintre.

Manu Chao viszont valószínűleg a 2001-es *Me gustas tú* című számával lépte a legnagyobbat a világhírnév felé, amely utolsó tak-tusként a koncertjén is felcsendült, az akkor már két és fél óra álló, táncoló, éneklő és ugráló közönség legnagyobb örömére.

A koncert szinte biztos, hogy mindenkinek mást jelentett, köszönhetően Manu Chao zsenialitásának, a műfaji határtalanságnak, a spanyol nyelv és a szinte mindig kétértelmű szövegek adta titokzatosságnak és a mára már majdnem négy évtizeden átívelő alkotói munkásságnak.

Ami biztos, hogy Manu Chao hippiként, szabadságharcosként, punkként, latin bulizenészként, reggae-előadóként és aktivistaként is az egyik legnagyobb. És ez nem zenei skizofrénia, ez a muzikális önkifejezés utánozhatatlan és lemásolhatatlan megtestesülése.

Slemmer Bence Manó

A csillagokkal révülő

Veszprém felett az ég. Ladányi Tamás asztrofotográfus kiállítása az Agórában. 2023. augusztus 22. – szeptember 6.

Kevés jobb programot tudok elképzelni annál, mint hogy a megyeszékhely legnagyobb lakótelepének diákjai az Agórában szokjanak vissza a tanulásba egy különleges kiállítás segítségével. Az első emeleten Ladányi Tamás asztrofotográfus alkotásai mellett, hogy szépek, ezer izgalmas ismerettel gazdagíthatnák a gyerekeket – életkorukhoz illően Veszprém történetéről, építészetéről, a csillagokról vagy az ábrázolás művészetéről.

A tárlat bizonyára más perspektívát kínálna egy nagy terem tágas falai közt, az Európa Kulturális Fővárosa-rendezvény-sorozat által támogatott mostani bemutatóra viszont kisebb előadóterem adott lehetőséget. A modern műanyag ültőalkalmazások és a vetítéshez használható eszközök sejtették, hogy a meghirdetett tárlatvezetések nem pusztán képelemzések, komoly szakmai, tudományos előadások lesznek. Erre utaltak azok a fotózáshoz használt eszközök is, amelyekkel azt mutatja be a híres veszprémi földrajztanár-csillagász-fotóművész, technikailag miképp örökíthetők meg a csillagrendszerek Veszprém különböző pontjairól, milyen objektívakkal ragadhatók meg ezek a hihetetlen távolságok.

Mert míg az alkotásokat tanulmányoztam, egyre azon gondolkodtam, hogyan is lehetséges ez az egész rendszer. Hiába tanult vagy olvasott az ember a galaxisokról, a csillagrendszerekről, hiába nézhetünk egyre több fotót és filmet mindezekről, felfogni, megérteni a látottak ellenére sem könnyű (nekem nem is sikerül). Évmilliók futnak egymásba, égitestek születnek és halnak el körülöttünk, mi pedig itt a Földön ezredévek óta akarjuk titkukat megfejteni. Ladányi Tamás tapasztalhatta találkozásai, előadásai során véges tudásunkat, ezért fényképeinek címadásával próbálja a látogatót segíteni. Képzeletünket már tudásunk meglévő szeleteivel kívánja összekapcsolni például Csaba királyfi csillagösvényének megnevezésével. Az alkotások világa különleges még akkor is, ha fölnézve az égre, mi is láthatjuk olykor szabad szemmel a bolygókat. Az összes fotót tanulmányozva biztosak lehetünk abban, hogy nem öletszerűen, improvizáció sugallatára készültek. Hosszas tudományos felkészülés, számítások, gondos helyszínválasztások, a beállítások kipróbálásának következményei. A folyamatosan mozgásban lévő, mindig változó világból sikerül olyan jelenségeket is megragadnia Ladányi Tamásnak, amelyek egy évben csak egyszer láthatók az égen, vagy még ennél is ritkábban.

Munkájának elismerése, hogy mind ez ideig egyetlen magyarként a NASA hi-

vatalos oldala közölte művét a nap csillagászati képeként. Amatőr csillagászként is sikeres: kutatásai eddigi legnagyobb eredményének két új kettős csillag felfedezését tartja, amelyeket az Egyesült Államok Tengerészeti Observatóriuma LAD1 és LAD2 néven katalogizált. Alkotásait, ismeretterjesztő előadásainak számát tekintve nem véletlen, hogy a 181298-as számú kisbolygót felfedezője, Sárnecky Krisztián 2013-ban Ladányi Tamásról nevezte el (181298 Ladányi).

A teremben a képek közt ücsörögve a valódi szeretet és tisztelet jeladásait foghatjuk. Minden, az éggel összekötött pillanat Veszprém és a várost körülölelő táj szeretetét sugallja. Egyszerre törnek fel belőlem Weöres Sándor sorai: „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.”

Dallos Zsuzsa

„A kékszeműek látják a vihart”

Koszorúzás és Cholnoky-kötet-bemutatók. Veszprémi Panteon, 2023. augusztus 18.

A millicentenáriumi évében, 1996-ban került egy márványtábla a Tűztorony alatti mellvédre. Rajta Vörösmarty-idézet: „A multat tiszteld, s a jelent vele kösd a jövőhöz!” 1100 esztendő veszprémi polgárainak emlékére állították a város lakói. A következő évben, az újabb márványra Veszprém talán leghíresebb családja képviselői, a Cholnoky fiúk – Viktor, Jenő és László – neve tűnt fel a veszprémi művészeknek köszönhetően. Ezen olvasható a címben jelzett kijelentés: „A kékszeműek látják a vihart”. Ezt idézte Kilián László író is, a Művészetek Háza igazgatóhelyettese, aki ezen a napon a megemlékezést vezette; a koszorúzást a panteonnál és a három Cholnoky fiú kötetének bemutatóját. A rendezvénynek az adott aktualitást, hogy augusztus 20-a körül szokott újabb tábla kerülni a veszprémi nagyságok falára. Pár évi kihagyással tért vissza a hagyomány Auer Lipót bronzportréjával (Kő Pál alkotása), amely két ugyancsak kiváló muzsikusként, Zámbo István és Kollár Kálmán táblája közé került.

A Cholnokyakra való emlékezés lehetett kézzelfoghatóbb a kötetek által, melyek kiadását az Európa Kulturális Fővárosa-projekt tette lehetővé. Megegyezve az utódokkal, vált valóra a Cholnoky-ügy nagy harcosa, Géczi János álma a négy kiadvánnyal. Közülük az első, a földrajztudós Cholnoky Jenő önéletírása egy irodalmi értékű dokumentumkötet, amely nemcsak személyes élményeket tartalmaz, de máig alkalmazható városi útikalauzként. Az *Önéletírásból* Rybár Olivér, a Cholnokyak kutatója (aki már maga is jelentetett meg kiadványt a teljes családról) olvasott fel részletet, benne azt a több test-

vér által is elsütött kínai sztorit, amikor is a kék szemű Cholnokyak közül Jenő meg tudta jósolni a vihart. Nagy öröm, hogy Jenőtől ez alkalommal megjelenhetett a *Balaton – Veszprém* kötet is.

Cholnoky Viktornak állít emléket *A sekrestyés* című könyv, sokkal több írását szerepeltetve benne, mint amennyi például korábban a *Vár Ucca* folyóirat különszámában megjelent. *A újságíró és a doktor szóváltása* című tárcából Kiss György színjászó-rendező olvasott fel részletet. A *Fekete szárnyak* címet viseli a Cholnoky László műveit tartalmazó, korábban nem ismert írásokat is felvonultató könyv, amiből szintén Kiss Györgytől hallottunk szemelvényt. Mindegyik összeállítást azonnal kézbe vehették azok, akik ezen a kulturális programokkal zsúfolt délutánon a Tűztorony alatti udvart vették célba; nekik mindössze az aláírásukba került a négy Cholnoky-kötet.

Órsi Ágnes

Megelevenedtek a kétszáz éves veszprémi kották

Az Erdődy Kamarazenekar múltidéző hangversenye a veszprémi érseki palota dísztermében. 2023. augusztus 30.

A Filharmónia által rendezett *Palotakoncertek* keretében az Erdődy Kamarazenekar veszprémi hangversenyén olyan művek hangoztak el, amelyeknek a kottái megtalálhatók a 18-19. századi veszprémi püspöki (ma érseki) gyűjteményben. Az érseki kottatár évszázadok óta feledésbe merült kincsei között csodálatos remekművek is fellelhetők, amelyek méltóak arra, hogy ismét elhangozzanak.

Az Erdődy Kamarazenekart 1994-ben Szeffcsik Zsolt hegedűművész alapította. Művészi célkitűzéseiknek a kezdetek óta azt tekintették, hogy a magyarországi kottatárak polcain lévő, még a kutatók számára is alig ismert régi zeneműveket előadják, hanglemezekon megörökítsék. Nem lehet céltom, hogy az együttes számos rádió- és közel 20 CD-felvételét, hazai és nemzetközi szakmai elismeréseiket akár vázlatosan ismertessem. Véleményem szerint az elmúlt évtizedek során az Erdődy Kamarazenekar a méltatlanul elfeledett 18-19. századi magyar vagy magyar vonatkozású zeneművek újra bemutatásának egyik legjelentősebb hazai zenekarává vált.

A veszprémi érseki palota felújított dísztermét megtöltő közönségnek rendkívüli zenei élményben lehetett része. A hangverseny Franz Anton Hoffmeister (1754–1812) *F-dúr szimfóniájával* kezdődött. A főleg Bécsben működő, saját korában igen népszerű komponista műveinek

a kottáit Veszprémben már az 1700-as évek végén beszerezték, és a századforduló legjelentősebb veszprémi karmesterének, Kemény Ferencnek a vezetésével rendszeresen elő is adták. A most elhangzott *F-dúr szimfónia* első igazolható bemutatása 1827-ben Ruzitska Ignác székesegyházi regens chori nevéhez fűződik. A mintegy tízperces mű előadása sikert aratott. Nemcsak az élvezetes, dallamos, finom díszítésekkel teli, valódi rokokó zenemű tetszett, de imponáló volt a zenekar stílusos játéka, pontos frazeálása és kiegyenlített hangzása is.

A legjelentősebb 18. századi veszprémi zeneszerző, Linzenpoltz Simon (1752–1797) művei nem ismeretlenek városunk zeneszerető közönsége számára, hiszen főleg Dibusz Ferenc és Kollár Kálmán kar nagykornak köszönhetően közülük több CD-n is megjelent. A most elhangzott *Pange lingua gloriosi (Zengd a titkot, hangoz ének)* kezdetű zenekaros szopránáriát Cseke Noémi énekelte először hanglemmezre. Ballabás Alíz nagyon szép mostani előadása valódi ajándék volt a Veszprém zenei múltja iránt érdeklődőknek. A publikum elismeréssel és szeretettel fogadta.

A műsor az osztrák származású bánnati zeneszerző, Limmer Ferenc (1808–1857) *Iustus ut palma florebit sicut cedrus (Virul majd az igaz, mint a pálma)* kezdetű, szoprán hangra, hegedűszólóra és zenekarra komponált hangversenyáriájával folytatódott, amelyet a 19. század során a magyarországi egyházi zenei központokban gradualeként rendszeresen adtak elő. A mű kottáját Veszprémben 1845-ben szerezték be, a szopránáriát a jeles oratórium-karmester, Úrhegyi Alajos zeneigazgatója idején a székesegyház kórusán rendszeresen előadták. Az énekszólót most Ballabás Alíz adta elő, a bravúros hegedűszólót Szeffcsik Zsolt játszotta.

A következő zenedarab a cseh származású osztrák zeneszerző, Johann Baptist Vanhal (1739–1813) háromtételes *Esz-dúr szimfóniája* volt. Vanhal művei (szimfóniái, zenekaros miséi, egyéb egyházzenei alkotásai) Veszprémben a 19. század elején igen népszerűek voltak. A szimfóniákat különösen Ruzitska Ignác kedvelte, akinek a dirigálásával hangzott el a most bemutatott *Esz-dúr* mű is 1828-ban. A kompozíció teljes kottaanyaga a Szeffcsik Zsolttól kapott információ szerint jelenleg kizárólag a veszprémi kottatárban található meg. Hazai vagy külföldi bemutatásáról nem tudunk. A mostani veszprémi előadás tehát világpremiernek tekinthető.

A hangverseny Franz Schubert (1797–1828) *Op. 47., D 223., F-dúr Salve Regina (Üdvöz légy, királyné)* kezdetű hangversenyáriájával folytatódott. Ez volt az egyik első Schubert-mű, amely teljes nyomtatott kottaanyagát már 1831-ben megvásárolták a veszprémi székesegyház kórusa számára. Évtizedeken keresztül gyakran előadták a főtemplomban, a kórusnapló, az *Elenchus* szerint első alkalommal 1848. június 12-én hangzott el. A szoprán-szólót egykor a jeles veszprémi énekművész, Úrhegyi Karolina énekelte. Most Ballabás Alíz hallottuk a művet, nagyon jól.

A hangverseny Ignace Joseph Pleyel (1757–1831) 1785-ben komponált, 126. számú *D-dúr szimfóniájával* zárult. A születése szerint osztrák zeneszerző nemzetköziségére mi sem jellemzőbb annál, hogy az élete nagy részét Strasbourgban, Londonban és Párizsban töltő komponistát többen „osztrák származású francia zeneszerzőnek” tartják. De pozsonyi pályakezdése és az Erdődy családhoz fűződő szoros kapcsolatai okán egy kicsit sajátunknak is tekinthetjük. Haydn talán legtehetségesebb tanítványa volt. Zenéjét 1791-ben a londoni Morning Herald kritikusa így jellemezte: „még népszerűbbé válik, mint mestere, mivel műveit kevésbé a tudományos bonyolultság, mint inkább az egyszerűség, a természetesség és az érzések bája jellemzi”. Ezt a kötöttségektől mentes, mélyen emberi, felszabadult zenélést élveztük a *D-dúr szimfónia* hallgatása alatt. Tetszett az I. Allegro assai tétel ünnepélyessége, hangulatgazdagsága, a II. Andante álmodozó, érzelmes, a középső részben váratlanul táncossá vált karaktere, a III. Minuetto falusias kedveskedése, a játékosan bókoló trió és a IV. sebes körtánc tétel, pazar rondó témájával és a gazdagon kidolgozott epizódok színes kavalkádjával.

A közönség hosszan ünnepelte a művészeket, akik az ovációt a Pleyel-mű utolsó tételének megismétlésével köszönték meg. Az Erdődy Kamarazenekar veszprémi hangversenye az EKF programsorozat kiemelkedő eseménye volt.

M. Tóth Antal

Feketén-fehéren

Össz Hang fesztivál. Süle Zsolt és vendégei. Gyárkert, 2023. augusztus 25.

Augusztus 24–26. között közel húsz veszprémi zenekar koncertezett a város új koncerthelyszínén, a Gyárkertben. Az igazi lokálpatriótáknak kötelező volt a részvétel, hiszen fellépett a Rubber Puppet, a Hősök, a The Bluesberry Band és az LGT Emlékenekar is. Utóbbi együttes frontemberre, Süle Zsolt duplázott aznap este az *Össz Hang fesztiválon*.

2023-ban új műsorral debütált a veszprémi Gizella-díjas dalszerző, melybe meghívta közreműködőnek zenészbártaikat is. Francia Dániellel, Pallagi Attilával és Dobosi Gergővel kiegészülve mutatta be *Feketén-fehéren* című új előadását. Társaival kiegészülve teljesen más hangzásvilágot kölcsönöztek Zsolt saját dalainak, melyeket a közönség már régóta ismer és szeret. A háromnapos fesztivál törzsközönsége a nagyszínpados fellépők után az intimebb hangulatú oldalsó színpadhoz vándorolt, hogy egy igazán érzelmes koncertélmény részese lehessen.

De mit is jelöl a produkció címe? Süle Zsolt így nyilatkozott erről:

– A *Feketén-fehéren* jelentése: félreérthetetlenül.

– Na de mi fekete és mi fehér? A sakktábla? A zongorán a billentyűk?

– Igen, kétségtelenül azok is. Itt az élet és a halál. Az igen vagy a nem. Valóban, arról is szól ez a műsor.

– És mi a helyzet a szeretet és szerelem kérdésével?

– Vitathatatlanul minden dalunkat átszövi az érzelem. A szeretet vagy nem szeretet dilemmája. Tulajdonképpen ezeket a témákat járják körbe a kiválasztott dalok.

Az élet nevű társasjátékunkban megteremtették a helyszínt, és adott az idő, behelyezték a lehetséges szereplőgárdát, ahol zajlik az előadás. Igen, lehet, hogy kedvünkre játszhatjuk a szerepeinket benne, de az út során döntéseket is kell hoznunk, ahol csak két irány van, az igen vagy a nem – mint a sakktáblán a két szín, a sötét, illetve a világos, akár csak a zongorán a fehér billentyűk és a módosított hangoké, a feketék. Olykor nincs más választásunk, nem színezhetsz, mert egyértelmű, egyes válaszra van szükség, ki kell mondani az igazságot: feketén-fehéren.

A jelenlévők láthatóan felvették ennek a nyíltságnak a fonalát, hiszen a dalok szövege és tematikája úgy épült fel, hogy magával ragadja a közönséget az előbb említett gondolatmenetbe. A saját szerzemények mellett olyan dalok is felcsendültek, melyek nagy hatással voltak Zsoltra alkotói pályája során. Cseh Tamás és Presser Gábor sorai örök érvényűek, elgondolkodtatóak, tökéletesen illeszkednek a saját művekhez. Az átkötő szövegek miatt pedig úgy érezzük, hogy a koncert szó már nem is a megfelelő kifejezés az est körülírására. A koncertszínház helyénvalóbbnak tűnhet a dramaturgia szempontjából.

Ne gondolja senki, hogy a téma melankolikussá tette a hallgatóságot péntek este, hiszen a kiváló művészársak zenei kísérete meghozta a jó hangulatot. Francia Dániel dobművész az Európa Kulturális Fővárosa-év hivatalos doboltatójává vált a térségben örömdobolás témájú programsorozatával, melynek vidámságát ezen az estén is magával hozta. Dobosi Gergő évek óta színesíti gitárjátékával Zsolt szerzői estjeit. Ez most sem volt másképp. Érződött az összeszokottság a két előadó között. Pallagi Attilával viszont még sosem zenéltek együtt a régi ismeretség ellenére, de a közös muzsikálás mindkettejük játékában érződött.

A négy zenész összhangja – ahogy maga a fesztivál címe is jelezte – magával ragadó volt. A barátság fogalma a színpadra nézve nem volt eufemizmus vagy színjáték. Méltón zárták az aznap esti koncertek sorát, mely kiválóan prezentálja, hogy Veszprém valóban a zene városa, ahol az itt lakók között igazi összhang van.

Deli Kitti

Én még sohasem...

Carson Coma-koncert. Gyárkert, 2023. augusztus 30.

„Én még sohasem...” Nem. Most nem kell a pohár után nyúlni. Nem a széles körben elterjedt ivós játék szabályait szeretném taglalni. Ezzel az egyszerű tagadással kezdődik a népszerű zenekar, a Carson Coma egyik legismertebb dalának színté mind egyik sora. És ezen a ponton kell vallomást tennem: én még sohasem voltam (ezelőtt) Carson Coma-koncerten. Én még sohasem jártam (ezelőtt) a veszprémi Gyárkertben. Tösgyökeres veszprémiként ez utóbbit sajnos nehezemre esik keserűség nélkül kijelenteni. Hatalmas élménnyel gazdagodtam akkor este, és a feszített munkatempójú, rendkívül sűrű nyarat jó lett volna még néhány ilyen ingerrel gyarapítani. A helyszínrre belépve alig hittem a szememnek, mekkora területet ölel körbe városunk legújabb nevezetessége. Külön öröm volt felfedezni az ikonikus vendéglátóhelyek, kocsmák bodegáit. Ismerős arcok mérték az italokat, készítették az ételeket. Igaz, azt mondanak: lett egy saját Budapest Parkunk. Rögtön otthon éreztem magam, és izgatottan vártam igazi fesztiválhangulatban, sörrel a kezemben, hogy a srácok a húrok közé csapjanak.

Első találkozásom a zenekarral 2020 telére datálható. A Covid-járvány második, legintenzívebb hullámát éltük. Ismét üres lett a színpad, kihunytak a fények. Természetesen a színházi háttér munka egy pillanatra sem állt meg. Két kollégámmal együtt lehetőséget kaptunk arra, hogy a járványidőszak alatt mi hárman végezzük el a színház marketingfeladatait. Új kezdet, új teendők. A nap mindig úgy indult, hogy lejátszottunk egy műsorlistát az egyik legnépszerűbb videomegosztó oldalon. Ez pörgetett fel minket a legújabb kihívásokra. Ezt a műveletet minden reggel automatikusan elvégeztük. Aztán mindannyian felfigyeltünk egy eddig még nem hallott, jellegzetes hangszínre, fülbemászó dallamokra. Azonnal rápillantottunk a képernyőre: Carson Coma. Utánanéztünk a zenekarnak, és az eddig hallgatott random műsorlistát felcserélte a banda 2020-as *Lesz, ami lesz* című albumából készült válogatás. A dalszövegekben fellelhető irónia, humor, egy-két helyen belecsempészett társadalomkritika könnyen fogyaszthatóvá teszi az erre fogékonyak számára. Nekem igen sokszor támad az az érzésem, mintha a világ, ami körülvesz bennünket, egy előre megírt forgatókönyv szerint zajlana. Ezért ütött szeget a fejembe első hallásra is *Truman-show* (utalva ezzel az azonos című filmre) című daluk. „Most kívülről nézem magam / Akár akkor a legszebb nyaram / Ahogy Jim Carrey a Truman-show-ban a Christof, ouou.” Őszintén. Kinek nem jutott még eszébe a gondolat: „És nem hiszem el, amit látok / Pedig élesben megy a műsor...”. Egy szó, mint száz, rögtön „Comába” ejtett a ban-

da, és én is *Hobbihajótörött* lettem az élet tengerén, vagy kívántunk egymásnak *Boldog szülinapot (Rohadj meg)*.

Így kapva kaptam az alkalmon, amikor nyár elején megláttam a hirdetést az egyik közösségi oldalon: Carson Coma. Gyárkert Kultúrpark, 2023. augusztus 30. Két kattintás, és már nálam is volt a jegy. Barátaim győzködtek, hogy hallgassam meg a legújabb albumot (címe: *IV*), hiszen azok a dalok is felcsendülnek a királynék városában. Szándékosan nem tettem. Szerettem volna, ha elsőként a koncerten találkozom ezekkel a számokkal. Kíváncsi voltam, meg tud-e ismétlődni a három évvel ezelőtti érzés. Hogy első hallásra rabul ejt a dalszöveg. Fülembé mászik a dallam. Ismeretlenül is éneklek a refrént. Megtörtént. Az egyik dalnál különösen: „Nemet mondani nehéz, de igazat még nehezebb / Ha másokkal ellentétben még magadat sem szereted / Nem lehetek mindig jó fej és nem lehetek mindig boldog / És nem mondhatom többé a barátaimnak, hogy ez nem a te, nem a te, nem a te, nem a te dolgod.”

Ha ezentúl egy asztaltársaságnál játétek közben valaki felveti: „Én még sohasem voltam Carson Coma-koncerten...”, büszkén nyúlok a poharamhoz és emelem a zenekarra.

Szelle Dávid

A hangszerek királynője

Orgonák éjszakája. Rostetter Szilveszter és Dankos Attila koncertje a Szent Mihály-főszékesegyházban. 2023. augusztus 5.

Az *Orgonák éjszakája* olyan esemény, amely beilleszkedik a mindenféle éjszakák sorába: felhív, hogy egy kevésbé ismert intézményt vagy művészetet a szokásosnál alaposabban szemügyre vegyünk. Mivel olyan hangszerről van szó, amelyet általában csak templomokban hallani, óhatatlanul kötődik hozzá a szakrális jelleg. Az *Orgonák éjszakája* ezért többnyire templomokban zajlik, hogy a szent tér erősítse az orgona, mint a hangszerek királynője és az évszázadok alatt kikristályosodott egyházi zene együttes hatását.

A veszprémi *Orgonák éjszakáján* a nemrég felújított veszprémi Szent Mihály-bazilika új orgonáját hallhatták a látogatók. Az új orgona egy négymanuális liturgikus és koncertorgona egyben, az eredeti orgonaszekrényt pedig felújították, a régi stílust megtartva. A hangszer 12 tonnás és 36 regisztert tartalmaz, valamint 2333 sípból áll. Modern, elektronikus vezérlésű orgona, amely jó esetben megkönnyíti a kántor és az orgonista munkáját.

Az orgonát, mint láttuk, nemcsak a karzatról lehet megszólaltatni, hanem a főhajóban elhelyezett mobil játszóasztalról. Bár elsőre szokatlan, hogy nem onnan halljuk a zenét, ahol megszólaltatják,

az élményt ez nem befolyásolja: átható, zengő és nagyszerű hangja van. Augusztus 5-én két koncert hangzott fel a Szent Mihály-bazilikában. Este 8 órakor Rostetter Szilveszter orgonista és zeneszerző, este 10 órakor pedig Dankos Attila, a székesegyház zeneigazgatója, karnagyja és orgonistája játszott. A késő esti-éjszakai templomban levésnek mindig megvan a maga varázsa, és különösen felerősödik ez egy olyan testet-lelket megrezgető hangszer esetében, mint az orgona.

Rostetter Szilveszter kezdte koncertjével az *Orgonák éjszakáját*, úgy felépítve a műsort, mint egy misét: volt benne bevonuló fanfár (Mészáros Zsolt Máté), *Introitus* Lisztől, majd César Franck *a-moll korálja*. A vallásos művekből nem lógott ki nagyon Pikéthy Tibor *Pasztorálja*, amely a bukolikus idilleket idézte fel férfi és nő párbeszédével. Volt még *Alleluja*, valamint Rostetter Szilveszter saját darabja, a *Post vitam* következett: az elmúlást számtalan szögből vizsgálta meg a hangok nyelvén. Végül Mendelssohn *f-moll szonátája* zárta a koncertet.

A második koncertre már kevesebben maradtak az időpont miatt, pedig érdemes lett volna. Dankos Attila ismert Bach- és Felix Mendelssohn Bartholdy-művek mellett népszerű Schubert- és Sosztakovics-darabokat is játszott, valamint saját improvizációkat. Aki valaha zenélt, az talán tudja, mennyire nehéz – különösen közönség előtt – improvizálni, a fiatal művész azonban képes volt elvárásolni a hallgatóságot az orgonával, a választásaival és a játéka minőségével.

Az orgonazene lehetőséget ad számunkra, hogy elmerüljünk a saját lelkünkben a testet átrezgető hangok által, azok sajátos mondanivalóját beleszűrve.

Ígérem, hogy minél többet igyekszem megtalálni az orgona hangjai közül, mondta Rostetter Szilveszter a koncert elején. Sikerült mindkettőjüknek, Isten nagyobb dicsőségére. Meg persze az új orgonáéra, és főleg: a figyelmes hallgatók javára.

Stenszky Cecília

EK: két est, két arc – kompromisszumok nélkül

Esti Kornél-koncertek. Budapest Park, 2023. július 6.; Kobuci, 2023. szeptember 1.

Vajon merőben eltérő bulit csinál-e ugyanaz az alternatív rockzenekar két egészen különböző budapesti helyszínen – erre voltam kíváncsi az Esti Kornél júliusi és szeptemberi koncertjén. A válasz: de még mennyire.

„Azért szeretek Kornélra járni, mert bármikor stabilan hozzák minimum a 90

százalékot” – mondta az ismerősöm az Esti Kornél Budapest Parkban tartott koncertje után. Hűvös és nyári este volt, a kijárat felé ballagtunk a csak lassan oszló, többzres tömegben, és rá kellett döbbenem: azóta, hogy Bodor Áronék bevonultak az intróra, most először szoltunk egymáshoz. És hát tényleg, miért egy olyan koncerten tárgyaltuk volna meg az élet egyébként fontos, ám máskor is kivesézhető dolgait – munkahelyi zűröket, családi ügyeket, aggasztó sportsérülést –, amelynek minden pillanata megérdemelte a fokozott figyelmet, és ami egyetlen pillanatra sem ült le, mintha csak egyetlen nagy elnyújtott levegővétel lett volna az egész.

A koncert dinamikusan kezdődött (*Világvége, Nevetve, Rohadt eső, Ébren*), és a sodró lendület gyakorlatilag végig tartott, sőt ahogy az este haladt előre, és fokozatosan ránk ereszkedett a sötétség, sikerült számról számra emelni a tétet (*A horizont szélén, Megnyertél mindent*). Persze könnyen bírja szuflával egy olyan zenekar, gondoltam magamban, mert ugye ezzel sem akartam megzavarni az ismerősömet, amelynek egyszerre három frontembere van: a már említett Bodor Áron (ének, billentyű), Lázár Domokos (gitár, vokál) és Lázár Ágoston (dob). Utóbbi ezen az estén fáradhatatlan showmanné lépett elő, köszönhetően a színpad jobb és bal oldalán, illetve hátul felállított óriáskivetítőknek, amelyek többnyire őt mutatták egészen közletről. Ágó nemcsak a ritmust adta, gyakran felállva ütve-püfölve a dobokat, hanem irigylésre méltóan kidolgozott, meztelen felsőtestével szó szerint megőrizte a közönséget, amely már-már úgy érezhette magát, hogy nem is a főváros legnagyobb szabadtéri szórakozóhelyén, hanem egy több tízezres arénában tómbol.

Számomra az est talán legnagyobb tanulsága az volt, hogy mennyire sokat számít, ha egy szám befejezése a részletekig kidolgozott – megkockáztatom: ebben az EK ma verhetetlen Magyarországon. Erre a legjobb példa a *Nyitva hagytam* és a *Most kéne kezdenünk* – amely egy poszt-rockbandának is dicséretére való befejezést kapott –, no meg az egyetlen nagy közös kiállításba torkolló *Boldogság, te kurva*, és persze a monstre dobszólóval végződő, egyben a koncertet is lezáró *Nem kár*.

Nem csoda hát, hogy a százperces koncert egy rakás fontos és kevésbé fontos dolgot zárójelbe tett, vagy legalábbis elhalványított. Így végül a parlament kormánypárti többsége által néhány nappal korábban elfogadott státusztörvényről sem ejtettünk szót az ismerősömmel, pedig ha valami, hát ez tényleg rányomta a bélyegét a hangulatomra azokban a napokban. Megtette viszont helyettünk Áron, aki kimondta – mit kimondta, az égbe kiáltotta – azt, amit kisgyerekes szülőként és a hazája jövőjéért aggódó állampolgárként magam is gondolok, ám amit e helyütt nem idézhetek, sután meg minek írjam körül. Legyen elég annyi, hogy szerepelt benne a férfi nemi szerv.

Szűk két hónappal később, az Esti Kornél Kobuciban tartott nyárzáró/ősz-

nyitó bulijára egyedül mentem, viszont közvetlenül utána, miközben a kijárat felé ballagtam a csak lassan oszló, kb. ezerfős tömegben, eszembe jutottak ismerősöm szavai a stabilan 90 százalékos EK-koncertekről, és rá kellett döbbenem: mennyire igaza volt. Ezenkívül valami olyasmi fogalmazódott meg bennem, hogy egy fellépés úgy is lehet emlékezetes, ha a zenekar csupán tisztességesen eljátssza a legnagyobb slágereit.

Ezúttal nem voltak óriáskivetítők, jóval kisebb volt a színpad, az EK tagjai – a már említett zenészekon kívül Horváth Kristóf (gitár), Veres Imre (gitár) és Pályi Ádám (basszusgitár) –, ha nem is szorongtak, de azért jóval szűkebb mozgásterük volt, mint a Parkban. Összességében Áronék ezen az estén egy jóval bensőségebb hangulatú (klub)koncertet adtak, amelyen a kötelezők (*Lesz még folytatás, Akik élnek, Leszek a vége, Óceán* stb.) mellett egy rég nem játszott dalt is műsorra tűztek (*Veled együtt minden*). A csúcspont ezúttal is a *Boldogság, te kurva* című szám volt, ám most főleg azért, mert az énekes – aki szerint az a jó a Kobuciban, hogy több mint ezer ember előtt teljesen otthon érzi magát – lement a rajongók közé. Szintén emelkedett pillanatok hozott a lírai *Utánad* és az *Éjszaka*, amelynek refrénjét a közönség még percekkel a zenekar levonulása után is közösen énekelte, türelmesen várva, hogy kedvencei visszatérjenek, és eljátszák a két ráadásszámot (*Most kéne kezdenünk, Nem kár*).

Utólag még sokáig töprengtem rajta, hogy mi lehet az EK sikerének titka. Az egyik lehetséges választ alighanem Lázár Dodi adta meg, aki mindkét koncerten megköszönte, hogy azt csinálhatják, amit a legjobban szeretnek, ez pedig szerintem nagy dolog manapság. És hát tényleg, negyven pluszosként jó olyan fiatalembereket látni a színpadon, akik úgy profi rockzenészek és a magyar alternatív szcéna megkerülhetetlen szereplői, hogy a kezdetektől a saját útjukat járók, és közben egyáltalán nem kötnek kompromisszumokat.

Rácz Attila

Csodák mégis vannak?!

Ircsik Vilmos: *A csodás csipkebokor*. Magyar Napló Kiadó, 2023.

Ircsik Vilmos egyre gazdagodó életműve új, immár a hetedik műfajjal – műfordító, helytörténész, szociográfus, publicista, kisprózás, regényíró, meseregényt közreadó – van jelen a mai magyar irodalomban.

Az idei helyi ünnepi könyvhéten az eső részben elmosta a könyv bemutatóját, ezért a minap a Művészetek Háza a Dubniczay-palota Tegláriumban „pótolta” az elmaradt eseményt. A rendezvényen Kilián László igazgatóhelyettes izgalmas kérdéseket feszegetett, és az alkotó válaszaiból kibontakozott a meseregény lényege.

E történet nemcsak az éppen felnőttkorba lépő fiataloknak, de a felnőtteknek is tanulságos és érdekfeszítő. Manapság a transzcendenciát tagadva sok meglett ember a gyermekkorba utalja a csodák hitét, holott az univerzum, az emberi létezés maga is valóságos csoda.

A könyv tíz fejezete fejlődésregénynek is felfogható, hiszen Kari, a főszereplő – a tizenkét éves fiúcska – eszméléséről szól, aki megpróbáltatások során át lép a gyermekkorból az ifjúkorba. A fantasztikum és valóság határán egyensúlyozó elbeszélés időtartama egy hét – ez utóbbi is „mágikus” szám, a teremtés száma –, vagyis az eseménysor hét és még három fejezetben bontakozik ki.

E külső kiállításában is vonzó könyvecske kedves képe a lényegét idézi, a csipkebokorral azonosítható másik főszereplő, a zöld ruhás Lány arcát. A Lány Kari álma, vágyait testesíti meg. A cím csipkebokor motívuma utal a bibliai történetre, nyilván ennek lírai üzenetét – mint közös kulturális kódot – az olvasó többféleképpen értelmezheti. A Lány a fehér uszkárral a fantasztikumot erősíti; a fehér uszkár a hűség jelképe, szemben Kormossal, Kari saját kutyájával, akihez úgy érzi, hűtlen lett.

A valóság visszasságai ironikusan, szellemesen jelennek meg a műalkotás stílusában, az intézmények elnevezéseiben, pl. a Bozót- és Cserjéügyi Minisztérium Tüskés Bokrok Alosztálya. Ugyanilyen találók a mellékszereplők beszélő nevei is: pl. Mezei Gyógyszerész, Dilis Dózeres. A mesejellegnek megfelelően a többi szereplő segítő vagy ártó szándékkal van jelen.

A mű szövegében a klasszikusokra éppúgy asszociálhatunk, mint Csukás Istvánra vagy éppen Fekete Istvánra. Érezhetőek a szerző műfordítói múltjának hatásai: az orosz írók közül többek között Nagibiné. Az író – lévén tanár is – sikeresen elkerüli a didaktikusságot.

A fordulatos történet lényege a csipkebokor megmentése. A természet szépségét a terjeszkedő építkezés miatt a megsemmisülés fenyegeti. Ez érinti a környezetvédelem divatos problémakörét, bár ez nem szándéka az alkotónak. Az azonban nyilvánvaló, az érzéketlen bürokrácia, a természet értékeit pusztító emberi tevékenység ellen kell fellépnie a főszereplőnek, vagyis az embernek, mert különben Faludy György szavaival szólva: „hova lesz a szépség és a szerelem?”

E gazdag rétegzettségű, parabolisztikus jellegű műalkotás minden korosztálynak lebilincselő olvasmány.

Kanyár Erika

Ellentétek vonzásában a Veszprémi Egyházmegye élén

Padányi Biró Márton (1696–1762) püspök és könyvtára (Németh Gábor: *Padányi Biró Márton könyvtára*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ – Kalligram, 2023)

A 18. század elsősorban az újjáépítésről szól a Kárpát-medence történetében. Általánosságban elmondhatjuk ezt a korszakról, annak bármely szegmensére (társadalom, gazdaság, politika, kultúra stb.) tekintünk is. Az oszmán jelenlét utáni újrakezdést sok nehézség övezte. Erre az időszakra sok tekintetben a dichotómia vagy akár az antagonisztikus ellentétek nyomták rá bélyegüket. Ennek bizonyosságul elég legyen itt a bevezetőben csupán a barokk és a felvilágosodás 18. századi együttes jelenléte utalnom a magyarországi művelődés történetében.

A sajátos történeti éra jelenségei alól természetesen a kortársak sem vonhatták ki magukat, a társadalom akármely rétegéből származtak is. Nem volt ez másként jelen írásom központi figurájával, Padányi Biró Márton veszprémi püspökkel (1745–1762), katolikus egyházi íróval sem. Az ő személye és tevékenysége kapcsán különösen szemet szúr az a dualizmus, amely végigvonul egész pályafutásán. Bár nemesi családból származott, élete első felét mégis viszonylagos szegénységben élte le. Református apa és katolikus anya gyermekeként kezdettől fogva két világnézet érintkezési zónájában egzisztált. Egyházi pályája során végigjárta a szamárlétra minden lépcsőfokát, mígnem eljutott a katolikus és a világi hierarchia legmagasabb szintjeire: 1745-től (49 évesen) veszprémi püspök, főispán és kancellár lett, 1746-tól magyar királyi tanácsosi kinevezést kapott, végül 1747-től Mária Terézia valóságos belső titkos tanácsosává avanszált. A katolikus és a protestáns egyházi történetírásban megítélése homlokegyenest eltér egymástól. Az előbbi hagyományban ugyanis a Veszprémi Egyházmegye területén elért látványos térítési és egyházszervezési sikerei (pl. számos templom és plébánia építése, ill. felújítása) miatt méltatják, míg az utóbbi közegben állhatatos templomfoglalásaira és erőszakos protestánsüldözési gyakorlatára hívják fel a figyelmet. Ugyancsak ellentétek jellemzik anakronisztikus vallási intoleráns felfogását is. A kibontakozó felvilágosult abszolutizmus időszakában ugyanis késő középkori és I. Lipót (ur. 1657–1705) kori eszméket vallani az általa likvidálandó eretneknek

bélyegzett protestánsokkal kapcsolatban már idejétmúlt világszemléletnek számított. A királynő éppen ezért Biró Márton legfontosabb, komplex ideológiai szintézist nyújtó művét, az 1750-ben napvilágot látott *Enchiridion*t is elkoboztatta. Rendelkezését skizofrén módon éppen a főispáni tisztséget is ellátó püspöknek kellett végrehajtania saját egyházmegyéje területén, azaz önmaga ellen kellett hatóságilag eljárnia. Ez is a korszak tipikus jellemzői közé tartozott. Ahogyan az is, hogy székhelyét nem tarthatta fenn püspöksége központi városában, Veszprémben, hiszen annak lakossága a 18. században még protestáns többségű volt. Lakhelyét és egyházmegyéje adminisztratív centrumát a dominánsan katolikus felekezetűek által lakott Sümegyen hozta létre, melynek helyben méltó emléket állít a nemrégiben felújított Püspöki Palota.

Többek között ezt a korabeli ambivalens helyzetet mutatja be – persze egészen más súlypontokkal és megközelítéssel – Németh Gábor igényes és tartalmas kötete, amelyet a Padányi-féle könyvtár részletes méltatásának szentel. Az Országos Széchényi Könyvtár Ciszterci Műemlék-könyvtárának (Zirc) igazgatója évtizedek óta kutatja Biró Márton pályájának és könyvgyűjteményének történetét, ill. elvégezte a bibliotéka állományának rekonstrukcióját is. A jelen ismertető tárgyául szolgáló, színvonalas kiállítású katalógusának első részében – Brányi Mária veszprémi alpolgármester köszöntőjét és Monok István, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ főigazgatójának történeti bevezetőjét követően – alapos tanulmányt közöl Padányi életművéről, könyvgyűjtési szokásairól és magáról a virtuálisan revitalizált könyv-kollekcióról, melynek napjainkra már csak töredéke maradt ránk.

A „szubjektív szakirodalmi összefoglaló”-ból (15. o.) kitűnik, hogy a kezdetől fogva intézményi könyvtárként gyarapított, egészen pontosan a veszprémi papnevelde tanulóinak épülésére szánt könyvgyűjtemény állományát szintén az a dualitás jellemzi, amelyről fentebb már esett szó. Míg a korszak neves magyarországi főpásztorai (pl. Esterházy Imre, Baróczy Ferenc, Eszterházy Károly, Klimo György) a felvilágosodás szellemében gyökerező, jelentős méretű, enciklopédikus, tehát az összes tudományok és szépirodalom könyvtermését magukba olvasztó bibliotékákat hoztak létre, addig Biró Márton gyűjteménye viszonylag szerénynek (499 azonosított mű 652 kötetben), továbbá tematikailag egysíkúnak számított (főként prédikációk, kánonjog és történelem). A veszprémi püspök könyvgyűjtése a praktikum (könyvsorozatok, kézikönyvek) és a hagyománytisztelet (nagy egyházi elődök és tanítók munkái) jegyében zajlott. Könyvei alapján úgy fest, személyét kevésbé érintette meg a felvilágosodás szelleme, sokkal inkább a barokk eszmeiség törzsökös képviselőjét tisztelhetjük benne. Ezt igazolja többek között az a tény is, hogy könyvtárát a korszak általánossá váló szokásával ellentétben nem pub-

likus használatra szánta, állományában a latin nyelvűség dominál, a magyar nyelv művelésének népszerűsítésére szolgáló szépirodalmi munkák alig jelennek meg a rekonstruált gyűjteményben.

A rövid és nagyon leegyszerűsített jellemzés persze a gyűjtemény több érdekességét is elfedi. Természetesen igen értékes és figyelemre méltó kötetek (pl. egy ősnymtatvány, 16. századi antikvák) is megtalálhatók voltak ebben a helyi és regionális kulturális értéknek számító könyvtárban. A katalógus részletes leírásait és minőségi fotóit áttanulmányozva minden érdeklődő olvasó megbizonyosodhat ennek a kijelentésnek a valóságtartalmáról. Itt egyetlen példát emelek ki az idei jubileumi évhez (a Kárpát-medencei nyomdászat 550. évfordulójához) kapcsolódóan: az első magyarországi nyomtatványt, az Andreas Hess budai tipográfiájában készült *Chronica Hungarorum*ot (1473). Ennek a szimbolikus nyomdaterméknek ugyanis egy különleges kéziratos példányát Biró Márton is birtokolta.

Summázatként elmondhatom, hogy az egykori neves, építető (nagypréposti palota, piarista iskola és rendház, Szentháromság-szobor, Püspökkert stb.) veszprémi püspök egy ellentétek szabdalta korszakban lehetőségeihez mérten szellemi munícióval is megpróbálta ellátni egyházmegyéje papjait, amit érzékletesen mutat be Németh Gábor szemet gyönyörködtető kötete. A katalógus használatát kiváló segédletek (táblázatok, tematikus kiegészítő adatsorok, különféle mutatók, szakirodalmi ajánló és angol nyelvű összefoglaló) könnyítik meg, melyek lehetőséget adnak az érdeklődő olvasók számára, hogy személyre szabott intellektuális időutazáson vegyenek részt, melynek útvonalát maguk jelölhetik ki a katalógus sokszor lebilincselő tételeinek individuális tanulmányozása során.

Verók Attila

Megérintések

Buvári Tamás: *A másik érintése*.

Játékfilm, 96 perc. 2023.

Producer: Turós-Máté Kinga

Réka, Somlai Dávid, Ruzsinszki

Ádám, Angyal Gergő. Írta: Buvári

Tamás. Operatőr: Tóth Zsolt.

Zeneszerző: Barabás Lőrinc.

Belülről nézve néha nehezebb, mint kívülről. Néha meg fordítva van. Bizonyos szempontból, azaz látószögből persze. Un certain regard.

Egy filmről mesélni, erre gondoltam. És arra, hogy néha feltűnök Buvári Tamás filmjeiben. Személyes érintettség tehát, és a hangsúly esetünkben ugye az érintettség helyezkedik el, akár az ördög a részletekben. Filmről beszélni egyébként is macerás kissé, különösen olyanoknak, akik esetleg nem látták a művet. Mert a film képekből áll össze nagyrészt. Kép-

kockákból. A képsebesség a hangosfilm megjelenése óta (Sound Cinema Photo-phone optikai folyamat, 1927) 24 képkocka másodpercenként. Ez eleve nehezen felfogható. Egy film az esetek túlnyomó többségében rendelkezik cselekménnyel is, de ha szigorúak vagyunk, nem az a domináns. Ám mivel nem vagyunk, kezdjük mindjárt a behelyezkedést Buvári Tamás *A másik érintése* című filmjébe a történettel. Adott egy család, nem éppen tűzfészkes, de azért van baj elég. Ha meg nem lenne, akkor a tetejébe még felbukkan egy rejtélyes vírus is, minek következtében az emberek képtelenek megérinteni egymást. Anya lelép, apa és fia útra kél. Minden további csúnya spoilerelés lenne, ezért ezt a szálát nem is erőltetjük tovább. Viszont azonnal elkezdődik a műfajoknak és zsánereknek esetünkben szerencsés keveredése, ebbe csöppenünk bele rögvest. Az egyrészt-másrésztbe, de ez most indokolt és megkerülhetetlen. *A másik érintése* családi film. Természetesen nem úgy, ahogyan azt mondjuk a Walt Disney-stúdió ráerőlteti a világra, miközben hajlamosak figyelmen kívül hagyni az alapító atya bölcs intelmét, mely szerint soha ne felejtjük el, hogy minden egy egérrel kezdődött. Ebben a családban nincs se főka, se delfin, hús-vér emberek alkotják a társadalom legkisebb egységét, terheltségükben és frusztrációikban magunkra is ismerhetünk menten. Ugyanakkor egyfajta disztópia is, amelyben a vírus ad még egy lökést az amúgy is vidáman fickándozó elidegenedésnek, és bár a mit sem sejtő tobzókára rákent Covid és utóhatásai óta már semmin sem csodálkozunk, azért ennek a járványnak a kitalálása erőtől duzzadó. És hát ugyanezzel a lendülettel egy road movie is pereg a szemünk előtt, a stílusjegyek szépen felvonultatva, az idő(szak) és a hely(színek), a tér szinte szereplők. Tél van, hideg, fagy és fehérség Európa nagy tavánál, és Bécsben sem jobb a helyzet. Meleg színek csak a múlt felidézésekor jelennek meg, amikor LÁTSZÓLAG még minden rendben ment. A tóval kapcsolatban ne legyenek kétségeink, a Balaton az. Buvári Tamás a Bakony-Balaton bűvkörében él, ez a táj az ő Párizsa. Miként Bécs is Bécs, szimbolikus városa a magyaroknak, a történelemben és a jelenben egyaránt, ahol mindig minden jobb és szebb. Csakhogy most nem a Máriasegits utcában shoppingolunk egyszerre szorongva és lazítva, hanem valahol a Duna-csatorna környékén bolyongunk ugyanúgy elveszve, mint az apa testvére, aki „rég disszidált”, mint az a bizonyos Mari Bereményi-Cseh-Másik ikonikus dalában. És eljött a pillanat, amelyben elmondhatjuk azt is, hogy *A másik érintése* független film, low budget produkció, annak minden előnyével és hátrányával együtt. Ami persze nem újdonság azok számára, akik akár csak érintőlegesen ismerik a rendező munkásságát, mondjuk a *Szeretföldtől a Magdolnáig* bezárólag. Abban azért nem lennének egészen bizonyos, hogy Buvári Tamás néha nem unja már mindezt, viszont nagyon profin csinálja. Például a castingot is, amit nyilván ezút-

tal is saját hatáskörbe utalt. A színészek elsőrangúak, a megszokott karakteriből kiobbantott Orbán Leventétől Trokán Annán és Cservák Zoltánon (a család) át Trill Zsoltig és személyes (én szóltam az elején) kedvencemig, Nagy Katicáig. A filmet fényképezte a többek között a *Magdolnában* is remeklő Tóth Zsolt. Ő egy külön kategória, a csodás magyar operatőriskola fényes állócsillaga. Már csak a kivételes fényérzékenysége okán is az lenne, de ahogyan a színészekhez viszonyul, az szintén parádés. Zene: Barabás Lőrinc, el is vitte rögtön az idei Magyar Mozgóképfesztivál díját. Összességében pedig kaptunk egy nagyon jó, megérintős filmet. Hamarosan a mozikban.

Hegyi Zoltán

Mi így fesztiválozunk?

Gondolatkezdemenyek szórakozásról, szokásainkról és tiszteletről

Az emberi jogok területét két alapvető érték határozza meg, az emberi méltóság és az egyenlőség. Ezekből fakadnak olyan további értékek, mint a mások iránti tisztelet, a felelősség, igazságosság stb. Az emberi jogok tiszteletet biztosítanak számunkra, de egyben köteleznek arra, hogy tiszteljük embertársainkat.

E kissé leegyszerűsített eszmefuttatás nem filozófiai tanulmány bevezetését szolgálja, csupán az alábbi néhány gondolat alátámasztására tennék kísérletet segítségükkel.

Fesztiválózó kultúránk, úgy tűnik, nem csak az emberi jogok tiszteletben tartása mentén körvonalazódik. Mondhatjuk egyszerűbben is: sokan úgy szórakoznak, hogy a legkisebb mértékben sem érdekli őket mások hasonló szándéka. Hogy szívesen figyelnek a zenét, nem szeretnének közben dohányfüstöt szívni, és nem igényelnék, hogy ötpercenként a büfébe vonulók útjából – vagy kilöttyenő sörük elől – kelljen kitérni...

Gyárkerti élményeimet foglalnám össze röviden, azzal a kis kitéréssel, hogy valóban szuper koncerthelyszín született. Számomra igazi ajándék volt a Kraftwerk koncertje és a grandiózus Mahler-szimfónia.

Volt azonban időm a zenei élmények mellett azon morfondírozni, vajon mi munkál azokban a dohányosokban, akik a sűrűn megtöltött nézőtéren rágyújtanak. A szabad tér vonzza a dohányzás élményét? Többnyire „előzékenyen” az ég felé pöfékelik a füstöt, de ezzel nem sokat segítenek a körülöttük állókon. Nem tudom, mit ír a törvény ilyen esetekre, de abban biztos vagyok, hogy amikor több száz, esetenként több ezer ember tölti meg sűrűn a nézőteret, akkor ott a józan belátás szerint nincs helye a dohányzásnak. Nem láttam egy estben

sem, hogy a jelen lévő biztonsági szolgálat tagjai bárkit is figyelmeztettek volna erre. Egyáltalán: kaptak-e ilyen megbízást a rendezőktől? Ahogy néha figyelmeztetik a nézőket a mobiltelefonok kikapcsolására, úgy kiegészülhetne a rendezők részéről néhány egyéb kéréssel is a sor. Minden eshetőséggel számolva például a büféhasználat területén is. Néha bizony jól jött volna a büfében hangoskodók figyelmeztetése! Rostetter Szilveszter a *Séd* 45. számában tett már utalást arra, miként zavarta a büféből áradó zsongás, hangoskodás, állandósult zaj a koncertélményt az *Ezrek szimfóniája* alatt. Buli van a Gyárkertben, gyereünk sörözni – mert a büfében összegyűlt csapatok tuti nem Mahler zenéjére voltak kíváncsiak, viszont erőteljes jelét adták jókedvüknek a pianók, a meghitt, csendes tételek alatt is. Miért kell a koncert helyett mások sztorizását, harsánykodását végighallgatni? Vajon megoldás lenne, ha ilyen alkalmakon a koncert alatt bezárna a büfé? Tudom, most magamra haragítom a vendéglátósokat, de tegyék szívükre a kezüket: hány főt láttak a Mahler-szimfónia tételei közt a nézőtérrel kivonulni sörért?

A büfébe vonulásnak sincs igazán kultúrája. Lökődnek előre és hátra a koncert alatt, oldalba vágják a hátizsákkal, lábakra taposnak, nincs hová elhajolni a kilöttyenő sör elől... Zavarják mindazokat, akik a produkció élvezetért vannak jelen. Vajon hogyan lehetne mindezt figyelmesebben, kulturáltabban csinálni?

Nem szeretnék igazságtalan lenni, a jelzett situációkban többnyire elhangzik a „bocsi”, „elnézést”, de úgy érzem, a megoldás valahol máshol rejtőzködik.

Az emberi jogokra visszatérve: nyilván joga van a nézőnek a szabadtéri eseményeken inni, enni, ha erre lehetőséget nyújtanak a szolgáltatók. Talán érdemes lenne kipróbálni, hogy a lelkesült büfézők másfél órára e jogukat háttérbe szorítsák, mindazon embertársaikat tiszteletben tartva, akik szintén imádják a zenét, a nyári fesztiválok, a közös szórakozás élményét?

Farkasné Molnár Csilla

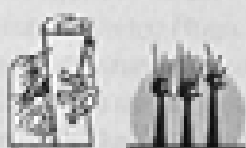
Vaszilij Bogdanov

Ricardo Reis Szibériában
(1944)

Tömörny Péternek
a távoli Szibériából
a régi barátsággal
Vaszilij Bogdanov

Bogdán László

2018 szeptember

AKI-pinter Könyvkiadó • Tinta Könyvkiadó
Sepsiszentgyörgy, 2015

Tömörny Péternek Bogdán László által dedikált kötet.
2018. szeptember